

Hvordan lage kosmos av åkerkaos?

Surveyarkeologi og Annalesskolen

Jørgen Mamen Johannessen



Hovedfagsoppgave i arkeologi ved Det humanistiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

4. november 2005

Forord

Miguel de Cervantes Saavedra (1547-1616) skrev i fortalen til *Den skarpsindige lavedelsmann don Quijote av la Mancha*; ”Velvillige leser, du kan tro meg på mitt ord når jeg sier at jeg skulle ønske at denne boken, dette barn av min tanke, skulle være den skjønneste, den gjeveste og klokeste som tenkes kunne”. Cervantes bønnfaller så leseren om å tilgi de feil og mangler som den ”uskjønne” boken er full av. Cervantes’ har to poeng som gjelder de fleste tekster. For det første ønsker forfatteren at teksten oppfattes som forståelig og i beste fall berikende for leseren. For det andre sliter forfatteren alltid med en form for angst ettersom teksten aldri kan bli god nok, på en dårlig dag er den ikke en gang forståelig for leseren. Denne dualiteten er selve motoren for avhandlingens utvikling. I det følgende vil jeg gjerne takke en rekke personer som på ulikt vis har bidratt underveis til de positive sidene av skriveprosessen.

Først vil jeg gjerne takke Christopher Prescott for ærlige og oppriktige kommentarer til oppgavens mange tekstformer. Hans kommentarer har fungert som en form for ”reality-check” underveis og har alltid vært til stor hjelp. Jeg vil også takke Knut Ødegård som ledet *The Norwegian Arcadia Survey*, og som satte meg på sporet av en hovedfagsoppgave omhandlende survey. Dessuten var Ødegård behjelpelig med litteratur og tips i de innledende fasene av oppgaveskrivningen. Jeg vil gjerne takke alle deltagere fra Arkadia, for hyggelige minner og et lærerikt feltarbeid. Takk, også til de som har deltatt til kritisk gjennomlesning underveis; Sven Ahrens, Fredrik Fahlander, Sivert Espen Iglebæk Thue og Terje Østigård. Jeg vil også gjerne takke alle kjente fra instituttet og ulike feltarbeid, uten dere hadde arkeologi vært et fargeløst fag. Til slutt vil jeg rette en kjærlig og dyptfølt takk til Maja.

Oslo, 4. november 2005
Jørgen Mamen Johannessen

Innhold

Innhold	5
1. Innledning	9
2. Hva er Survey?.....	15
<i>2.1 Generell introduksjon til surveymetodikk.....</i>	<i>15</i>
Tre former for survey.....	15
Hva ønskes oppnådd med survey?.....	16
Survey og Annales – en liten introduksjon	18
Utviklingen av surveyarkeologi i middelhavsområdet.....	19
Hvor stort undersøkelsesområde?	21
Problemer med innsamling, klassifisering og tolkning	23
<i>2.2 Eksempel på survey - The Biferno Valley Survey</i>	<i>26</i>
Avgrensning av området.....	26
Feltteknikker.....	27
Innsamlingsteknikker.....	28
Er surveydata til å stole på?.....	28
Dateringer og funksjonsbestemmelse av gjenstander.....	29
<i>2.3 Hva har surveyarkeologien oppnådd?</i>	<i>29</i>
3. Annalesskolens historie	31
Annalesskolens bakgrunn - introduksjon	31
Den første fasen (1920-1945): Lucien Febvre og Marc Bloch	32
Den andre fasen (1945-1969): Fernand Braudel.....	33
Kritikk av <i>La Méditerranée</i>	34
Den tredje fasen (1969 –): Generasjon X.....	36
Annalesbevegelsen – avsluttende kommentarer	37
4. Survey og Annales	39
<i>4.1 Seks menn i samme båt.....</i>	<i>39</i>
Artikkel nr. én: John Bintliff	39
Artikkel nr. to: Greame Barker	45
Artikkel nr. tre: Anthony Snodgrass	48
Artikkel nr. fire: J. P. Vallat	49
Artikkel nr. fem: Rick Jones	50

Artikkel nr. seks. Christopher S. Peebles	52
4.2 <i>The Argolid Exploration Project (AEP)</i>	53
4.3 <i>Oppsummering av argumentene</i>	55
5. Mot en mentalitetshistorie – teoretisk fokus	59
5.1 <i>Struktureringsteori – Anthony Giddens</i>	60
Det sosiale individet	60
Den handlende aktøren	64
Geografisk tid	67
Struktur, system og sosial reproduksjon	67
Strukturerende prinsipp	69
Strukturerende egenskap	71
Oppsummering av struktureringsteori	72
5.2 <i>Presiseringer om aktørens psykologi – Jacques Lacan</i>	74
Etterkrigstiden og speilstadiet – tidlige konsepter	77
Hovedideer (1953-63)	79
Foreløpig oppsummering av Lacans grunnbegreper	85
Kjernemomentet	86
5.3 <i>Giddens med Lacan – konklusjon</i>	87
6. Mentalitetshistorisk operasjonalisering	89
6.1 <i>The Norwegian Arcadia Survey</i>	90
Undersøkelsesområdets topografi – hydrologisk fokus	91
Tre påstander om flomsituasjoner i Tegeas topografi	95
6.2 <i>Teori og hydrologi – preliminær analyse</i>	95
Operasjonalisering av Giddens' struktureringsteori	96
Operasjonalisering av Lacans konsepter	102
Den preliminnære analysen – Survey og Annales	106
6.3 <i>Hvordan lage kosmos av åkerkaos? – konklusjon</i>	108
Litteraturliste	111

<i>Tabell 1: Meningsoversikt</i>	56
<i>Fig 5.1 Skjematisk oppsett av relasjonene som leder frem til "Selvet"</i>	63
<i>Fig 5.2 Ulike typer handling og makt</i>	67
<i>Fig 5.3 Samfunnsformer og strukturerende prinsipp</i>	70
<i>Tabell 2: Relasjoner mellom strukturerende prinsipp, strukturerende egenskap og aktør</i>	72
<i>Fig 5.4 Lacans hovedkonsepter</i>	81
<i>Fig 5.5 "Skjema L"</i>	84
<i>Fig 5.6 "Skjema R"</i>	85
<i>Fig 5.7 Oppsummerende modell</i>	87
<i>Fig 6.1 Lokaliseringen av Arkadia på Peloppones</i>	90
<i>Fig 6.2 Bérards kart fra 1893, gjengitt i Callmer 1943:113</i>	93
<i>Tabell 3: Giddens' samfunnsformer og strukturerende prinsipper</i>	99
<i>Tabell 4: Forholdet mellom strukturerende prinsipp, strukturerende egenskap og aktør</i>	101
<i>Tabell 5: Om begrepet "Behov"</i>	104
<i>Fig 6.3. Den traumatiske flommen som "Jouissance"</i>	105

1. Innledning

I hovedfagstittelen; ”Hvordan lage kosmos av åkerkaos?” indikeres en form for kosmogoni. Denne kosmogonien gjennomføres ved surveyprosjekt som står overfor store arealer med et omfattende, fragmentarisk og ukjent gjenstandsmateriale, en form for ”åkerkaos”. Både denne avhandlingen og andre surveyprosjekt forsøker å forstå dette åkerkaoset ved hjelp av konstruerte tolkningsmodeller. Dette er det viktigste premisset for oppgaven. Når det er sagt, hva betyr egentlig survey? Survey kan oversettes med *oversikt*, *rekognosering* eller til og med *speiding*. Videre kan survey sammen med ordet *arkeologi* kanskje gi assosiasjoner til en skisseformet undersøkelse der et større overblikk over landskapets interaksjon med fortidens mennesker står i sentrum. For en stor del er dette betegnende for surveyarkeologi, men surveyarkeologi representerer på mange måter også en egen fagtradisjon innen arkeologi med egne forutsetninger, problemstillinger, forskningshistorie og løsninger.

Surveyarkeologi ble utviklet på begynnelsen av femtitallet som et supplement til arkeologiske undersøkelser i middelhavsområdet. Arkeologisk innflytelse i middelhavsområdet har siden det 18. århundre gjerne vært omtalt som klassisk arkeologi. Den klassiske arkeologien fokuserer, enkelt sagt, på den gresk/romerske sivilisasjon og legger i stor grad vekt på kunsthistoriske rammebetingelser for studiet av monumenter, skulpturer eller keramikk, gjerne i sammenheng med filologi og historiske kilder. Det er for eksempel vanlig å fokusere på typologi, kronologi, stil og ikonografi. Surveyarkeologi skiller seg noe ut fra den klassiske arkeologien ved å fokusere på gjenstander som befinner seg i pløyselaget. Videre, surveyarkeologer beveger seg i en falanksformasjon. Med falanksformasjon menes at de går ved siden av hverandre på en linje med en fast avstand mellom deltagerne. Deltagerne beveger seg over store arealer for på den måten å få en oversikt over hvor stor tettheten av gjenstander er i området, hva slags gjenstandstyper det dreier seg om og hva funnene betyr i en arkeologisk fortolkning. Det graves sjeldent i noen særlig utstrekning ved et surveyprosjekt, mens klassiske arkeologer for en stor del driver utgravninger av ulike strukturer som for eksempel hus, templer eller boligkvarter.

Det finnes ulike grunner til at arkeologene i økende grad fokuserte på gjenstander i pløyselaget. I Italia var det bruken av dypplogen på femtitallet som gjorde enkelte arkeologer oppmerksomme på den store mengden keramikk som dukket opp i pløyselaget. Disse funnene ble igjen ansett som en ny arkeologisk kilde som kunne benyttes. Ian Morris (2000:65) mener at surveyarkeologien i Hellas utviklet seg noe annerledes ettersom utgravninger i stor grad ble en kostbar affære med mange restriksjoner under ulike politiske regimer. Derfor ble mange klassiske arkeologer mer eller mindre overflødige og så for seg andre oppgaver, deriblant survey, som et rimelig alternativ til utgravninger. Gjenstander funnet i pløyselaget skiller seg fra funn ved utgravninger ved ofte å være i en svært dårlig forfatning på grunn av jordbruksmaskiner og postdeposisjonelle prosesser. Dessuten slites gjenstandene raskere på overflaten enn under bakken på grunn av vær og vind. Videre er gjenstandene som regel fjernt fra det som vanligvis forbindes med klassiske funn. Det er svært langt mellom kunsthistoriske godbiter på middelhavsåkre. Undersøkelser av pløyselaget dreier seg stort sett om å plukke, telle og registrere tegl og keramikkfragmenter av ulik art. Det kan være takpanner, kjøkkenkeramikk, finere keramikk eller helt andre ting. Videre er funn på åkrer vanligvis lagt utenfor det som var den antikke byen og representerer dermed ofte gjenstander fra antikkens landsbygd. Funn fra arkeologiske survey reiser nye problemstillinger under slike omstendigheter og det er disse problemstillingene som gjør at surveyarkeologi skiller seg ut som en egen forgrening av arkeologi. For eksempel hadde studiet av antikkens aktivitet utenfor byene tidligere ikke fått særlig oppmerksomhet. Gjenstandsmaterialet fra åkrene utenfor byene representerte derfor et potensial for nye arkeologiske hypoteser. Videre fikk surveyarkeologene tilgang på materiale fra et stort tidsspenn i områdene som ble undersøkt, ofte fra bronsealder og frem til i dag. Dette tidsspennet reiste nye problemstillinger som i hvor stor grad området hadde vært brukt over tid. Dessuten var det ønskelig å finne hvilke former for aktivitet som hadde foregått i området. Kunne det for eksempel være slik at mindre agrarenheter ble slått sammen over tid til større enheter?

Det finnes enda flere kjennetegn ved survey. Det ble i forbindelse med undersøkelser utenfor byene lagt vekt på landskapsforståelse sammen med funn fra åkrene. Hvordan var interaksjonen mellom menneske og landskap? For eksempel undersøkte

surveyarkeologene vekstbetingelser i forhold til gårdene eller hvordan et elveløp hadde sett ut i antikken og hvilke konsekvenser dette hadde for befolkningen i området. Surveyarkeologi kom derfor snart i kontakt med flere fagdisipliner som botanikk og geologi for å belyse slike forhold. Videre ser det ut til at kjente surveyarkeologer som John Bintliff og Graeme Barker på slutten av 1980-tallet og begynnelsen av 1990-tallet fokuserte på teoretiske innfallsvinkler fra historie i forbindelse med landskap og gjenstandsmateriale i pløyselaget. Den teoretiske innfallsvinkelen kom fra Annalesskolen og det ble lagt særlig vekt på Fernand Braudels (1949) tredelte konseptualisering av tid. Det vil si tid konseptualisert som rask og hendelsesbasert. Derneft tid som konjunkturer, vanligvis på generasjonsnivå, slik som den demografiske historieskrivningen. Til slutt finnes det lange løp som konstanter i et vedvarende miljø slik som fjellformasjoner og middelhavsbassenget. Det ble også lagt vekt på Annales' fokus på tverrfaglighet og interaksjonen mellom menneske og miljø.

På bakgrunn av det som er skrevet ovenfor kan altså surveyarkeologi anses som en egen forgrening innen arkeologi. Det reiser seg en rekke problemstillinger og hypoteser knyttet til en undersøkelse og evaluering av surveyarkeologi. Hva er spesielt for surveyarkeologiens faghistorie, metode, innfallsvinkel og problemstillinger? Noe av dette er allerede skissert opp, men kan i langt større grad utbroderes. Videre er det interessant å undersøke om surveyarkeologene følger opp sin egen metodikk ved arkeologiske undersøkelser. Det tas i den sammenheng særlig utgangspunkt i Graeme Barkers (1995) bok *A Mediterranean Valley* som omhandler surveyarkeologiske metoder og resultater fra Bifernodalen i Italia. Finnes det problemstillinger som reises av surveyarkeologer som forblir uløste? Hva kommer i så fall det av? Videre er det av interesse å undersøke surveyarkeologenes bruk av teoretiske modeller sett i forhold til Annalesskolen. I den sammenheng sammenstilles Annalesskolens forskningstradisjon med den surveyarkeologiske anvendelsen av teori med særlig vekt på antologien *The Annales school and Archaeology* (Bintliff 1995) og monografien *A Greek Countryside. The Southern Argolid from Prehistory to the Present Day* (Jameson et al 1994). Hvordan forholder surveyarkeologene seg til Annales ved arkeologiske undersøkelser og hvilke resultater kommer ut av undersøkelsene? For å sammenstille spørsmålene i tre påstander kan det sies som følger. 1) Surveyarkeologi opererer i et eget felt med en egen forskningstradisjon,

egne forutsetninger og problemstillinger. 2) Surveyarkeologi er en disiplin som i stor grad tar inn over seg de metodiske vanskelighetene ved å tolke fortiden på grunnlag av gjenstander i pløyselaget. 3) Annalesskolen ser ut til å inkluderes som et teoretisk overbygg innen surveyundersøkelser, men det er knyttet problemer til deler av Annalesskolens konsepter som inkorporerte bestanddeler av arkeologiske undersøkelser. Det er særlig konseptet *mentalitetshistorie* som virker problematisk. Det skal legges til at surveyarkeologi legger opp til å inkludere mentalitetshistorie innen arkeologiske undersøkelser uten at det har lyktes. Ettersom det ser ut til å være et problem å undersøke mentalitetshistorie innen surveyarkeologi er det av interesse å undersøke hva som kan gjøres for å utbedre mentalitetshistoriske undersøkelser innen surveyarkeologi. Mentalitetshistorie utgjør hovedfagsoppgavens fokus på et surveyarkeologisk fremtidig perspektiv.

Det finnes få holdepunkter innen Annalesskolen for hvordan mentalitetshistorie skal undersøkes ettersom teoretiske modeller mer eller mindre er fraværende innen Annalesskolen. Annaleshistorikeres undersøkelse av mentalitetshistorie som Jacques Le Goff (1999) *Saint Francois d'Assise* eller Le Roy Laduries (1976) *Montaillou Village Occitan* beskriver ikke teoretiske konsepter, men handler om mentalitetshistorie på Frans av Assisis tid eller mentalitetshistorie i en liten fjellandsby. For surveyarkeologer er slike bøker lite egnet for å utbedre en surveyarkeologisk undersøkelse av mentalitetshistorie ettersom de verken omhandler antikken, gjenstander i pløyselaget eller allmenngyldige teoretiske modeller. Det kan derfor se ut til at surveyarkeologene har havnet i en blindgate når det gjelder mentalitetshistorie. For å muliggjøre en mentalitetshistorie innen surveyarkeologi kan det være noe å hente fra andre fagdisipliner. Både surveyarkeologer og Annaleshistorikere har tidligere sett tverrfaglighet som en fordel og en forsterkning av sine undersøkelser.

I oppgaven undersøkes teoretiske modeller fra sosiologi ved Anthony Giddens og psykologi ved Jacques Lacan for å muliggjøre undersøkelser av mentalitetshistorie ut fra surveymateriale. Med mentalitetshistorie forstås normalt begreper som kollektive ideologier, felles tro, tankesystemer eller livsanskuelse. Begrepene virker umiddelbart kanskje uoversiktlige og utflytende. Det er heller ikke meningen å underbygge begrepene. Det foreslås isteden en grundigere undersøkelse av hvordan mennesker

handler ut fra et sosiologisk og psykologisk synspunkt for å vise til at begreper som livsanskuelse er for lite nyansert til å være nyttig innen surveyarkeologi. De teoretiske konseptene diskuteres i kapittel 5.

En siste påstand gjør seg da gjeldene og går ut på at mentalitetshistorie kan inngå som en del av surveyarkeologiske undersøkelser dersom det tas grundig hensyn til kompleksiteten ved sosiologisk og psykologisk teori. Det gjennomføres ingen surveyarkeologiske undersøkelser for å underbygge påstanden i denne oppgaven, men enkelte nye problemstillinger reises i tilknytning til surveyprosjektet; *The Norwegian Arcadia Survey* som ble gjennomført i perioden 1998–2001 (Ødegård 2005). De spesielle hydrologiske forholdene i Arkadia virker for eksempel som et gunstig utgangspunkt for mentalitetshistoriske undersøkelser innen surveyprosjektet med vekt på teoretisk bakgrunn fra Giddens og Lacan. I kapittel 6 settes det derfor opp en *preliminær analyse* for arbeidet med mentalitetshistorie innen surveyarkeologi. Det hevdes videre at det teoretiske grunnarbeidet som her tilpasses surveyarkeologi er interessant for fremtidige surveyprosjekt andre steder. Til slutt sammenstilles survey og Annales sett på bakgrunn av avhandlingens forløp.

Det skal til slutt legges til at det engelske ordet "survey" benyttes fremfor en norsk oversettelse av ordet. Årsaken er at survey som begrep her omfatter en hel forskningstradisjon i middelhavsområdet med et egenartet gjenstandsmateriale, spesielle forutsetninger og problemstillinger. I tillegg omfatter ordet annalesskolen som et inkorporert begrep. Et begrep som "åkervandring" benyttes ikke ettersom dette ordet ikke omfatter like mye som det engelske begrepet survey, selv om selve registreringen har mye til felles med åkervandring. Ordet survey benyttes videre som om det skulle vært et norsk ord, noe som resulterer i ordsammentrekninger som for eksempel "surveyarkeologi".

2. Hva er Survey?

2.1 Generell introduksjon til surveymetodikk

I det følgende beskrives en generell surveyarkeologisk metodikk. Det vil si at en rekke fremgangsmåter og metoder innen surveyarkeologi presenteres for å vise de forskjellige komponentene i ethvert, eller i hvert fall de fleste surveyprosjekt.

Tre former for survey

Susan Alcock (1993:36-37) skiller mellom tre forskjellige typer surveymetodikk i Middelhavsområdet. For det første vises det til en *moderne teknikk*. Nyere survey følger vanligvis en slik teknikk. Metodikken er utviklet for systematisk å registrere tetthet og distribusjon av gjenstander over en definert flate. Målsettingen er å finne mange forskjellige typer lokaliteter og dessuten lokaliteter av et så stort antall som mulig innen undersøkelsesområdet. Videre ønsker surveyarkeologene å studere området i et diakront perspektiv over en lang historisk tidsakse. Feltmetodikken innebærer observasjoner i felt, begrenset innsamling av gjenstander og en fast avstand mellom falanksdeltagerne. Vanligvis er avstanden 5-20 meter. Ved denne prosjekttypen legges det også vekt på at postdeposisjonelle prosesser, særlig geomorfologiske prosesser, påvirker distribusjonen av gjenstandsmaterialet (Alcock 1993:37). Det bør legges til at surveyarkeologene ved bruk av denne metoden finner 60-70 ganger flere lokaliteter enn med andre, mindre intensive surveymetoder (Barker 1991:3). Dessuten blir også små lokaliteter funnet, noe som i mindre grad gjelder andre surveymetoder.

For det andre finnes en *alternativ teknikk*. To typer survey faller inn under denne kategorien. Den ene inkluderer undersøkelser som er relativt systematiske, men der få arkeologer deltar. Iblant gjennomføres surveyundersøkelsen av kun en person. Det er to problemer knyttet til en slik metode. For det første er det begrenset hvor systematisk én person kan gjennomføre et større område. Dessuten kan identifisering og datering av gjenstandsmateriale være problematisk ettersom undersøkelsen baserer seg på en, eller noen få, arkeologers kompetanse. Den andre typen omfatter prosjekter som istedenfor å dekke et område intensivt heller dekker en stor region etter en mer

ekstensiv metode. For eksempel kan en gruppe arkeologer gå gjennom et landskap med flere hundre meters mellomrom. Med denne metoden er det en tendens til at bare store lokaliteter oppdages innen undersøkelsesområdet. Med stor lokalitet menes antagelig romerske villaer, templer eller lignende. Dessuten rettes fokuset ved slike surveyprosjekt ofte mot spesielle landskapstrekk som for eksempel langs en kyst eller høydedrag. I en del tilfeller er heller ikke målsettingen ved undersøkelsene å avdekke et bredt tidsspekter. For eksempel kan det være slik at deltagerne bare ser etter lokaliteter fra antikken.

For det tredje finnes survey etter det som kan betegnes som en *gammel modell* (1993:37). Denne typen survey er både ekstensive og lite systematiske. Alcock mener denne typen survey kan regnes som en form for rekognosering. Vanligvis registreres lokaliteter tilfeldig og det er stort sett bare større strukturer som registreres. Allikevel kan slike eldre undersøkelser være av stor verdi hvis for eksempel lokaliteten ikke lenger er kjent, eller er borte på grunn av ulik menneskelig eller naturlig aktivitet. Selv om det finnes tre former for survey er det særlig den første surveyformen, det vil si *moderne teknikk*, som gjelder som referanse i det følgende.

Hva ønskes oppnådd med survey?

Tjeerd van Andels og Curtis Runnels (1987) skriver at målsettingene med survey kan summeres opp under flere punkter. Det første av dem dreier seg om å få oversikt over antall lokaliteter innen undersøkelsesområdet. Ved surveyprosjektet van Andel og Runnels ledet, *The Argolid Exploration Project* (AEP), var det for eksempel 329 lokaliteter. Definisjonene på hva en lokalitet egentlig er varierer og baseres kanskje mer på hva som er en metodisk terminologi enn en reell fortidig situasjon. Ved AEP ble for eksempel en lokalitet definert som ethvert sted der det blir funnet en konsentrasjon kulturelle gjenstander med en avgrensning. Det å finne flere steder med kulturell, fortidig aktivitet utover de store lokalitetene som selve *polis* eller templer, utgjør en stor del av problemstillingen og målsettingen ved moderne surveyprosjekt. Årsaken til dette er at monumentene og særlig byen anses for å ha hatt et svært stort fokus, kanskje på bekostning av undersøkelser av landsbygda og gårdene rundt selve byen. Videre er det i middelhavsregionen ofte slik at gjenstandsmaterialet til dels kan være overveldende, noe som har en direkte effekt på målsettingen ved prosjektet. AEP kan igjen være illustrerende for situasjonen ettersom kun steinalderredskaper ble

dokumentert, ingen avslag fra selve produksjonen ble dokumentert. Til gjengjeld ble det funnet 6500 steinalderredskaper bare ved å plukke gjenstander fra overflaten (van Andel og Runnels 1987:39). Videre er det slik at steinalderredskapene kun utgjør en liten prosent av det totale antallet registrerte gjenstander. Andelen romersk og gresk tegl kan for eksempel lett overstige 100 000 i løpet av noen ukers registrering. På den annen side kan gjenstandstype og hyppighet variere fra prosjekt til prosjekt, for eksempel ble det bare funnet ett steinalderredskap ved *The Norwegian Arcadia Survey*. Den betydelige mengden materiale gjør at vanligvis bare diagnostiske funn samles inn. Dessuten registreres funn som av en eller annen grunn skiller seg fra andre funn i umiddelbar nærhet. Det kan også være et mål å ta inn et representativt utvalg funn. Videre registreres funn i større databaser for senere behandling.

Neste målsetting, utover det å registrere lokaliteter, er å finne hvordan de lokaliseres i landskapet og hvordan lokalitetene er plassert i forhold til forskjellig terreng. Dessuten er det et mål å finne hvilken funksjon en lokalitet har hatt. Det kan for eksempel tenkes at enkelte lokaliteter har fungert som mindre helligdommer, gårdsbruk eller lignende. Å funksjonsbestemme lokaliteter kan være svært vanskelig ettersom forskjellige former for aktivitet kan ha skjedd på samme sted til forskjellig tid eller at aktiviteten i seg selv ikke kan plasseres innen en stringent kategori. Dessuten er et surveymateriale ofte preget av slitasje fra jordbruksaktivitet og klima ettersom gjenstandene ligger i pløyselaget.

En annen målsetting ved surveyprosjekt er å finne økonomiske og politiske endringer, vanligvis basert på endringene i lokalitetsplassering, men også distribusjonen av antall lokaliteter totalt diskuteres (van Andel og Runnels 1987:164). For eksempel kan en nedgang i antall lokaliteter innen en periode kobles opp mot en kjent politisk situasjon på samme tid. Dessuten benyttes ofte historiske kilder som et supplement til de arkeologiske undersøkelsene for å finne økonomiske og politiske endringer og relatere disse endringene i forhold til tolkninger av gjenstandsmateriale. Annales benyttes ved mange survey som en teoretisk innfallsvinkel til problemstillingene og diskuteres mer i kapittel 4, samt nedenfor.

Survey og Annales – en liten introduksjon

Surveyarkeologiens anvendelse av Annalesskolen diskuteres inngående under kapittel 4, men et kort sammendrag av hva som kan stå som representativt for surveyarkeologiens forhold til Annalesskolen presenteres her.

Graeme Barker (1991:1) betrakter landskap som en samhandling med mennesker over tid. Det hevdes at landskapsarkeologiske undersøkelser like mye handler om bosettingsprosesser over tid som bosettingsmønstre. Barker klargjør ikke hva som egentlig er forskjellen på en bosettingsprosess og et bosettingsmønster, men det kan virke som det diakrone aspektet mellom menneske og landskap vektlegges minst like mye som synkrone øyeblikksbilder av en bosetting i et område. Med bosettingsmønstre (eng: settlement pattern), kan det virke som kulturelle spor distribuert i et landskap til et gitt tidspunkt vektlegges. For eksempel kan det ligge fire lokaliteter i et område som alle dateres til arkaisk tid (800-500 f. Kr), dette vil da være et bosettingsmønster, mens en bosettingsprosess sammenstiller lokaliteter fra et tidsrom med andre lokaliteter fra et annet tidsrom i det samme landskapet. Det kan derfor se ut til at en undersøkelse av en bosettingsprosess vektlegger forholdet mellom lokaliteter over tid.

Videre hevder Barker (1991:1) at landskapsarkeologi i denne sammenhengen passer godt overens med Annalesskolen. Årsaken til denne sammenhengen er i følge Barker at Fernand Braudel så historien som et samspill mellom forskjellige krefter som opererer i forskjellige tidsskalaer i spesielle landskap. Nærmere forklart hevder Barker at Braudels tese for det første handler om den *hendelsesbaserte* historien som kan passe med den typiske politiske historien. For det andre *konjunktorene*, en historie på et generasjonsnivå som den økonomiske, sosiale, politiske og demografiske historien. Til slutt kommer prosessen betegnet som *det lange løps* historie som omhandler et varig landskap, en teknologi og den mentalitet som finnes tilgjengelig for å utnytte miljøet (Barker 1991:1). Barker kobler deretter Annalesskolens anvendelse innen arkeologi mot det som omtales som svakheter med arkeologiske kilder. Prinsipielt hevdes det at arkeologiske levninger kun utgjør en liten brøk av den opprinnelige mengden gjenstandsmateriale. Dessuten hevdes det at det arkeologiske materialet ikke nødvendigvis er representativt i forhold til det opprinnelige materialet. Videre mener surveyarkeologene at den kronologiske presisjonen for et arkeologisk

materiale ikke kan sammenlignes med nøyaktigheten ved historiske kilder. Videre mener Barker at arkeologiske kilder ikke kan gi annet enn en svært grov representasjon av kompleksiteten ved de samfunn som ønskes studert.

Barker hevder på bakgrunn av introduksjonen ovenfor at til tross for at et arkeologisk materiale iblant kan brukes i en refleksjon av politiske eller militære hendelser, så mener han at en søken etter den hendelsesbaserte historien ikke er særlig brukbar i forhold til et arkeologisk kildemateriale. Forskningshistorisk mener Barker (1991:1) at arkeologene tidligere laget en slags fortelling med invasjoner og ødeleggelser som lignet den tradisjonelle hendelsesbaserte historien som representerer det første nivået innen Braudels prosess. Barker sier derfor at arkeologiske data, og særlig landskapsarkeologiske data, passer overens med Braudels andre og tredje prosess. Videre at disse to historiske prosessene innehar et stort potensial for videre studier. Barker vektlegger i denne sammenhengen særlig det at arkeologiske levninger dannes som resultat av alle lag innen et samfunn og at arkeologisk materiale kan fortelle om flere enn bare en elite. Barker forklarer ikke nærmere hva som menes med en elite, men det er kjent at skriftlige kilder i antikken som regel er skrevet av etablerte menn i det øvre skikt av det sosiale og politiske hierarkiet, noe som igjen kan påvirke tolkninger av et fortidig samfunn sett under ett. Videre er det ønskelig å imøtegå historiske kilders elitistiske tendens med arkeologiske kilder. Med det menes antagelig at arkeologiske kilder kan stå som en referanse ved siden av de skriftlige kildene i forhold til tolkninger av historien. Barkers fremstilling av Annales er representativ for en integrert del av målsettingen ved mange surveyprosjekt i middelhavsområdet med vekt på historiske konjunkturer og det lange løp, samt problemer knyttet til arkeologiske kilder, slik som materiell representativitet og tilstand. Foreløpig er det redegjort for forskjellige former for ulike teknikker, problemstillinger og tilknytningen til Annales i sammenheng med survey. I det følgende redegjøres det derimot for surveyprosjektenes historikk med særlig vekt på middelhavsområdet.

Utviklingen av surveyarkeologi i middelhavsområdet

Surveyarkeologi i middelhavsområdet har en relativt kort forskningshistorisk bakgrunn. Barker (1995) hevder at grunnlaget for surveyarkeologi i middelhavsregionen ble lagt til Italia av direktør ved den Britiske skolen i Roma

mellom 1946-1974, John Ward-Perkins (1962, 1964, Ward-Perkins et al 1968). Hovedårsaken til grunnlegningen av en surveymetodikk var at Ward-Perkins satte fokus på ødeleggelsene av kulturelle levninger på landsbygda rundt byene. Ødeleggelsene kom som følge av skogrydding, mekanisert jordbruk samt forstedenes fremvekst. Ward-Perkins fant også at det var et stort forskningsmessig potensial av det arkeologiske materialet som kom til overflaten etter bruken av dyptgående plog i jordbruket. Hva det forskningsmessige potensialet innebærer forklares ikke, men skal sannsynligvis forstås i sammenheng med målsettingene og Annales som allerede er beskrevet innen surveykonseptet.

Det første programmet for surveyarkeologi ble startet opp i Syd-Etruria, med en økende intensitet utover 1960-tallet. Feltarbeidet ble integrert med undersøkelser omkring eksisterende monumenter på landsbygda. Det ble også gjennomført undersøkelser av paleoklimaet og geomorfologien i det regionale landskapet. Dessuten ble forholdet mellom bosetting og landskapsendring undersøkt (Bonatti 1961, 1963, 1970; Frank 1969; Judson 1963). På 1970 og 1980-tallet har det vært en rekke store prosjekter som dekker forskjellige perioder i Italia (Barker og Hodges 1981). Keller og Rupp (1983) publiserte i 1983 en liste med nesten 100 survey i middelhavsregionen. Siden da har tallet på surveypublikasjoner og surveyrelaterte publikasjoner økt i betydelig omfang. Bare i 1999 ble det publisert rundt 90 artikler og monografier omhandlende survey (Alcock og Cherry 2004:1). Ett særpreg ved surveyarkeologi i middelhavsområdet er at levninger etter den antikke perioden er dokumentert i langt større grad enn andre perioder. Dette kommer av at steinalder og bronsealderbosettinger og de kulturelle levningene etter disse periodene er langt færre sammenlignet med antikken. Dessuten er utbredelsen av materiale fra andre perioder enn antikken lavere grunnet en mindre befolkning samt at geomorfologiske forstyrrelser ofte er større (Barker 1991:2). Det finnes riktignok unntak, men da særlig når geomorfologiske prosesser i liten grad påvirker det opprinnelige terrenget fra forhistorisk tid (Ammermann og Bonardi 1981; Hodder og Malone 1984). Det kan også hevdes at surveyarkeologer av ulike årsaker rett og slett er mer interessert i antikken enn andre perioder på grunn av utdannelsen, som i det store og hele fokuserer på klassisk arkeologi. På den annen side er antikkens materielle levninger ideelle for surveyundersøkelser. Store områder er i dag jordbruksland, den antikke befolkningen var stor sammenlignet med tidligere perioder og mange bønder levde

spredt heller enn i samlede bosettinger. Dessuten var mange bygninger laget i et solid materiale noe som avspeiles i et stort og fragmentert materiale på overflaten. I antikken var det også rikelig med keramikk av høy kvalitet. Store mengder av denne keramikken er dessuten mulig å datere. Den daterbare keramikken anses av Barker som viktig for å måle bosettingsendringer.

Det er videre lagt vekt på de spesielle forutsetningene for survey i middelhavsområdet, og Ward-Perkins og Italia står i en særstilling som nyskapende i middelhavsregionen samtidig som de italienske forholdene for en stor del er representative for resten av middelhavet sett i forhold til jordbruk og overflatemateriale. Annales som en integrert del av surveyprosjektene er relativt ny og knyttes til ledende surveyarkeologer som Graeme Barker (1991) og John Bintliff (1995). På bakgrunn av det som hittil har kommet frem kan det sies at surveyarkeologi i middelhavsområdet ikke har en lang forskningshistorikk sammenlignet med andre arkeologiske fagområder.

Hvor stort undersøkelsesområde?

I henhold til Barker (1995) varierer surveyprosjekt i middelhavsregionen i geografisk størrelse og økonomiske ressurser. Også det kronologiske og geografiske omfanget av surveyprosjekt kan variere. Men, som Keller og Rupp (1983) summerte opp, prosjektene med de beste resultatene var systematiske og intensive når det gjelder selve feltfalksen. Oppsummeringen faller sammen med definisjonen på en moderne teknikk som blir beskrevet i begynnelsen av kapittel 2. Teknikker som ikke fulgte kravene fra en *moderne teknikk* hadde en tendens til å diskriminere materiale som ikke kan sees på overflaten når det er for store mellomrom mellom falanksdeltagerne. Resultatet av usystematiske og ekstensive survey kan bli at kartleggingen av bosettingsmønstrene ikke er tilstrekkelige eller danner et feil inntrykk av den opprinnelige situasjonen. Det bør likevel nevnes at surveyprosjektets ledelse ofte kan være nødt til å kompromisse mellom mål og teknikker. Det kan for eksempel være slik at det ikke er nok ressurser til å registrere fjellsider, men bare slettelandskapet selv om det kunne være ønskelig å undersøke begge deler. En vanlig målsetting ved et surveyprosjekt er å undersøke alle deler av landskapet, men dette er ofte ikke mulig på grunnlag av de tilgjengelige ressursene.

Vanligvis er det fire forskjellige teknikker som brukes for å avgrense landskapet gjennom survey (Hagget 1965; Mueller 1975; Plog 1976; Plog et al 1978; Schiffer et al 1978). Felles for alle er at det totale undersøkelsesområdet deles opp i passende enheter slik som parseller på 500x500 meter. 1) I en enklere innsamlingsteknikk undersøkes for eksempel bare 5-10% av slike parseller i et undersøkelsesområde. 2) En forbedring av denne metoden er såkalt stratifisering av området. Først deles undersøkelsesområdet inn i større, naturlige underregioner slik som etter terrengformer eller topografisk preg. Dessuten benyttes like store proporsjoner på hver enhet som så deles inn i hver underregion for å sikre representativitet i dekningen av området. 3) I en systematisk innsamling er enhetene som skal undersøke bakken plassert med like mellomrom mellom seg, kanskje i transekter eller i et sjakkbrettmønster. 4) Den fjerde teknikken omhandler stratifiserte systemer som ikke er på linje. Tilfeldige elementer kombineres med en systematisk oppdeling av rom. Dette kan høres ut som en selvmotsigelse. Området deles opp i et rutenett der deltagerne beveger seg og registrerer uten å gå på linje, men etter eget for godtbeholdende innen et tildelt rom. *The Argolid Exploratin Project* var lagt opp etter et slikt system.

Flere undersøkelser er gjort for å teste effektiviteten ved slike teknikker (Cherry og Shennan 1978; Plog 1976). I *Chaco Canyon*, sydvest i USA ble et surveyprosjekt gjennomført. Flere teknikker ble brukt innenfor et område på 20km² for å finne ut hvor nøyaktig de innsamlede dataene egentlig var. Arkeologene var interessert i å finne ut hvor mange lokaliteter som kunne ekstrapoleres ut fra en undersøkelse av 10% av det totale området. Med det menes at arkeologene gjettet seg til hvor mange lokaliteter som kunne befinne seg innen det totale området på bakgrunn av en undersøkelse av 10% av dette området. Det ble funnet at nesten 100% stemte med utsnittet av området. På den annen side ble sannsynlighetsstrategier motsagt av Mayer-Oakes og Nash (1964) i en kommentar til Lewis Binford's (1964) argumentasjon for sannsynlighetsstrategier. For eksempel viste de at ved hjelp av Binford's metoder ville man under en undersøkelse av Mexico risikert å ikke registrere den viktigste byen, Teotihuacan. Lignende kritikk er også rettet mot John Cherry og surveyprosjektet på Melos (Renfrew og Wagstaff 1982). Allikevel hevder Barker at sannsynlighetsstrategier fungerer når man ikke har muligheter til å dekke hele området. Det er mulig Barker underslår problemene med sannsynlighetsstrategi

ettersom det ikke er mulig å vite om ekstrapoleringen av lokaliteter stemmer ettersom lokale forhold i stor grad varierer svært mye fra sted til sted. En sannsynlighetsstrategi som forutsier lokalitetenes eksistens kan det derfor hefte tvil ved, noe som trekker ned den vitenskapelige verdien av undersøkelsen. Ved en grundigere undersøkelse vet arkeologene med langt større sikkerhet om lokalitetene som er funnet er representative for området. Videre er skaleringen viktig. Det vil si at et større område som avdekker en distribusjon av kulturminner ikke nødvendigvis lenger er representativ når området skaleres ned. Unøyaktigheter i forhold til funntetthet øker lett når det fokuseres på et lite område med ukjent funndistribusjon i forhold til et større område der funndistribusjonen virker kjent.

Problemer med innsamling, klassifisering og tolkning

Hvor mange og hvilke lokaliteter som blir funnet under et surveyprosjekt avhenger av en rekke forhold. Geomorfologiske endringer kan være store i enkelte områder fremfor andre. Dessuten kan vegetasjonsendringer fra år til år påvirke hva som blir funnet av feltarbeiderne i enkelte områder. For eksempel er det langt lettere å finne gjenstander i en oppløyd åker enn i en eng. Til og med lysforhold kan ha innvirkning på hva som synes på overflaten. Barker (1995:48) påpeker at erfaring er viktig, men at selv den ivrigste feltarbeideren kan reduseres til det han omtaler som en "zombie" i løpet av formiddagen under den kraftige solen, noe som "gjør det vanskelig å se eller plukke opp ett eneste potteskår i et hav av keramikk". Videre er det slik at enkelte typer materiale tåler "tidens tann" bedre enn andre og enkelte typer keramikk kan være lettere å se enn andre typer keramikk. Gjenstander i jern tåler for eksempel ikke klimaet i middelhavsregionen særlig godt og det er gjerne lettere å se sortglasert keramikk glimte i solen sett i forhold til en brunlig teglbit. Hvilket system som anvendes for å samle inn gjenstander påvirker også i stor grad representativiteten ved gjenstandsmaterialet. Et vanlig problem innen klassisk arkeologi er at lokaliteter som står lenger ned på den sosial stigen er vanskeligere å oppdage og datere ettersom det her sjelden finnes finere, daterbar keramikk. Hvis fin keramikk oppdages i en liten, "puslete" lokalitet, er det videre sannsynlig at lokaliteten kan registreres som en lokalitet innen et høyre sosialt hierarki enn den opprinnelig hadde.

Et annet problem er at enkelte lokaliteter nærmest dukker opp og forsvinner fra år til år. Barker viser til *Bifernodalen* i Italia (Lloyd og Barker 1981:291). Barker selv sier

at lokalitetene ”går av og på som trafikklys”. I *Montarrenti* (Barker et al 1986) ble et område på 6km² undersøkt igjen og igjen over en periode på fem år og det viste seg at de fleste lokalitetene ble funnet igjen hvert år. Derimot økte antall mindre lokaliteter hvert år. Disse resultatene sammenfaller med eksperimentelle studier fra USA (Plog et al 1978; Schiffer et al 1978). Barker oppfordrer til forsiktighet heller enn pessimisme når det gjelder slike gjentatte surveyundersøkelser og resultatene av dem. Han konkluderer videre med at selv om enkelte lokaliteter ikke blir funnet på denne måten, så finnes tendenser i distribusjonen av lokaliteter. Dessuten mener han at målet med et surveyprosjekt aldri bør være å finne helt spesielle lokaliteter, men å studere bosettingstrender og prosesser i sammenheng med Annales.

Når det gjelder forholdet mellom overflatekonsentrasjoner og hva slags materiale som eventuelt befinner seg under overflaten, er det ifølge Barker mindre grunn til optimisme (Barker 1991:5). For eksempel er det tidligere blitt funnet til dels store strukturer på steder der man bare finner mindre konsentrasjoner på overflaten (Ward-Perkins et al 1968). Barker sier at det ved *Montarrenti* ble utført mindre testgravinger som viste at selv om det ble funnet mindre funnkonsentrasjoner på bakken, var det ingen funn i selve gravingen. Han konkluderer med at overflategjenstandene var alt som var igjen av fortidige strukturer. For eksempel kunne overflatematerialet være det eneste resterende av en midlertidig leirplass. I andre tilfeller ble det funnet mengder av overflatemateriale av større strukturer (Barker 1995:48). Med det menes at lokaliteten bokstavlig talt ser dagens lys når arkeologene finner strukturen. Men det finnes også tilfeller der et stort overflatemateriale dekker over store strukturer slik som templer der bare det øverste laget er skrappt opp av plogen. Videre er det sannsynlig at strukturer skjules helt av den øverste overflatejorden, slik det som regel er ved utgravninger. Barker skriver at variasjonen mellom overflate og undergrunnslevninger har gjort at enkelte surveyarkeologer tviler på størrelshierarkiet de selv definerte som agrarenheter slik som romerske villaer, gårder eller hytter (Barker 1991:5; Barker og Lloyd 1981; Potter 1979). Problemstillingen fremstår som uløst og Barker foreslår at surveyarkeologi støttes med geofysiske studier (georadar) og om mulig, også utgravninger. Også i kapittel 4.2 fremstår et lokalitetshierarki som et problem.

Når Barker diskuterer lokaliteter betegner han en lokalitet som en avgrenset konsentrasjon gjenstander som antas å ha en sammenheng med strukturer slik som gårder. Samtidig skiller enkelte arkeologer, deriblant Barker, mellom "on-site" og "off-site" arkeologi (Bintliff og Snodgrass 1988; Foley 1981a; Moseley og Mackey 1972). Etnoarkeologiske studier viser ifølge Barker (1991:5) at moderne jeger/samlere og pastorale befolkninger danner diskontinuitet av overflatemateriale over flere hundre meter, heller enn å begrense seg til bare et lite område (Foley 1981b). Barker hevder at "off-site" arkeologi omhandler aktivitet slik som jakt, samling, skogrydding eller jorddyrkning. Overflatematerialet som blir funnet rundt avgrensede lokaliteter ved lavlandssurvey består nesten utelukkende av teglfragmenter og er av Barker tolket som en form for gjødsling ettersom husavfall ble blandet med tegl for deretter å bli spredd utover åkrene (Bintliff og Snodgrass 1988). Barker viser til eksempler fra andre surveyprosjekt der det har vært mulig å etablere lokal keramikktypologi fra større lokaliteter til forskjellige perioder. Dette systemet er brukt for å lokalisere off-site distribusjoner som en retningslinje for endringer i systemer og intensitet i bruken av åkrene. Det bør legges til at skillet mellom on-site og off-site arkeologi er omdiskutert.

Problemer med lokalisering, innsamling og forståelsen av arkeologiske data legges til andre tolkningsproblemer av gjenstandsmaterialet. Det er allerede fastslått at det kan være vanskelig å datere materialet, men det er også diskutert hvorvidt fluktuasjoner i surveymateriale også avspeiler endringer i befolkningsmønstrene. Kan for eksempel en nedgang i antall lokaliteter bety at det finnes færre mennesker i området i det aktuelle tidsrommet? Martin Millet (1991:18) påpeker at det ikke nødvendigvis er noe samsvar mellom antall vaser og antall mennesker ettersom tilgangen på keramikk kan variere. Dessuten er det slik at datering av lokaliteter kan baseres på fin keramikk fra spesielle perioder. Det er allerede påpekt at tilgangen på finere keramikk ikke alltid er jamnstilt i alle sosiale lag. Det kan summeres opp med at surveyprosjekt står overfor en mengde lokale problemstillinger på detaljplan i tillegg til de mer overordnede målene og det vises til dette gjennom et eksempel på et surveyprosjekt i det følgende.

2.2 Eksempel på survey - The Biferno Valley Survey

Selv om store deler av surveyarkeologiens bakgrunn og fremgangsmåte er beskrevet tidligere kan det være av ytterligere interesse å vise til et konkret eksempel på metodikken bak et surveyprosjekt. På denne måten kan helt partikulære detaljer som gjelder alle surveyprosjekt eksemplifiseres selv om det finnes en mengde variasjoner av eksempelet nedenfor. Iblant er variasjoner ved *The Norwegian Arcadia Survey* (NAS) diskutert i forhold til eksempelet under for å vise til forskjeller på detaljnivå mellom ulike prosjekter som begge i utgangspunktet benytter en *moderne teknikk*, se kapittel 2.1. Eksempelet har sitt utgangspunkt i *The Biferno Valley Survey* (BVS) under ledelse av Graeme Barker.

Avgrensning av området

Ifølge Barker (1995:41) var det ved BVS ønskelig å dekke en stor del av forskjellige former for typisk middelhavstopografi fra kyst til fjell. En elv i Biferno dalen ble valgt for å dekke dette formålet. Som en geografisk avgrensning ble elven fulgt opp til fjellene og enda litt lenger opp. Området omfattet 75x30 km eller 2250 km². Etter det som tidligere er forklart ble en intensiv metode valgt etter kriteriene fra en *moderne teknikk*, men det var også klart at det ikke ville være mulig å dekke et så stort område. Allerede her avdekkes forskjellene mellom en ideell strategi og praktiske hindringer. Hoveddelen av arbeidet ble gjort mellom 1974 og 1978, totalt 14 uker. Arbeidet omfattet 750 arbeidsdager. Den arkeologiske undersøkelsen dekket 400 km² eller 18% av det totale området. Dette prosjektet er et av de største som er gjennomført i forhold til antall km². NAS dekket for eksempel vel 50km² med like mange uker feltarbeid (Ødegård 2005:1). Umiddelbart virker det som BVS ikke kan ha fått like grundige undersøkelser av alle de 400 kvadratkilometerne. Noe av svaret er kanskje avstanden mellom deltagerne som var 15 meter (Barker 1995:45). Ved NAS var avstanden ikke mer enn 5 meter, det vil si at en langt mer nøyaktig andel av de faktiske overflatefunnene ble registrert ved NAS i forhold til BVS. Årsaken er at én falanksdeltager har et sidesyn som effektivt skanner bare omkring 2-3m til hver side når deltageren beveger seg i gangtempo. Hvis det er så mye som 15m mellom hver falanksdeltager vil ikke eventuelle funn i et 10 meters transekt mellom deltagerne registreres. Med andre ord vil en avstand på 15 meter mellom deltagerne nesten virke som sjakting ved registrering med gravemaskin, store områder imellom sjaktene ligger urørt.

Videre, ved BVS ble tre terrengblokker undersøkt i den øvre, midtre og nedre delen av Bifernodalen. I undersøkelsesområdet fantes store arealer oppløyd mark. I den siste sesongen ble arbeidet konsentrert omkring et mer utilgjengelig terreng i midten av dalen. Også den øvre delen av dalen ble undersøkt i større grad (Barker 1995:42). Ved utvelgelsen av hvilke deler av terrenget som skal undersøkes kommer praktiske konsekvenser ved surveyarkeologien til syne. Metodisk sett ville det vært best om man fulgte lik metodikk over hele dalen, ettersom de ulike dataene da er lettere sammenlignbare overalt i undersøkelsesområdet. Paradokset ligger i at det ved alle surveyprosjekt ønskes å undersøke ulike former for topografi. Resultatet blir som regel et kompromiss mellom det å undersøke ulike terrengformasjoner opp mot en sammenhengende og grundig falanksundersøkelse. Ved NAS ble et mindre område undersøkt, kanskje på bekostning av å undersøke fjellsidene, ulike pass eller andre deler av sletten. Ved BVS hadde prosjektet til slutt undersøkt 30% av de øvre delene av dalen, 25% av den midtre delen og 45% av de nedre delene av dalen (Barker 1995:42). Dessuten var arealene lenger opp for en liten del agrarområder noe som gjør det vanskelig å finne gjenstander på grunn av vegetasjonen. Det blir med andre ord en skjevhet i analysene i forhold til at flere gjenstander blir funnet nederst i dalen. Årsakene kan deles i to. For det første, den nederste delen av dalen er grundigere undersøkt i areal. For det andre. Den nederste delen av dalen består av åkrer der det er lettere å finne gjenstander. Barker nevner ikke dette forholdet til tross for at de to punktene opplagt skaper en skjevhet i analysen.

Feltteknikker

Ved BVS benyttet arkeologene flere forskjellige teknikker innen det samme undersøkelsesområdet. Barker skriver at ledelsen den første sesongen ønsket preliminaire resultater fra flere steder og at en surveyteknikk derfor ble benyttet med et relativt stort mellomrom mellom deltakerne. Mellom 50-75% av terrenget ble undersøkt. Det kan derfor sies at en del materiale ikke ble funnet, samtidig som et overblikk over området relativt raskt ble opprettet. Også rene rekognoseringer ble foretatt. Barker summerer opp de tre teknikkene med en ny prosentvis fordeling der 40% av undersøkelsen ble gjort med grundige surveyundersøkelser, 50% med den andre og 10% rekognosering. Hvert av surveylagene hadde kart i størrelse 1:25 000 i det relevante området. Området som ble undersøkt ble avmerket på kartet etter endt

søk. Dessuten ble antall funn i hver enhet notert. Kartene hadde kilometermarkeringer som ble benyttet for å holde kontroll over området. Etter noe prøving og feiling fant Barker det mest hensiktsmessig å la hver kvadratkilometer representere et nummer for senere databehandling.

Innsamlingsteknikker

Ved BVS var det slik at når en gjenstandsansamling ble funnet, så definerte feltfalanksen grensene av lokaliteten for deretter å ta med gjenstandsmateriale innenfor grensene. Vanligvis ønskes det å ta med alt materiale innen en lokalitet. Ved *The Norwegian Arcadia Survey* (NAS) var fremgangsmåten noe annerledes ettersom det ikke ble skilt mellom lokaliteter. Hele undersøkelsesområdet ble behandlet som en stor lokalitet, men delt opp i mindre enheter avgrenset av størrelsen på åkrene. Med andre ord var det gjerne grøfter, gjerder eller vegetasjon mellom åkrene som definerte størrelsene på åkrene. Ved NAS samlet arkeologene også bare inn en liten del av materialet ettersom det ellers ville blitt samlet inn en svært stor materialsamling som ville vært vanskelig å behandle. NAS ønsket dermed heller å samle inn representative mengder med materiale av forskjellige typer. En lignende fremgangsmåte fant sted ved BVS der det ble sett på som en fordel å ta inn diagnostisk materiale, det vil si særlig karakteristisk keramikk som for eksempel *terra sigillata* og sortglasert keramikk. Deltagerne undersøkte bare områder der vegetasjonen ikke hindret sikten i nevneverdig grad. Videre var det et mål å la deltagere med forskjellig erfaring bytte innen lagene for ikke å få en subjektiv ”slagside” når det gjaldt hva slags keramikk som skulle samles inn. For eksempel kunne det være en fordel å ha arkeologer på hvert lag som hadde erfaring med steinalder ettersom disse deltagerne faktisk vanligvis var de eneste som kunne skille ut naturlig flint fra kulturbehandlet flint.

Er surveydata til å stole på?

Det største problemet med overflatemateriale er kanskje postdeposisjonelle prosesser som kan fjerne, flytte eller skjule gjenstandsmaterialet. Materialet kan rett og slett begraves under nyere sedimenteringer eller kanskje flyttes. Dessuten er det vanskelig å gå inne i tett skog eller finne noe som helst hvis vegetasjonen blir for tett, for eksempel hvis jorden ikke er pløyd. Lys og skygge, feltarbeidernes erfaring og til og med deres fysiske tilstand kan videre være med på å danne subjektive vurderinger i felt. Slike faktorer kan påvirke innsamlingen og påfølgende tolkninger. Videre er det

slik at den klassiske perioden klart overrepresenteres ved surveyprosjekt på grunn av overfloden av keramikk. Men iblant blir også steinalder eller middelalderlokaliteter funnet. Surveyarkeologer fremhever vanligvis det at feltarbeidet kan gjentas senere i motsetning til utgravninger som en stor fordel. Allikevel kommenterer Barker at svært få arkeologer faktisk gjennomfører survey i det samme området to ganger. Barker gjennomgikk som en test samme lokalitet der det året før hadde vært mengder av materiale, men neste gang var det bare noe få gjenstander på det samme stedet. Året før hadde det vært et oppløyd felt, ”nå var det bare tomater på det samme stedet”. Det hevdes at survey ikke kan lage eksakte kart som avspeiler den fortidige situasjonen, men at survey kanskje kan være med på å danne rimelige tolkningsmodeller av bosettingsformer, tetthet og mønstre (Barker 1995:51). Dette anses som et viktig poeng for fortsatte surveyprosjekt i fremtiden.

Dateringer og funksjonsbestemmelse av gjenstander

Alle gjenstander som samles inn vaskes og klassifiseres ved et funnlaboratorium. For å få oversikt over gjenstandene samles data fra alle funn i databaser. En del gjenstander blir også tegnet og fotografert. Det er viktig å diskutere forskjellige typer materiale i analysene ettersom det på denne måten dannes innsikt i keramisk gods. Videre kan en eventuell typologi av godset etableres. Store deler av keramikken er nesten umulig å datere eksakt, annet en romersk, hellenistisk, etc. Først dateres gjenstandene, deretter bestemmes eventuelle funksjoner. For eksempel kan det diskuteres hvorvidt gjenstanden ble brukt i jordbruket, inne i byen eller tilhører gravgods. Også produksjonssystemer og utveksling innen undersøkelsesområdet og området rundt diskuteres. For eksempel kan obsidian eller marmor bli funnet i et området der disse råstoffene ikke finnes naturlig. De må derfor være transportert utenfra og inn i regionen.

2.3 Hva har surveyarkeologien oppnådd?

Til tross for klare problemer med surveymetoden er mange av prosjektene vellykkede og har vist viktige nye sider ved fortiden. Under dette avsnittet kan det kanskje være ønskelig å sette opp en ”skryteliste” for å videreformidle løsningene på mange av problemstillingene som dukker opp under planleggingen og gjennomføringen av surveyprosjekt. Generelt kan en si at de fleste surveyprosjekt avdekker en mengde

forskjelligartede bosettinger. Ifølge Barker er det også klare indikasjoner på størrelse og utbredelse av lokaliteter som kanskje kan vise til hvor viktige lokalitetene er i en region med forskjellige former for jordbruk. Dessuten kan den interne utviklingen mellom jordbruksenheten over tid forstås. For eksempel mener Potter (1979) å kunne vise til at det ved Syd-Etruria prosjektet ble funnet at landskapet dekket av alt fra mindre gårder til store gods der endringene ses i forhold til konjunkturerne i Roma mer enn Italia som et hele. På den tverrfaglige siden argumenterte Vita-Finzi (1969) for at en klimaendring dannet større erosjon og sedimenteringer på grunn av økte vannmengder, såkalt alluviale avsetninger. Denne endringen ble plassert kronologisk på bakgrunn av keramikk fra omkring midten av det første årtusen e. Kr. På den annen side har en rekke surveyprosjekt vist til at slike prosesser har funnet sted forskjellige steder til forskjellig tid de siste årtusenene med bosetting og jordbruk som bestemmende faktorer. For å konkretisere med eksempel viste van Andel og Runnels (1988) ved *The Argolid Exploration Project* (AEP) til fire miljøkriser på Argolid i Hellas de siste 5000 år. Årsakene var for det første en jordbruksintensivering i bronsealder, overgitte terrasser og ødeleggelser ved beite i hellenistisk tid, skogryddinger og demografisk utbredelse i bysantinsk tid og i dag: skogødeleggelser, uttørring av landjorda, mekanisert jordbruk og dyrkning av bare en type råvare. Det er særlig den tverrfaglige komponenten av surveyprosjekt med hjelp av geologi og botanikk som har kommet frem til disse resultatene og ikke først og fremst arkeologiske ressurser.

Annales er flere ganger fremstilt som en innfallsvinkel til survey, men det finnes ingen konkret anvendelse av Annalesbegrepet *mentalitetshistorie*. Braudels tredeling av historisk tid virker indirekte i det at arkeologene overvåker fluktuasjoner i lokalitetstyper og intensivitet over lang tid, men selv om surveyarkeologene fremhever Annales som et viktig teoretisk virkemiddel i surveyarkeologi er det lite som tyder på at Annales anvendes ved surveyprosjekt annet enn i den innledende presentasjonen av prosjektet. Etter oppsettet av surveyprosjektets oppbygning, særtrekk og bakgrunn, fokuseres det i neste kapittel på Annalesskolens forskningshistorie.

3. Annalesskolens historie

Annalesskolens historie presenteres på grunn av den sentrale funksjonen konseptet har innen de fleste moderne surveyprosjekt i middelhavsregionen. Foreløpig er Annales forklart i en kortere introduksjonsform, men det er viktig å se Annales for seg selv for å kunne diskutere forholdet mellom arkeologiske survey og Annalesbegreper i tekstanalysen i kapittel 4.

Annalesskolens bakgrunn - introduksjon

Selve navnet stammer fra *Annales* som ble opprettet i 1929. Det kan være verdt å nevne at medlemmer av Annalesskolen legger vekt på individuelle forskjeller samt at grupperinger gjør det vanskelig å definere Annales på et enkelt sett. Dette innebærer at Annalesskolen heller kan regnes som en bevegelse enn en egentlig skole. For å si det på en annen måte: Annalesskolen er ikke en monolittisk enhet, men består av forskjellige meninger og en faghistorisk utvikling (Burke 1990:2). Til å begynne med ble tidsskriftet dannet for å fremme en ny form for historieskrivning. For det første ble den tradisjonelle historieskrivningen, slik den fremstod i Frankrike rundt 1930, erstattet med det som ble regnet som en problemorientert, analytisk historieskrivning. Dessuten ble den politiske historien erstattet med en historie som skulle dekke hele spekteret av menneskelig virksomhet, dette var nye tanker om historieskrivning. I tillegg ønsket Annales, for å nå de to første målene, å etablere et tverrfaglig samarbeide med blant annet geografi, sosiologi, psykologi, økonomi, lingvistikk, sosialantropologi og i grunn alle fagtradisjoner som på et eller annet vis kunne være behjelpelig med den *analytiske, problemorienterte og allmenneskelige* historie (Febvre 1953:32). I henhold til Burke (1992:2) kan Annalesbevegelsen deles i tre faser. Den første fasen varte fra 1920 til 1945 og bevegelsen var liten, radikal og i opposisjon til den etablerte historieskrivningen. Det ble argumentert mot den tradisjonelle *politiske historien* og *hendelseshistorien*. Etter krigen gikk den første perioden over i neste fase og ble mer etablert. Det er under denne andre fasen Annales blir mer av en skole med egen terminologi og begrep. Spesielt anvendes begrep som ”struktur” og ”konjunktur”. Disse, og andre særpregede begrep, ble undersøkt. For eksempel undersøkelser om utvikling over tid. Det er interessant å merke seg at

Annaleshistorikerne ikke benytter noen egen metode for å undersøke begrep som for eksempel utvikling over tid. Det kan heller sies at Annaleshistorikere inkluderer flere historiske faktorer i studiet av utvikling over tid slik som å diskutere terrengformasjoner og vedvarende maktforhold. Kanskje er ”det å undersøke flere historiske faktorer” en egen metode, men metodikk har i utgangspunktet ikke vært et eget felt av interesse for Annaleshistorikere. Akkurat studiet av utvikling over tid er det den mest kjente av Annalesbevegelsens medlemmer, Fernand Braudel, som står for.

Den tredje fasen i bevegelsens historie skjedde i forbindelse med hendelsene rundt 1968. Denne tredje fasen karakteriseres av fragmentering i det at bevegelsens medlemmer beveger seg i ulike retninger og ikke lenger er like interessert i de opprinnelige ideene som ble introdusert i 1929. Burke hevder at bevegelsen på denne tiden mistet mye av sin egenart. Interessen til enkelte av medlemmene fra denne tiden beveget seg fra *sosioøkonomisk* historie til *sosiokulturell* historie, mens andre igjen fokuserte på den *politiske historien* eller til og med den *hendelsesbaserte* historien. Dessuten, dukker *mikrohistorie* opp som et fenomen (Burke 1992:3), det vil si grundige historiske undersøkelser innen et mindre område og tidsspenn. Surveyarkeologiske undersøkelser i middelhavsregionen legger imidlertid ikke vekt på den tredje fasen etter 1968, med unntak av fokus på landskap. Isteden har surveyarkeologi i stor grad konsentrert seg om Annalesskolens teoretiske plattform fra fase en og to. På mange måter er det teoretiske perspektivet på mentalitetshistorie som presenteres i kapittel 5 en del av Annales’ fokus på sosialteori etter 1968. Dette er en teori surveyarkeologer ikke har oppfattet som relevant for sin praksis. Dette poenget er sentralt og det redegjøres for dette senere. Surveyarkeologer er riktignok interessert i landskapsarkeologi fra tiden etter 1968, men fokuserer gjerne på tverrfaglige kombinasjoner med naturvitenskap mens sosialteori utelates. I det følgende redegjøres det grundigere for Annalesskolens forskningshistorie.

Den første fasen (1920-1945): Lucien Febvre og Marc Bloch

I den første fasen hadde bevegelsen to ledere i 1600-talls historiker Lucien Febvre og middelalderhistorikeren Marc Bloch. I 1928 tok Bloch initiativ til et tidsskrift tilegnet økonomisk historie (Leulliot 1973:317-324; Fink 1989). Den kjente historikeren Henri Pirenne ble bedt om å ta redaktøransvaret, men avstod. Redaktørstillingen ble

dermed delt mellom Marc Bloch og Lucien Febvre. Poenget er at den første fasen ledes av historikere og at det er disse som hele tiden tar initiativ, også til tverrfaglig tilnærming til andre disipliner. Den opprinnelige tittelen var *Annales d'histoire économique et sociale*. Forbilde for tittelen var geografen Vidal de la Blaches *Annales de géographie*. Det første nummeret kom ut i 1929 og inneholdt en meddelelse fra redaktørene der de blant annet beklaget barrierene mellom historikere og forskere innen andre disipliner. I redaksjonskomiteen satt det ved siden av historikere også en geograf, en sosiolog, en økonom og en statsviter (Burke 1990:24). *Annales* ble gradvis sentrum for en historisk skole, og det er under 1930- og 1940-tallet Febvre skrev sine angrep på det han omtaler som ”trangsynte empirister og spesialister”. Til dette kom et program der det ble snakket om kollektiv forskning, problemorientert historie (*l'histoire-problème*), sensibilitetshistorie, o.l. (Febvre 1953). I 1939 skriver Febvre om det som blir kjernen i neste fase av *Annales*, det han kaller ”en tro kjerne unge menn som fulgte *Annales* ånd” (Burke 1990:29, se *Annales* 1939:5). Peter Burke (1990:35) skriver at ”tidsskriftet hadde oppstått som en kjettersk sekt, men at tidsskriftet etter krigen ble forvandlet til et organ for en ortodoks kirke”. De intellektuelle revolusjonære overtok det franske, historiske etablissementet, og den som ”arvet tronen” var Fernand Braudel.

Den andre fasen (1945-1969): Fernand Braudel

Det har også vært andre viktige aktører innen *Annales*' andre fase enn Fernand Braudel. Det viktigste fremstøtet gjelder den *kvantitative historien*. Den kvantitative revolusjonen gjelder særlig det økonomiske feltet, først og fremst prishistorie. Metoden kjennetegnes ved analyse av store mengder informasjon og detaljerte opplysninger. Det vises senere til at den kvantitative historien på mange måter ligner surveyarkeologi ettersom store mengder informasjon behandles både av surveyarkeologer og kvantitative historikere. Selv om den kvantitative historien er viktig, sammenfattes den andre fasen i stor grad av Fernand Braudels ideer og *La Méditerranée*, første utgave fra 1949. Boken er delt opp i tre deler der hver del gir eksempler på måter å forholde seg til fortiden på. For det første, den nesten tidløse historien som er forholdet mellom ”menneske” og ”omgivelsene”. Denne delen av historien er kjent som *La longue durée*. For det andre, den økonomiske, sosiale og politiske historie som gradvis forandres, kjent som *Conjonctures*. Til slutt er det *hendelsenes* raske historie. Den siste delen av Braudels bok omfatter den

hendelsesbaserte historien, og kan ligne den mer tradisjonelle måten å skrive historie på. Men, i følge Burke (1990:39) er det ikke en ”pauker og trompeter” historie, slik som man tidligere var vant med. Med det menes sannsynligvis militærpolitisk historie med vekt på diplomatiske triumfer og krigsutfall. Den hendelsesbaserte historien fremstilles i ytterste detalj, men ifølge Braudel (1980:10) selv er det den mest overflatiske historien uten egentlig dybde. Braudel sammenligner hendelser med bølgenes skumtopper. For å forstå må man dykke ned under bølgene, i dypet (Braudel 1980:10). Den andre delen av Braudels verk, omhandler *Conjonctures*. Det er strukturenes historie, økonomiske systemer, staten, samfunnet, sivilisasjoner og krigens skiftende former. I henhold til Braudel beveger denne historien seg i et langsommere tempo enn hendelsene. Det dreier seg om generasjoner eller et århundre slik at samtidens mennesker knapt merker endringene. Men det finnes enda en historisk dybde som må loddas. Under de sosiale utviklingslinjene finnes mer. Det er geohistorien som omhandles i omkring 300 sider av Braudels verk. Fjell, sletter, kystlinjer, øyer, klima, landeveier og sjøveier beskrives. Han hevder at det ikke er mulig å forstå verken *hendelsesbasert historie* eller *konjunkturerne*, uten å se historien i lys av *det lange løp*.

Kritikk av *La Méditerranée*

La Méditerranée vakte stor oppsikt og Braudel klager i det andre opplaget på ”for mye ros og for lite kritikk”. Nå hadde det kommet flere innvendinger, og til dels svært velbegrunnet kritikk (Burke 1990:38). Braudel ønsket å skrive en *totalhistorie*, men har svært lite å si om holdninger, verdier eller kollektiv mentalitet. Det finnes for eksempel knapt en eneste bemerkning av et verk på 600 000 ord om begrep som heder, ære eller skam selv om disse begrepene er av betydning (Peristyani 1965; Blok 1981:427-440). Det kan nevnes at selv om både katolsk og muslimsk tro åpenbart spilte en stor rolle innefor Braudels totalhistorie, så diskuterer ikke Braudel dette noe mer inngående. Det ble også hevdet at Braudel forveksler en ”poetisk reaksjon på fortiden med et historisk problem” (Bailyn 1951:277). Det er uklart hva Bailyn mener, men det kan være han sikter til Braudels blanding av romantiske forestillinger og metaforer. For eksempel skriver Braudel om at han møter en gresk fisker på en taverna ved middelhavet som ligner Odyssevs og dermed fremlegger et slags bevis på det lange løp. Videre, metaforen som sammenligner den hendelsesbaserte historien med havets skumtopper. Braudels bok minner iblant på en blanding av stilen i en

Charterkatalog og T.S Elliot. Dette er å ta hardt i, men Braudels stil kan lett blende leseren og ta fokus vekk fra historisk forskning. Det er sannsynligvis dette Bailyn sikter til.

Dessuten hevdes det at Braudel mangler fokus og gjennom bokens struktur skiller hendelsene fra de geografiske og sosiale faktorer som skulle kunne forklare dem (Bailyn 1951:277-282). Problemet med skillet mellom hendelser og geografi kan være av en praktisk art. En bok leses lineært, noe som gjør det vanskelig å sammenfatte alle tre tidsdybdene simultant. Sannsynligvis tiltror Braudel leseren dømmekraft og at leseren tar med seg lærdommen fra tidligere kapitler videre underveis i boken. Allikevel er det et problem, for har Braudel rett i at historien kan tredeles? I forhold til Braudel selv så sier han i et intervju: ”Mitt store problem, det eneste jeg måtte løse, var å vise at tiden beveger seg i ulike hastigheter” (etter Burke 1990:39, min oversettelse). Braudel følger ikke sitt eget utsagn, i hvert fall ikke direkte. Burke hevder at om bokens struktur hadde begynt med hendelsene, ville man sett at hendelsene ikke var mulige uten konjunktorene, og at konjunktorene ikke var mulige uten det lange løp. Det kan tenkes at Braudels problem ville vært løst bedre på denne måten, det vil si begynne med hendelsene og ikke det lange løp.

Et annet moment gjelder Braudels determinisme. Til forskjell fra Fabvre så ikke Braudel strukturene som både muligheter og begrensninger. For Braudel er seige strukturer mer styrende enn individets valgmuligheter i forhold til en historisk utvikling. Dette ser ut til å stå i opposisjon til Giddens’ struktureringsteori i kapittel 5 som gjerne vektlegger en dialektikk mellom individ og ulike strukturerende egenskaper. Videre, Peregrine Horden og Nicholas Purcell (2001:44) hevder at begrepet *longue durée* slik det beskrives av Braudel omfatter en tautologi. En tautologi kan defineres som en repeterende mening med forskjellige ord. Et eksempel på en tautologi er for eksempel: ”alle ugifte menn er ungkarer”. Setningen ”det lange løp vinner til slutt” (Braudel 1949:1244) kunne med andre ord vært skrevet som ”det lange løp vinner i det lange løp”. Kanskje ikke en like elegant formulering og dessuten intetsigende. Bruken av ordet ”vinner” er også kritikkverdig, særlig med tanke på det deterministiske inntrykket. Om det lange løp vinner til slutt vites ikke, ettersom fremtiden i det store og hele er ukjent (Horden og Purcell 2001:44). Utrykket er helt enkelt uten egentlig innhold og forblir en tom frase.

Den andre fasen av Annales kan summeres opp under Braudels ledelse. Etter krigen var han den mest innflytelsesrike historikeren, også når det gjelder makt og universitetspolitikk. Hadde så Braudel noen arvtager da han nærmet seg pensjonsalderen? Emmanuel Le Roy Ladurie var kjent som "*le Dauphin*" og overtok etter Braudel ved *Collège de France* slik Braudel hadde overtatt etter Febvre (Burke 1992:71).

Den tredje fasen (1969 –): Generasjon X

I henhold til Burke kan det sies at det i den tredje fasen av Annales forefinnes en flerfoldighet. Visse av gruppens medlemmer førte Lucien Febvres program videre med forskningsfelt som omhandler barndommen, drømmene, kroppen eller sansene. Andre igjen bryter med den opprinnelige Annales fanen og skriver politisk og hendelsesbasert historie. Og enda noen arbeider med en kvantitativ historie. Det er også i denne fasen at de første kvinnelige historikerne dukker opp. Ettersom Annales hadde vært kritisert for ikke å diskutere kvinnehistorie og genderproblematikk tilstrekkelig ble det i større grad børt på dette nå. Dessuten formidles ideer fra den engelskspråklige verden for første gang. Forskningsfelt undersøkes som den nye økonomiske historien, folkehistorien, symbolsk antropologi, etc. *Mentalitetshistorien* som opprinnelig ble ansett som viktig fikk en perifer stilling innen Annales. Dette skyldtes ikke bare at Braudel unnlot å analysere mentalitetshistorie. Det fantes to grunner til marginaliseringen av mentalitetshistorien. For det første antok flere franske historikere at økonomisk eller sosialhistorie var viktigere eller mer grunnleggende enn andre aspekter av fortiden. For det andre hadde de nye *kvantitative* metodene ikke like lett for å gripe mentalitet som økonomiske og sosiale strukturer (Burke 1992:108). For å si det litt enkelt, det kan for eksempel være lettere å se demografiske endringer etter undersøkelser av kirkebøker enn å bruke de samme kirkebøkene som kilde til hvilken mentalitet som råder ettersom informasjonen i en kirkebok for det meste inneholder data om levealder, ekteskap og antall barn. Et interessant tilfelle i denne tredje fasen er Le Roy Laduries (1975) studie av en eneste landsby, *Montaillou*. Her undersøker han i detalj alle aspekter ved byen. Italieneren Carlo Ginzburg (1976) er den første som bruker uttrykket *mikrohistorie*, men Le Roy Laduries studie er også et tidlig eksempel på mikrohistorie. Denne måten å analysere fortiden på er svært forskjellig fra for eksempel Fernand Braudels vektlegging av

enorme geografiske størrelser over lang tid. Derimot bør det legges til at Le Roy Ladurie ble kritisert for at undersøkelsesområdet fremstilles som en isolert øy (Burke 1992:117-118). Det er likevel rimelig å anta at byen *Montaillou* også inkluderes i den katolske kirkes overordnede struktur. Den lille geografiske enhetens forbindelser med ytterverdenen virker i de fleste historiske sammenhenger sannsynlig. Mikrohistorie ser ikke ut til å inkludere påvirkning, innflytelse og kontakt med omverdenen i tilstrekkelig grad.

Annalesbevegelsen – avsluttende kommentarer

I det foregående ble en gjennomgang av Annalesbevegelsens faghistorie, terminologi og ulike innfallsvinkler forklart. Annalesbevegelsen tredeles i forskjellige faser med særegne trekk. Det bør påpekes at også Michel Foucault (2003) anses som en av Annaleshistorikerne selv om han i større grad fokuserer på brudd der Braudel fokuserte på kontinuitet. Foucaults arbeider er fraværende innen surveyarkelogi til tross for at surveyarkeologer interesserer seg for Annales. Dette kan synes underlig sett i forhold til den innflytelsen fransk sosialteori og filosofi har hatt på alle humanistiske vitenskaper etter 1968, også innen Annales. Det hevdes av John Bintliff (se kapittel 4) at Annales kan stå som et alternativ til postmoderne teori, men det kan se ut til at Annales også er påvirket av det postmoderne og poststrukturalisme.

4. Survey og Annales

I dette kapittelet gjennomføres en tekstanalyse av antologien *The Annales School and Archaeology* (Bintliff 1995) som fokuserer på arkeologi og Annales. Videre, monografien *A Greek Countryside. The Southern Argolid from Prehistory to the Present Day* (Jameson et al 1994). Målet med tekstanalysen er å finne ut hva surveyarkeologer vil oppnå med et fokus på Annales og arkeologi. Det vises til en rekke problemer i forhold til hvilke konsepter som inkluderes av Annalesbegreper innen surveyarkeologi. Videre påvises det også at begreper innen Annales i enkelte tilfeller overses. Som allerede nevnt konkluderes det også med at mentalitetshistorie ser ut til å være et emne som surveyarkeologene ønsker å inkludere innen surveykonseptet, men som ikke har latt seg gjennomføre så langt. Mentalitetshistorie behandles senere teoretisk i kapittel 5 for å inkludere emnet innen fremtidige surveyundersøkelser. Til slutt i dette kapittelet forevises en tabell der den viktigste kritikken er systematisert i forhold til artiklene.

4.1 Seks menn i samme båt

I det følgende, kapittel 4.1, gjennomgås seks artikler fra boken *The Annales School and Archaeology* (Bintliff 1995). Boken er den eneste som er skrevet av arkeologer for arkeologer under den Annaliste/strukturelle fanen, og ble av *American Antiquity* omtalt som ”et lovende tilskudd til arkeologisk litteratur” (Shackel 1993:790). Videre heter det at hvert av de fem kappitlene er velskrevet. Det kan legges til at boken består av seks kapitler, og ikke fem. Den ble utgitt i 1991, samt at den kom i *paperback* versjon i 1994 og gjentrykk i 1995. Boken er med andre ord populær og har nådd et relativt bredt publikum. Dette gjør det naturlig å fremheve denne boken spesielt i forhold til surveyarkeologi og Annalesskolen.

Artikkel nr. én: John Bintliff

Den første artikkelen: *The contribution of an Annaliste/structural history approach to archaeology* begynner med en introduksjon der John Bintliff forteller om alle de gangene han har hørt om nye teoretiske innspill som skal endre den arkeologiske fagtradisjonen. Han hevder at innspillene vanligvis kommer fra andre disipliner enn

arkeologi og at boken *The Annales school and Archaeology* i så måte ikke skiller seg nevneverdig fra andre arkeologiske/teoretiske innfallsvinkler (Bintliff 1995b:1). Bintliff skriver videre at både David Clarke (1968) og Ian Hodder (1986) hevder arkeologene må skape et eget teoretisk ståsted. Bintliff mener tesen kan snus, og at Annalesskolens vekt på tverrfaglighet også bør gjelde arkeologi. Det ser ut til at Bintliff mener Annaleshistorikernes innfallsvinkel kan virke som et tverrfaglig virkemiddel innen arkeologi. Bintliff mener også at skillene mellom fag som studerer menneskelige samfunn som for eksempel arkeologi, historie, sosiologi, sosialantropologi, geografi og psykologi kan virke underlig sett fra utsiden og at det sjelden gjøres skikkelige forsøk på å lese og forstå andre fagtradisjoner (Bintliff 1995b:2). Det kan legges til at heller ikke Bintliff har forsøkt å inkludere noen av fagtradisjonene nevnt ovenfor i sine surveypublikasjoner. Videre hevdes det at arkeologisk forskningshistorie viser at andre fagdisipliner opptas innen arkeologi etter relativt lang tid. Det er derfor viktig å holde seg løpende orientert om hva som foregår innen forskjellige disipliner som omhandler menneskelig, sosial praksis. Uttalelsen fra Bintliff står som symptomatisk ettersom det i de avsluttende kommentarene i dette kapittelet hevdes at surveyarkeologene for en stor del ikke har tatt hensyn til den tredje fase innen Annalesskolen - perioden etter 1968.

Bintliff (1995b:2) hevder videre at det fortsatt finnes arkeologer som orienterer seg etter en positivistisk, *New Archaeology* innen historisk arkeologi. John Bintliff (1995b:2) skriver derfor i artikkelen at Annalesbevegelsen løser et metodologisk problem mellom positivisme og post-positivisme gjennom en eksplisitt kombinasjon av individuell erfaring og en ekstern analyse. Dette kan forstås som at det er hensiktsmessig å dra nytte av det beste av kulturhistorisk arkeologi, prosessuell arkeologi og den post-prosessuelle arkeologien. John Bintliff anvender et slikt bredt perspektiv i artikkelen med en kortere *case study* med hovedvekt på konjunktorene i en agrarsyklus. Det synes som Bintliff ønsker å tilveiebringe en bred, tverrfaglig innfallsvinkel for å løse uenigheter innen teoretisk arkeologi. Allikevel virker innfallsvinkelen så generell at det er vanskelig å være uenig. For eksempel skriver Bintliff (1995b:2) at det er viktig å se arkeologi i en tverrfaglig sammenheng. Dette kan ikke anses som særlig oppsiktsvekkende tenkning. Dessuten er tverrfaglighet en veletablert tradisjon innen anglo-amerikansk arkeologi helt fra Gordon Childes kombinasjon av filologi og arkeologi (Trigger 2000:167-174) og sannsynligvis enda

lenger tilbake. Bintliffs kommentar blir derfor gammelt nytt innen teoretisk tilnærming i arkeologi.

Bintliff redegjør kort for Annalesskolens forskningshistorie og det kan i den sammenheng være viktig å påpeke at Bintliff følger Traian Stoianovitch (1976). Stoianovitch setter nemlig opp en noe annen forskningshistorie enn det Burke gjør i forskningshistorien presentert under kapittel 3. Den tredje fasen innen Annales er av Burke definert til en periode etter 1968, mens Stoianovitch ikke skiller ut denne perioden som en egen fase. Det viktigste er kanskje ikke hvilke historikere som hører inn under spesielle faser, men at hendelsene rundt 1968 ikke nevnes i det hele tatt som en del av Annalesskolen slik de presenteres av Stoianovitch. Dette er kanskje forståelig ettersom det ikke engang hadde gått ti år fra hendelsene fra 1968 til Stoianovitch publiserte sin bok. Burke diskuterte for eksempel Michel Foucault som en del av Annales. Ved Bintliffs anvendelse av Stoianovitch fremkommer ikke Foucault som en del av Annales. Bintliff fremstiller videre Annalesskolen i to vendinger. For det første mener Bintliff at Annalesskolen allerede har svaret på mange av problemene innen postmoderne problemstillinger. For det andre fremstiller Bintliff Annalesskolen som uberørt av strømningene i Frankrike rundt 1968.

Bintliff skriver videre at Braudels tre typeinndelinger av historien løser en rekke problemer innen det postpositivistiske paradigmet. Bintliff (1995b:7) skriver: "This ambitious programme of Braudel offers a way forward for several of the central problems posed recently by the so called Post-positivist critique in geography, history, archaeology and other human sciences". Dessverre skriver ikke Bintliff hvordan Braudels tidskonsepter skal kunne hjelpe. Utsagnet forblir dermed temmelig vagt. For eksempel følges utsagnet opp med bemerkninger som: "Braudels strukturelle historie er et landemerke med et uttømmelig potensial" Bintliff (1995b:8). Det bør videre nevnes at Bintliff registrerer noe av kritikken mot Braudel. Kritikken er todelt. For det første nevnes det, på bakgrunn av Hexeter, (1972:533) at Braudel ikke makter å vise til hvordan strukturene i det lange løp henger sammen med den hendelsesbaserte historien (Bintliff 1995b:8). For det andre nevner Bintliff i et lengre sitat av Le Roy Ladurie (1972:111) at mentalitetshistorien ikke inkluderes nevneverdig i Braudels tekster. Bintliff (1995b:10-13) skriver også om Annalesskolens mentalitetshistorie. Denne delen av Bintliffs gjennomgang av Annalesskolen drøftes inngående under

kapittel 5. Foreløpig holder det å nevne at mentalitetskonseptet som diskuteres av Annalesskolen omfatter en rekke sosiale forhold slik som ideologier, kollektive systemer og verdensanskuelser (Bintliff 1995b:10). Bintliff mener at et studie av slike forhold bør høre inn under surveyarkeologi. Det bør videre legges til at Bintliff ikke gjør forsøk på å operasjonalisere mentalitetsteori innen surveyarkeologi. Han introduserer kun ideén som svært interessant for surveyarkeologiske undersøkelser.

En viktig del av Annalesskolen som Bintliff (1995b:13-19) fremhever er den såkalte problemorienterte historien. Braudel skriver, ifølge Bintliff, ikke mer enn indirekte om den problemorienterte historien. Hexeter (1972) skriver at Braudel ikke kan forklare forbindelsen mellom hendelser og strukturer. Hexeter mener at det finnes muligheter for å forbinde strukturer og hendelser gjennom en problemorientert historie. Nøyaktig hva som menes med en problemorientert historie kan være vanskelig å få tak på. Hexeter benytter eksempler fra andre historikere for å forklare hva som menes med en problemorientert historie. Det ser ut til at det å belyse et analytisk problem bør skje ved å belyse selve problemet fra flere sider. Metodisk sett er prinsippet med andre ord relativt enkelt, for ikke å si grunnleggende for enhver forskning. Dypest sett forsøker annalistene å integrere strukturer og hendelser (Le Roy Ladurie 1979:115-116). Bintliff forsøker også å forklare hva den problemorienterte historien innebærer ved å referere til ulike Annalistforfattere slik som Le Roy Ladurie og Hexeter. Det er umiddelbart interessant å se hvordan den problemorienterte historien kan virke i en arkeologisk sammenheng. Som allerede nevnt kan den metodiske innfallsvinkelen klassifiseres som elementær, ”det å belyse forholdet mellom hendelser og strukturer fra flere sider”. Bintliff (1995b:16) skriver følgende om den problemorienterte historien etter å ha redegjort for flere andre annalistes historiske arbeider:

Here I want to make a very important point [...]. Recent research in evolutionary zoology and biology, cosmology and theoretical physics, denies any predictability of direction that a dynamic natural system may take, yet affirms a fundamental tendency for endlessly recreated structure and stability. If change is initiated by apparently random or unique events, lasting effects can only be achieved if random input is integrated into internally stable and externally adaptive structures with very non-random and repetitive forms.

Sitatet kan tolkes som om Bintliff ønsker å skrive noe om hvordan endringer virker som både tilfeldige og samtidig organiserte. Bintliff sier at den vidtfavnende teorien i sitatet ikke er funnet opp av Annales, men at teorien passer godt inn med Annales' tenkning. Det er forholdet mellom individ og hendelser som beskrives. Det hevdes at tilfeldige endringer bare kan få varig virkning om strukturen kan tilpasses ytre påtrykk. Men hva betyr egentlig dette? Det argumenteres både for at tilfeldige endringer kan skje, samtidig som at strukturer stadig gjenopprettes. Det kan virke som Bintliff er inne på noen av de samme ideene som Anthony Giddens, men sitatet virker dessverre bare forvirrende og upresist. Det er vanskelig å få grep om hva som egentlig diskuteres. Skal sitatet forstås som en forklaring på en problemorientert historie eller som den problemorienterte historien i seg selv? Bintliff skriver at Braudel ikke forklarer særlig godt forholdet mellom strukturer og hendelser, men er Bintliff til noen særlig større hjelp? Slik teksten fremstår virker det ikke slik.

John Bintliff (1995b:17) beskriver en musikalsk metafor for å vise hvordan arkeologer skal kunne "dissekere, analysere og reanimere de vitale strukturene som dannet en historisk fortid i de viktigste trekk". Det er nødvendig med et lengre sitat av Bintliff for deretter å se nærmere på uttalelsen.

Let us imagine the numerous active forces at work in a given dynamic historic situation: climatic fluctuations, harvest yields and prices, peasant and proletarian unrest, technological factors and changes, population structure, religious and other ideological trends, the creative or disruptive input of influential individuals or whatever class, pressures and opportunities from neighbouring societies, the constraints and opportunities of local geography or local *mentalités*, etc. let us further imagine that these and other factors, evidence for which hopefully is available, are instruments in a great unruly orchestra. Now the conductor arrives – he (or she) is the historian. His score is the narrative history, in "thick description" of that society as it is known to have developed over a particular span of time. Faced with the vast and disparate assembly of his giant symphony orchestra, it is none the less his task to animate each instrument, but at the right moments, at the right level of volume, so that in concert, the combined forces of these diverse *timbres* and tempos create as closely as possible the real complexity and yet at the same time the real interplay of harmony and conflict (order and disorder) as laid down in the narrative score. As we all know, some conductors fail to harmonize their musical forces and the score does not achieve convincing realization. (Bintliff 1995b:17)

Det Bintliff forsøker å gjøre er å sammenligne historikeren med en dirigent og de forskjellige instrumentene med ulike historiske faktorer. Et problem med metaforen er at han først sier at de forskjellige instrumentene ikke harmonerer og at det er historikerens oppgave, som dirigent, å harmonere instrumentene. Det kan forstås slik at reelle faktorer innen den historiske dannelsesprosessen i Bintliffs metafor representerer kaotiske krefter og at historikerens oppgave er å skape et forståelig kosmos ut av det hele. Det er uklart om Bintliff sikter til instrumentenes kaotiske krefter slik historien er gitt oss i en fragmentarisk situasjon eller om Bintliff mener at historiske faktorer i seg selv er kaotiske. Det er mulig Bintliff har rett i at mange historikere tar på seg en harmoniserende rolle der fortiden struktureres til en form for kosmos. Det er derimot ikke sikkert Bintliff har rett i at det er slik det bør være. For eksempel sier Bintliff at akkurat som med musikk, så kan publikum bestemme seg for hvilken smak de liker. Noen liker en marxistisk arkeologi, andre en høyrevridd historie. Det virker som Bintliff mener at det viktigste med en historisk fremleggelse er at noen liker det de leser.

Bintliff skriver videre at han håper han har vist det enorme potensial som ligger i en annalistisk tilnærming til arkeologi, men det kan vel heller sies at Bintliff forteller om Annales i temmelig generelle vendinger. For eksempel skriver Bintliff at post-positivistene ønsker en større vektlegging på individet og at annalistene også legger vekt på individ og samfunn. Likevel viser ikke Bintliff *hvordan* individet virker i forhold til samfunn. Bintliff beskriver Annalesbevegelsen i generelle forskningshistoriske vendinger. Etter hans gjennomgang av Annales, fremlegges resultater fra et surveyprosjekt. Resultatet fra prosjektet tilpasses deretter Annalesbevegelsens terminologi. For eksempel skriver Bintliff (1995b:26): "A classic case of a medium-term agrarian cycle, and indeed we have been able to detect these cycles of expansion and contraction operating in this landscape at wavelengths of 400-500 years over a far longer time-scale". Bintliff (1995b:10-13) forklarte tidligere at mentalitetsaspektet var viktig ved Annalesskolen, men mentalitet nevnes ikke overhode i artikkelens *case study*. På den ene siden ser det derfor ut til at elementer av Annalesskolen diskuteres som interessante. På den annen side operasjonaliseres bare deler av Annalesskolens terminologi. Det skal legges til at fremleggelse av Annalesskolen historikk, teoretisk perspektiv og terminologi samt en *case study* på knappe 33 sider naturligvis har sine begrensninger. Det kan synes urettferdig å

kritisere Bintliff for manglende dybde når artikkelen nærmest kan sammenlignes med traileren til en ny film. Allikevel er det forunderlig at det aldri er skrevet mer enn noen få sider om Annalesskolen og arkeologi, særlig i lys av Bintliffs anbefalinger.

Artikkel nr. to: Greame Barker

Graeme Barker redegjør i artikkelen: *Two Italys, one valley: an Annaliste perspective*, for et surveyprosjekt med vekt på interaksjonen mellom menneske og landskap. Dette perspektivet passer etter Barkers (1995:38) mening godt med samspillet mellom Annales' begreper; *événements*, *conjonctures*, *mentalités* og *longue durée*. Barker (1995:39) hevder uten omsvøp at det er vanskelig å benytte seg av den hendelsesbaserte historien til Braudel, *événements*, på grunn av tilstanden til de arkeologiske levningene. Det refereres til tidligere kulturhistoriske forhistorikeres mislykkede forsøk på å skape en hendelsesbasert fortelling og at disse fortellingene må kunne karakteriseres som pseudo-historie (Barker 1995:39). Videre avfeies det partikulære uten nøyere gjennomgang. Men må fokusering på det hendelsesbaserte og partikulære nødvendigvis resultere i en kulturhistorisk fortelling? Barker utdyper ikke dette noe nærmere. Om Braudels neste tidsmoment, *conjonctures*, skriver Barker at Braudel anvender sine *conjonctures* i tiår, kanskje så mye som en generasjon. Barkers surveyarkeologi omhandler lange tidsspenn og *conjonctures* på generasjoner fremstår som umulige å rekonstruere. Derfor oppgraderes *conjonctures* til følgende tidsspenn:

[...] our phenomena closest to Braudel's use of *conjonctures* normally encompasses hundreds of years if not (in more remote prehistory) thousands of years, in chronological terms moving towards his *longue durée*. (Barker 1995:39)

At tidsintervallene øker fra noen få tiår hos Braudel til flere tusen i forhistorisk arkeologi anses ikke som noe problem i forhold til *conjonctures*. Allikevel virker Barkers diskusjon vedrørende *conjonctures* selvmotsigende når også det lange tidsperspektivet drøftes. Barker (1995:39) slår sammen økonomi, demografisk nivå, landskap og landskapsendring. Både det lange tidsperspektivet og uttrykkene nevnt ovenfor er nøkkelbegrep i Annalesskolen slik Barker skriver. Men både økonomi og demografiske nivåer ligger inn under *conjonctures* og ikke *longue durée*. Skillet mellom de to måtene tid konseptualiseres på virker derfor utflytende. Dessuten kan det synes som at Barker samler alle uttrykkene opp under et svært mye lengre

tidsperspektiv enn det Annalesskolen gjør. Hvilke konsekvenser får dette? En generasjon har en noenlunde jevn puls på omkring 20-35 år. Annalesbevegelsen anvender generasjoner som en målestokk for *conjonctures*. Når Barker oppjusterer *conjonctures* til ”flere tusen år” er det i det minste ikke lenger antall generasjoner som diskuteres. Sannsynligvis er Barkers versjon av konjunktorene med på å forenkle tolkningene av fortiden.

En annen innvending er at det ikke er tatt hensyn til at landskapsendringer faktisk kan skje i løpet av få sekunder. Flom og vulkanutbrudd skulle være gode nok eksempler på det. Denne kritikken er velkjent (Horden og Purcell 2001:41) og rettet mot Annalesbevegelsen som setter likhetstrekk mellom landskap og *longue durée*. Barker (1995:39) drøfter ikke denne kritikken.

Det virker som Barker bruker Braudels terminologi som uttrykk med særlig autoritet. Terminologien benyttes som meningsbærende uttrykk i en diskurs der de ikke lenger behøver å rettferdiggjøres eller forklares og virker som en form for bindemiddel i en fortløpende diskurs. For eksempel kan begrepet ”*événement*” se ut til å virke på denne måten. Barker (1995:39) avskrev tidligere den hendelsesbaserte historien som umulig å rekonstruere i en arkeologisk tolkning. Men senere dukker begrepet allikevel opp:

However, the major fall in the rural population of the valley, which can be discerned in the survey record of the late republican period, probably does reflect the *événement* of the aftermath of the Social War. (Barker 1995:47-48)

Hvordan skal sitatet forstås? Kan arkeologisk materiale likevel være egnet for analyser av en hendelsesbasert historie? Det virker ikke slik for det hendelsesbaserte perspektivet omtales som etterspillet til ”*the Social War* i den senrepublikanske perioden”. Barker antyder ikke hvor lenge dette etterspillet varer, men det er tydelig noe mer enn en ren ”hendelse”. Barker kunne fint forklart dette hendelsesforløpet uten å nevne *événement*. Begrepet virker unødvendig i sammenhengen. Det kan derimot være slik at ”*événement*” virker som bindemiddel for å bygge opp under utsagnets autoritet i en relasjon mellom arkeologi og Annales.

Barker (1995:51) hevder videre at det skjer endringer i befolkningens *mentalité* i Biferno dalen. Det hevdes at overklassen overtar den romerske måten å tenke på. Den jordbrukende befolkningens mentalitet hefter det derimot tvil ved. Med det menes at det er usikkert om bønnene følger den samme romaniseringen som overklassen. Det er et spørsmål om ikke Barkers generaliseringer over sosiale grupperinger i dalen i det minste ikke dekker hele problemkomplekset. Dalen er stor og gjenstandsmaterialet er fragmentert. Barker redegjør for en større syntese gjennom Annalesparadigmets vekt på *mentalités*, som en motvekt til fragmentert og ”uforståelig” gjenstandsmateriale. Barkers (1995:51) mentalitetssyntese, at ”overklassen overtar den romerske måten å tenke på”, dekker kun en halv side av artikkelen. Ettersom Barkers generelle utsagn om menneskers mentalitet tross alt omfatter hele den klassiske perioden og alle samfunnslag i et område på 1000 km², kan det se ut som hele problemkomplekset sterkt undervurderes, med mindre Barker kan bevise at romerne tenkte helt likt, noe som vanskelig lar seg gjøre. En analyse av en romanisering av Bifernodalen har sannsynligvis mer å hente ved hjelp av Pierre Bourdieus (1977) begrep ”doxa”. Med doxa menes enkelt sagt det som tas for gitt, eller et sett regler innen en gruppe. Sian Jones (1997) har blant annet benyttet doxa som et sentralt konsept ved undersøkelser av romaniseringen av den iberiske halvøy. Sannsynligvis er Bourdieus konsepter mer interessante for forskning på romaniseringen enn Annales’ mentalitetsbegrep. Årsaken til dette er først og fremst problematiseringen av hva som menes med sosiale grupper og relasjoner, konsepter som i liten grad diskuteres innen Annales.

En annen kritikk mot Barker er vektleggingen av tre forskjellige tidsinndelinger i hendelser, konjunkturer og det lange løp. Bruno Latour (2002:88) hevder at ”tid ikke teller som forklaring, tid er noe som telles”. Med dette menes at tid i seg selv ikke omfatter én forklaring på historiske hendelser. Tid er en effekt blant mange. Dermed virker det som Barker overdriver betydningen av Annalesbevegelsens tidsskiller i det at skillene i seg selv holder i en årsaksforklaring. Det er viktig å fremheve at dette poenget særlig gjelder toneangivende arkeologer som Bintliff og Barker. I sum kan det synes som Barker presenterer et noe uavklart forhold til bruken av Annalesbevegelsens terminologi i et arkeologisk rammeverk. Barker redegjør for empiri og funn fra et surveyarkeologisk prosjekt i resten av artikkelen, men

Annalesbevegelsens terminologi virker i lys av kommentarene ovenfor mer som teoretisk kosmetikk enn analytisk virkemiddel.

Artikkel nr. tre: Anthony Snodgrass

Snodgrass (1995:57-58) er i artikkelen *Structural History and Classical Archaeology* langt mer reservert i forhold til arkeologi og Annales enn de to foregående forfatterne. Snodgrass hevder det er svært lite sannsynlig at arkeologer noensinne vil være i stand til å komme med detaljerte opplysninger som kan bringe alle sider ved historien til live slik Annaleshistorikere som Le Roy Ladurie gjør. Snodgrass' håp er at den klassiske arkeologien er det nærmeste man kan komme en Annalestilnærming på bakgrunn av det rike arkeologiske og skriftlige materialet. På samme tid advarer Snodgrass (1995:58) mot at det til nå ikke har vært noen umiddelbar suksess. Med dette menes sannsynligvis at det aldri er gjort et seriøst forsøk på en skikkelig arkeologisk undersøkelse med et *annalisté* perspektiv. Snodgrass (1995:62-63) benytter faktisk anledningen til å ta et oppgjør med den klassiske arkeologiens manglende fokus på folket uten historie, tematikk Annalesskolen er opptatt av. Med folket uten historie menes sannsynligvis historie omhandlende individer og grupper som utelates eller beskrives skissepreget i de fleste skriftlige kilder. Snodgrass tilveiebringer et eksempel på Annalesskolens tilnærming til fenomenet slaveri i den antikke verden. Også Snodgrass anvender uttrykkene *la longue durée*, *conjonctures* og *événementelle* som autoritetsbegrep, på samme måte som Barker. Begrepene kunne i virkeligheten like gjerne vært utelatt. For eksempel sier Snodgrass: "The *Conjonctures* are the processes whereby a series of new social systems incorporated the element of chattel-slave ownership [...] (Snodgrass 1995:63). Sitatet ville gitt like mye mening uten å nevne *conjonctures*, ettersom det ikke er *conjonctures* i seg selv som forklares. Det som forklares er "prosessen der nye sosiale systemer involverer slaveforhold". Snodgrass makter dermed ikke å inkorporere Annalesskolens terminologi i den ovenfor nevnte arkeologisk diskurs.

Snodgrass (1995:69) hevder senere at *polissystemet* i Hellas er en form for *conjonctures* og at *polissystemet* er dømt til å mislykkes som opprettholdt struktur i det lange løp. Det er de store sentraene som vinner, hevdes det. Snodgrass sammenligner forholdet med det moderne Hellas, der Athen stadig vokser på bekostning av de mindre byene. Derimot tar Snodgrass feil når han hevder at de store

sentraene er det lange løps naturlige orden. Hvis det normale er store sentra, burde det for eksempel eksistert sentraliserte maktinstitusjoner i store deler av forhistorien, noe som ikke er tilfelle. Videre vet heller ikke Snodgrass hvordan Hellas' sosiale systemer vil se ut i fremtiden. En annen feiltolkning Snodgrass gjør er at *La longue durée* skal kunne forklare sosiale systemer i seg selv. Derimot omhandler *det lange løp* for det meste om et vedvarende og stabilt landskap, slik det presenteres av Braudel (1949). Sosiale systemer omhandles av Annalesbevegelsen under *conjonctures*.

Artikkel nr. fire: J. P. Vallat

Vallats artikkel; *The place and role of the Annales school in an approach to the Roman rural economy*, handler som tittelen antyder, om romersk økonomi. Artikkelen refererer hyppig til tekster utgitt innen Annales tradisjonen, men omtaler verken et arkeologisk kildemateriale eller en spesiell metode. Artikkelen omtaler arkeologi i vendinger vedrørende tverrfaglighet eller arkeologiens viktige bidrag til antikkforskningen (1995:86, 90). Men først av alt spør Vallat seg om Braudels (1979) ideer slik de presenteres i *Civilization and Capitalism: 15th – 18th Century*, om de tre forskjellige tidsperspektivene, kan brukes også innen forskning på romersk, landlig, økonomi. Vallat mener de økte mengdene informasjon etter arkeologiske survey kan relateres til historiske kilder. For eksempel bør jordbrukskrisen fra 200-100 f. Kr, romaniseringen av provinsene, sosiale dannelser, klassesamfunn og den primitive eller moderne tilstanden ved disse diskuteres (Vallat 1995:73). Vallat hevder videre at disse problemstillingene kan behandles ved å fremstille en simultan analyse av langtidstrender, kortere sykler og dominante trekk eller mutasjoner. Det virker med andre ord som Vallat ønsker å prøve både det arkeologiske kildematerialet opp mot det historiske, samtidig som Braudels tre tidsparadigmer trekkes inn i en eventuell analyse. Først og fremst er det jordbruket i forholdet til landsbygda som kan diskuteres i en slik analyse. Det Vallat så gjør er å vise til hvordan Annales har vært til hjelp i forhold til disse problemstillingene.

Vallats videre analyse er tredelt, der den første delen omhandler jordbruket i forhold til historie og Annales. Også arkeologi diskuteres, men ikke annet enn i forsiktige vendinger. For eksempel blir det sagt (Vallat 1995:76) at det finnes mindre jordbruksenheter over en lengre periode enn det historisk materiale skulle tilsi.

Neste moment på Vallats agenda omhandler romaniseringen av landsbygda (Vallat 1995:79). Selv om Vallat ikke problematiserer ordet ”romanisering” i seg selv så viser han til en rekke eksempler på hvordan Annales har bidratt til gode forskningsresultater rundt feltet. Det Vallat gjør er rett og slett å redegjøre for hva som er skrevet av Annales om romaniseringen for deretter å sammenstille det med arkeologi og annen historisk forskning. Vallat er mer konkret omhandlende en case studie enn han er når det gjelder metode. På mange måter skiller Vallats artikkel seg ut fra de andre med en egen stil, men så arbeider Vallat innen fransk, historisk forskning i motsetning til de andre forfatterne. Det bør legges til at Andrew Sherratt (1992:138-139) hevder at fransk arkeologi og Annales i stor grad ignorerer hverandre og at Annales handler om utført historisk analyse basert på et stort kildetilfang der arkeologer i den postprosessuelle leiren fokuserer på modeller fra fransk strukturalisme, slik som for eksempel Leroi-Gourhan (1964). Når surveyarkeologene ser etter ferdige modeller i Annales er det et heller fåfengt forsøk ettersom Annales ikke fokuserer på strukturalisme og modeller. Sherratt (1992:140) hevder videre at arkeologer har mer å hente fra Annalesstudier som omhandler samme epoker som arkeologene er opptatt av heller enn å fokusere på teoretisk inspirasjon.

Artikkel nr. fem: Rick Jones

Artikkel nr. fem av Jones refererer igjen til Braudels tidsskille under tittelen; *Archaeology, the longue durée and the limits of the Roman Empire*. Jones setter Braudels tre tidsskiller i sammenheng med en analyse av det romerske imperiet (1995:93). Et moment hos Jones og som gjelder de fleste av artiklene i boken er bruken av kart. Jones’ artikkel på 12 sider (1995:93-105) består også av tre kart. Disse kartene gir leseren svært lite informasjon ettersom avbildede strukturer og punkter står som selvforklarende. Med det menes at kartet slik det fremstår ikke forklares ved hjelp av tekst. Fragmenterte gjenstander fra et stort tidsspenn videreformidles av surveyarkeologi gjennom distribusjonskart av denne typen for å skape en ordnet rekonstruksjon av fortiden. På mange måter er derfor distribusjonskartet en ordnet idealisering av det virkelige, kaotiske gjenstandsmaterialet. Som allerede nevnt er derimot problemet med formidlingen at kartene fremstår som selvforklarende, eventuelt med en liten undertekst.

Et eksempel er fig 2.4 hos Barker (1995:43), der det står: ”The Biferno Valley: Bronze Age settlement.” Teksten bistår et stilisert topografisk kart av Biferno-dalen med punkter som indikerer bosetting, uten videre forklaring. Bruken av distribusjonskart er et trekk ved surveyarkeologenes utviklede forskningstradisjon. Surveyarkeologi kan nærmest defineres av ”punkter på kart” (Bintliff 2000:3). Når Jones diskuterer hendelsesbasert historie konsentrerer han seg om å finne en eksakt datering. Det er forståelig fra et arkeologisk synspunkt. For å kunne arbeide videre med en tolkning er det vanligvis en fordel å kunne argumentere for en solid datering. Allikevel vil jeg hevde at Jones delvis gjør en feil. For det første har historien bestått av en endeløs rekke hendelser der historien er *utført handling*, ikke *dokumentert handling*. Når analytikere innen surveyarkeologi får problemer med dokumentasjonen av den hendelsesbaserte historien undersøkes alternative tolkningsstrategier. Braudels *conjectures* og *longue durée* inkluderes derfor isteden i tolkninger innen surveyarkeologi som en erstatning for den *hendelsesbaserte* historien. Et langt tidsspenn består derfor av et svært stort antall handlinger. Tidligere i oppgaven ble det hevdet at Braudels *longue durée* i *La Méditerranée* ble beskrevet gjennom 300 sider om geografiske forhold ved Middelhavet. Om Braudels 300 sider vedrørende geografi og *longue durée* leses nøye kan det argumenteres for at et stort antall handlinger på hendelsesnivå utgjør også denne delen av boken. For eksempel:

6. november 1572 skriver Gian Andrea Doria til Don Juan av Østerrike, ”Deres høyhet må vite at det nå ikke finnes korn å høste inn i Genovas territorier og det er svært lite av annen form for mat. Av dette følger stor fattigdom, ikke bare i fjellene, men også i selve byen. Den er så stor at de fattige finner det vanskelig å overleve, særlig om vinteren når det er behov for klær i tillegg til brødmangelen og det ikke finnes mulighet for arbeid. Derfor”, fortsetter brevet, ”er det mulig i Genova neste vår å skaffe frivillige fanger til å besette ti galleier.” (Braudel 1972a:255, min oversettelse)

Sitatet er typisk for Braudels gjennomgang av *det lange løp*. Forskjellen på surveyarkeologi og Braudel blir tydelig. Der surveyarkeologi *forsaker* hendelsene inkorporeres hendelsene i Braudels *longue durée* med vekt på hendelsenes gang sammen med et mer eller mindre stabilt og nærmest evig landskap. Det synes som sitatet av Braudel ovenfor er hendelsesbasert, mens det samtidig refereres til fast geografi i form av fjellet, vinteren og den alltid tilbakevendende innhøstingen av korn. Med andre ord forholder Braudel seg til det lange løp i et langt mindre stringent skille

enn inntrykket som gis av surveyarkeologer skulle tilsi. Sitatet fra Braudel er på ingen måte et unntak, men regelen i hans gjennomgang av det lange løp.

Jones (1995:97-99) diskuterer flere problemer med nøyaktige dateringer for tematikken forlages til fordel for *konjunktorene* i Braudels tidsinndeling. Jones (1995:99) avfeier også *hendelsene* som uviktige for en historisk forståelse av det romerske rikets grenser. Uttalelsen virker underlig i lys av kommentarene ovenfor. Videre avfeier Jones (1995:100-101) *la longue dureé* ettersom han konsentrerer seg om Syd-Skottland. Jones mener Braudels *lange perspektiv* handler om langt større geografiske størrelser, det vil si hele middelhavet og vel så det. Det er altså det *geografiske* Jones fokuserer på ved Braudels *la longue dureé* og ikke et langt tidsperspektiv. Allikevel avfeies ikke *la longue dureé* helt ettersom han ser for seg at andre kan trekke det lange perspektivet inn i egne analyser.

Det mest opplysende i artikkelen omhandler *The northern frontier in England* med en historisk redegjørelse for maktrelasjonene i området. Kanskje fordi Jones (1995:101-103) ikke benytter autoritetsuttrykk fra Annalesbevegelsens terminologi her. Jones drøfter Annalesbevegelsen og arkeologi med usikkerhet og lykkes langt bedre med en arkeologisk analyse *uten* å benytte Annalesbevegelsens apparat.

Artikkel nr. seks. Christopher S. Peebles

Peebles (1995:114-115) refererer til arkeologen Patricia Galloway (1990:4) som påpeker at både Annales og arkeologer på mange måter samler inn en lik form for empiri.

An *Annales* fact is by and large a tabular fact of some kind, the kind of fact that is gathered in vast quantity in censuses, ledgers, baptismal records, and customs declarations, very much the same of fact that archaeologists collect in potsherd counts, records of burial layouts, and distribution of sites over a landscape. (Galloway 1990:4)

Kanskje er det nettopp i karakteren til materialet at surveyarkeologer finner en felles plattform med Annalesbevegelsens andre fase der den kvantitative historien vektlegges. Spørsmålet er hvor operasjonell denne Annalésplattformen er for surveyarkeologen i en tolkningsstrategi. Etter min mening virker det ikke som

arkeologene vet helt hva de skal gjøre med den store mengden fragmentarisk materiale og dermed velger det store bilde og den store syntesen. Surveyarkeologene ser derfor ut til å tolke på begrensede premisser. Omfattende databaser og store distribusjonskart kan ikke dekke over det at surveyrekonstruksjoner i bunn og grunn er av en begrenset verdi, noe som kommer enda tydeligere frem i monografien *A Greek Countryside. The Southern Argolid from Prehistory to the Present Day* (Jameson et al 1994) som behandles i neste avsnitt.

4.2 The Argolid Exploration Project (AEP)

The Argolid Explortation Project ble på mange måter ansett som et referanseprosjekt for andre survey (Bintliff 1995a). Det er på denne bakgrunn prosjektet diskuteres i avhandlingen. På omslaget til monografien *A Greek Countryside. The Southern Argolid from Prehistory to the Present Day* (Jameson et al 1994) står en treffende betegnelse på målsettingen med surveyprosjektet.

Since its inception, the Project has recovered almost 50 000 artifacts from 329 archaeological sites. Based on a huge repository of data, this book is a major synthesis of the region's historical and archaeological records, its geological and ecological history, and its shifting demography and economic fortunes. (Jameson et al 1994:front flap)

Den store syntesen og overblikket står i sentrum. Men hvordan er Annalesparadigmet fulgt opp i denne monografien? Er Annales i det hele tatt av interesse? Relativt tidlig i boken nevnes Braudels tidsskiller. Det sies at: "Ideally, all three levels of history should be tested – that of particular events, that of the broader middle range of patterns and that of the structures of Braudel's *longue durée*" (Jameson et al 1994:11). Hvordan Braudels tidsskonsepter skal følges opp sies det ingenting om, men på bakgrunn av det forrige sitatet der den store syntesen nevnes, virker det som Braudels mellomnivå (*conjonctures*) og *la longue dureé* vektlegges. Det finnes så langt ingen referanser til det partikulære og den hendelsesbaserte historien. Det sies rett ut at man utelater en arkeologisk tolkning av sosiale strukturer og verdier. Årsaken skal være at de arkeologiske bevisene kun ender opp med generaliseringer (Jameson et al 1994:12). Etter min mening er det ikke bevisenes tilstand som er årsak til at det partikulære, hendelsene, sosiale strukturer og verdier utelates innen survey arkeologi, men den metodiske innfallsvinkelen og viljen.

I monografien fra AEP (Jameson et al 1994) blir de praktiske delene ved selve registreringen vektlagt. For eksempel gjøres det rede for hvor mange som skulle registrere, hvor store mellomrom arkeologene hadde mellom seg, hvilke kart som ble brukt, etc. Det finnes ingen tolkningsstrategi for disse funnene, utover hva som er en lokalitet eller ikke. AEP konkluderer undersøkelsen med en rekke distribusjonskart som indikerer materialtetthet. Over 26 kart på 13 sider (fra side 230-243) skal indikere prosjektets analytiske endemål. Etter dette kommer en forklaring på de forskjellige typene lokaliteter, alt fra brønner til mindre gårder. Det innrømmes særlige problemer med kategoriseringen da mange lokaliteter endrer karakter eller at det finnes grensetilfeller. Med det menes at lokaliteter ikke alltid passer inn i kategoriene arkeologene selv hadde bestemt seg for når det kom til feltundersøkelsen. I kapittel seks samordnes konklusjonene vedrørende menneske og landskap i et langt perspektiv (Jameson et al 1994:325). Dette kunne passe godt overens med Annalesbevegelsens første og andre fase, selv om dette ikke utheves skriftlig ved AEP til tross for den tidligere uttalte målsettingen. I tillegg fokuseres det på endringer i befolkningsstørrelsen på bakgrunn av distribusjonen av lokaliteter. Dessuten drøftes årsaken til befolkningsendringene.

Argolid, undersøkelsesområdet for AEP settes også i en større sammenheng med Egeerhavet og Middelhavet. Videre vurderes migrasjon og handel. Ved AEP ønskes ikke én årsaksforklaring, verken kulturell eller miljøbasert. Et sett årsaksforklaringer skal kunne forklare *la longue duree*. Det hevdes at det endrede landskapet i Argolidregionen i løpet av 50 000 år skapte muligheter, men også begrensninger for befolkningsgruppene her. Det hevdes videre at bosettingshistorie ikke handler om en kulturell evolusjon fra enkle stammesamfunn til komplekse sivilisasjoner. Prosjektet mener også å ha funnet en komplisert ekspansjons- og regresjonshistorie. Det hevdes at historien består av den dynamiske interaksjonen mellom menneskers avgjørelser overfor spesifikke miljømessige og kulturelle forhold (Jameson et al 1994:325). Målsettingene ovenfor kan diskuteres. For eksempel er det ikke oppsiktsvekkende at menneske og miljø gjensidig har påvirket hverandre de siste 50 000 år.

Prosjektet kan også kritiseres for å sette likhetstrekk mellom distribusjonstetthet og befolkningstetthet. Et stort materiale indikerer ikke nødvendigvis en større

populasjon. AEPs målsetting består av en rekke generaliseringer det ikke er mulig å forholde seg til. Det er for eksempel vanskelig å være uenig i at ”bosettingshistorie ikke handler om en kulturell evolusjon fra enkle stammesamfunn til komplekse sivilisasjoner”, ettersom det allerede er påvist at forskjellige bosettingsformer kan være komplekse når det gjelder aktivitet og kontinuitet. Dessuten er evolusjonistiske kulturmodeller for en stor del forkastet for lenge siden. Det finnes også eksempler på at målsettingene ikke følges opp. For eksempel diskuteres ikke *migrasjon* slik det forespeiles (Jameson et al 1994:325).

4.3 Oppsummering av argumentene

For å summere opp argumentene fra tekstanalysen i kapittel 4 forsøkes det å sette opp en tabell med vektleggingen av viktige konsepter innen Annales og i hvor stor grad disse konseptene behandles i artiklene fra antologien *The Annales School and Archaeology* (Bintliff 1995) og monografien fra *The Argolid Exploration Project* (Jameson et al 1994). En ”A” betyr at forfatteren/prosjektet har diskutert konseptet som interessant, samt at forfatteren/prosjektet også mener at konseptet kan være analytisk operasjonelt ved et arkeologisk surveyprosjekt. En ”B” indikerer at forfatteren/prosjektet diskuterer konseptet, men at konseptet anses av forfatteren/prosjektet for *ikke* å være analytisk operasjonelt ved et arekologisk surveyprosjekt. En ”C” indikerer at forfatteren/prosjektet ikke diskuterer konseptet overhode, med andre ord har forfatteren/prosjektet bevisst eller ubevisst utelatt konseptet. Annalesparadigmet består i henhold til Peter Burke (1990) av tre faser. Disse er markert med fete typer. Under hver fase står de betegnelsene som er typiske for denne perioden. Selve tabellen er en forenklet konklusjon, men summerer opp de viktigste sidene ved Annales og arkeologi sett i forhold til tekstanalysen som allerede er gjort i kapittel 4.

Forfattere og AEPs forhold til konsepter innen Annales

	Artikkel en	Artikkel to	Artikkel tre	Artikkel fire	Artikkel fem	Artikkel seks	AEP
Første fase 1929-1945	A	A	A	A	A	A	C
Problemorientert historie	A	A	A	A	A	A	C
Mentalitets- historie	B	B	B	A	B	B	C
Andre fase 1945-1969	A	A	A	A	A	A	A
Hendelsesbasert historie	B	B	B	B	B	B	B
Konjunkturer	A	B	B	B	B	B	A
Det lange løp	A	A	A	A	A	A	A
Kvantitative metoder	A	A	A	A	A	A	A
Tredje fase 1969 – 2005	C	C	C	C	C	C	C
Utviklet mentalitets- historie	C	C	C	C	C	C	C

Tabell 1: Meningsoversikt

Det mest iøynefallende med tabellen er enigheten mellom prosjektene. Det er nærmest en unison teoretisk/prinsipiell tilslutning til Annalesbevegelsens første og andre fase med særlig høy oppslutning om studiet av det lange løp og bruken av kvantitative metoder. Derimot ser det ut til at både den hendelsesbaserte historien, konjunkturerne og mentalitetshistorien faller ut på grunn av ulike analytisk, operasjonelle begrensninger drøftet ovenfor. Det er imidlertid ingen som diskuterer den tredje fasen. På forsiden av *The Annales School and Archaeology* (Bintliff 1995) er fire grunnsøyler støttet opp under den problemorienterte historien. Av disse grunnsøylene er det én igjen, *la longue dureé*. Etter det jeg kan forstå betyr dette at den

problemorienterte historien metaforisk sett risikerer å rase i hodet på surveyarkeologene.

I sum tar surveyarkeologene hensyn til en teoretisk sett forenklet versjon av problemorientert historie og det lange løp. Videre legges det særlig tyngde i kvantitative metoder på metodefronten. Et annet bilde tabellen gir er som sagt et unisont inntrykk av mangelen på interesse for Annalesbevegelsens tredje fase. Braudel la selv vekt på tverrfaglighet og hele instituttet flyttet sammen med sosiologi og antropologi på slutten av 1960-tallet. Her ble innflytelsesrik teori opprettet med utgangspunkt i blant annet Claude Levi-Strauss' og Pierre Bourdieus konsepter. Det kan legges til at psykoanalytikeren Jacques Lacan, som presenteres senere, fikk et eget institutt av Braudel på oppfordring fra Levi-Strauss og Merleu-Ponty. Med andre ord virker det som Braudels interesse for tverrfaglighet fortsatt holdes ved like så sent. Surveyarkeologer er også opptatt av tverrfaglighet, men det har som regel vært botanikere og geologer som har vært involvert ved surveyprosjektene. Det kan synes som all teoretisk tenkning innen sosiologi, antropologi og filosofi fra tiden etter 1968 ikke diskuteres overhode blant surveyarkeologer, til tross for John Bintliffs (1995:1) anbefalinger i den første artikkelen for et slikt samarbeide.

For at surveyarkeologer skal kunne arbeide med en problemorientert historie igjen kan fag som sosiologi og psykologi inkluderes. Også den hendelsesbaserte historien bør operasjonaliseres i en arkeologisk sammenheng. Bintliff (2000:2) hevder at mentalitetshistorie er viktig i rekonstruksjoner av fortiden. Det hevdes videre at surveyarkeologene ikke har klart dette så langt. For å drøfte mentalitetshistoriske rekonstruksjoner i fremtiden redegjøres det for en reformert tolkningsstrategi innen surveyarkeologi. I det følgende presenteres et større teoretisk perspektiv som en innfallsvinkel til den problemorienterte mentalitetshistorien som særlig ser ut til å lide under surveyarkeologenes foreløpige anvendelse av Annales.

5. Mot en mentalitetshistorie – teoretisk fokus

Surveyarkeologene ønsker, som vist i kapittel 4 å støtte opp under en problembasert historie fundamentert på fire grunnsøyler – hendelsenes, konjunktorenes, det lange løps og mentalitetenes historie. Det ble også avdekket hvordan surveyarkeologene redegjør for og operasjonaliserer Annales' konsepter. Konklusjonen ble at surveyarkeologene bare satt igjen med én grunnsøyle som operasjonelt kunne la seg oppføre arkeologisk – det lange løps historie.

I det følgende vil mentalitetshistorien etableres innen surveyarkeologi ved å benytte teoretiske innfallsvinkler fra sosiologi og psykologi – henholdsvis Anthony Giddens og Jacques Lacan. Det er viktig å understreke at samfunnsteori av Annalesskolen ble ansett som et potensielt bidrag til den problemorienterte historien. Dette viste Fernand Braudel blant annet ved å støtte Lacans forelesningsrekke ved *École pratique des Hautes Études* etter det endelige bruddet med de internasjonale psykoanalytikerne, IPA (Lacan 1977:1). Braudels støtte var av stor betydning for Lacan, som omtaler Braudel som en sann adelsmann og seg selv som flyktning (Lacan 1977:2). Også Giddens ser en klar sammenheng mellom Braudels arbeider og sin egen struktureringsteori (Giddens 1995:362). I det hele tatt kan sosiologi og psykologi sammen med Annales og arkeologi settes i sammenheng med mentalitetshistoriske undersøkelser innen surveyarkeologi i middelhavsområdet ettersom det allerede er et utalt ønske. Sagt på en annen måte, i kapittel fem redegjøres og diskuteres teoretiske konsepter fra sosiologi og psykologi for å danne en platform for mentalitetshistoriske analyser innen surveyarkeologi. I kapittel seks operasjonaliseres en preliminær analyse av mentalitetshistorie sett på bakgrunn av de teoretiske konseptene fra kapittel fem og surveyarkeologisk empiri.

De sosiologiske og psykologiske teoriene som diskuteres under dette kapittelet er en fortolkning. Med det menes at teoriene ikke nødvendigvis fremstår slik at Giddens eller Lacan ville stått inne for ideene slik de presenteres her. Derimot skal teorikapittelet gi full mening i seg selv og dessuten danne fundament for en mentalitetshistorisk undersøkelse. Det bør legges til at både Giddens' og Lacans

teorier er omfattende. Det er i den sammenheng nødvendig å begrense det totale bildet til et relevant kjernestoff som kan benyttes innen mentalitetshistorie uten nødvendigvis å diskutere alle momenter i detalj. For at teorikapittelet skal kunne gi full mening benyttes enkle, konkrete eksempler underveis som supplerer til dels abstrakt teori. Eksempelene er først og fremst hentet fra antikken. Dermed inngår eksemplene i en forskningstradisjon med bunn i klassisk arkeologi og surveyarkeologi.

5.1 Struktureringsteori – Anthony Giddens

Struktureringsteori, slik den er beskrevet nedenfor, baseres på Giddens' bok *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*, første gang utgitt i 1984. En fordel med struktureringsteori er det allmenngyldige ved teoriens innhold. Et slikt allment innhold betyr ideelt sett at nesten alt som står beskrevet skal kunne gjelde fortiden, også den fortiden surveyarkeologene sysler med. Derimot finnes det også ulemper ved en slik allmenngyldig teori i det at utsagn lett fremføres som ikke tilfører noe nytt. For eksempel kan utsagn som: "slektsbånd er viktig i ethvert samfunn" anses som lite berikende. Ofte er det likevel slik at tilsynelatende enkle strukturelle forhold viser seg mer innfløkte enn først antatt. For eksempel kan kanskje struktureringsteori vise til kompleksiteten i et begrep som slektsforhold, noe som igjen kan gi nye innfallsvinkler til surveyarkeologi.

Det sosiale individet

Hvordan skal det sosiale individet forstås? Giddens ser ut til å følge Sigmund Freuds begrep "Jeg", delt opp etter "Id", "ego" og "superego". Derimot mener Giddens at begrepene slik de fremstilles hos Freud ikke kan benyttes innen struktureringsteori. Begrepene deles i stedet opp i en stratifisert modell under Jeget med: et *grunnleggende sikkerhetssystem* (det ubevisste), *praktisk bevissthet* og *diskursiv bevissthet*. Forskjellen mellom de tre konseptene beskrives senere. I første omgang beskrives Jeget i forhold til konseptet *aktør* (eng: agent).

Det synes viktig for Giddens å beholde individet, "das Ich", i struktureringsteori. Videre avvises Freuds teori om Jeget som inkonsekvent eller som lite relevant i forhold til sosiologi (Giddens 1995:41-43). "Jeg" er derimot ikke det samme som en

aktør, et annet viktig begrep hos Giddens. Med aktør menes hele det menneskelige subjektets levende organisme slik det opptrer i tid og rom, dermed er aktøren mer kompleks enn jeget. *Aktøren* er det samme som det sosiale individet og et overordnet konsept. Forholdet mellom Jeget og aktør forklares ytterligere ved at ”Jeg” henger sammen med det aktøren gjør, altså en *handlende aktør* (eng: agency, se nedenfor). Ut fra Giddens tekst ser det ut til at Jeget skilles fra aktøren ved at aktøren også utgjør en kropp i tid og rom i motsetning til Jeget som noe abstrakt. Allikevel er det slik at ”Jeget” *relateres* til en materiell, kroppslig konstitusjon. Sagt på en annen måte kan Jeget sies å være noe abstrakt som uttrykkes av aktøren i et forhold mellom jeget, kroppen og det materielle i tid og rom. Aktøren utgjør hele det sosiale individet i motsetning til Jeget som kun utgjør en del av aktøren.

Videre forbindes Jeget med uttrykksformer i de tre begrepene som deler opp jeget gjennom det *grunnleggende sikkerhetssystemet* (det ubevisste), *diskursiv bevissthet* og *praktisk bevissthet*. Gjennom disse begrepene transformeres ”jeget” til ”selvet”. For eksempel kan Jeget opptre forskjellig i forhold til ulike aktører som påtreffes til daglig, og disse ulike møtene med andre utgjør selvet. Det kan sies at Jeget slutter å være abstrakt gjennom Selvet. Selvet beskrives ytterligere nedenfor. Summen av Selvet, Jeget og det materielle i tid/rom utgjøres som sagt av aktøren. Denne aktøren utfører en refleksiv overvåkning av daglige rutiner innen sosialt liv. Med det menes at aktøren i det store og hele er klar over hva som foregår i sitt eget liv. Til tross for aktørens refleksive overvåkning hindres ikke det ubevisste (det grunnleggende sikkerhetssystemet) i å virke inn på kognitive egenskaper (Giddens 1995:44). Dette momentet, *det ubevisstes innvirkning på kognitive egenskaper*, utdyper ikke Giddens videre, men kan forstås som muligheten for at det traumatiske, som sjelden skjer i det daglige, kan forårsake brudd med aktørens normale atferd. Giddens ser derfor ut til å åpne for anomalier hos aktøren. Det traumatiske og anomaliene diskuteres inngående i kapittelet; *Presiseringer av aktørens psykologi – Jacques Lacan*. Dette momentet er svært viktig ettersom jeg senere hevder at Giddens’ konsept om det ubevisste er for upresist formulert til å passe inn i en mentalitetshistorisk teori med surveyarkeologiske undersøkelser i antikken som utgangspunkt.

Giddens skriver videre at en *underbevisst hukommelse* peker på former for erindring aktøren ikke har direkte tilgang til på grunn av en negativ blokkering. Den negative

blokkeringen relateres til følgende. For det første er det mest påkrevende for aktøren å skape et grunnleggende sikkerhetssystem der engstelse eller redsel kanaliseres eller kontrolleres. Disse følelsene, som i følge Giddens (1995:49) skjer før aktøren har utviklet differensiert, språklig kompetanse, er på utsiden av grensene for *diskursiv bevissthet*. For det andre omfatter det ubevisste fornektelser som hindrer diskursiv formulering. Det Giddens her skriver motsies ikke i denne oppgaven, men samsvarer med Lacans begreper om en ubevisst hukommelse, selv om Lacan beskriver dette mer utførlig.

Det grunnleggende sikkerhetssystemet som Selvet, i følge Giddens, sjelden uttrykker, er allerede beskrevet. Når det gjelder andre former Jeget uttrykkes i og som resulterer i Selvet, så henger begrepet *diskursiv bevissthet* sammen med former for erindring som aktøren kan uttrykke verbalt. Sagt på en annen måte er diskursiv bevissthet det at aktøren uttrykker Selvet gjennom språk på grunnlag av erindring. Momentet *erindring*, kan forstås på den måten at aktøren vanligvis ikke konstruerer språket vilkårlig for å utvikle Selvet, men bygger på tidligere og fortløpende erfaringer.

Praktisk bevissthet omfatter erindring som aktøren har tilgang på så lenge handling pågår uten å være i stand til å uttrykke hva aktøren vet. Forskjellen mellom de to konseptene går med andre ord ut på hva aktøren sier kontra det aktøren gjør. Et eksempel på praktisk bevissthet kan for eksempel være det å reise seg opp fra en stol. Foreløpig kan det summeres med at aktøren omfatter et overordnet begrep for det sosiale individet. Aktøren omfatter i denne sammenheng et begrep om det abstrakte *Jeget* der Jeget transformeres til *Selvet* gjennom de tre begrepene det *ubevisste*, en *praktisk bevissthet* og en *diskursiv bevissthet*. Denne modellen kan skjematisk settes opp i figur 5.1. Det bør understrekes at figuren kan gi inntrykk av at aktøren består av separate enheter, men i virkeligheten relateres begrepene fortløpende til hverandre i aktørens dagligliv. I figur 5.1 nedenfor er det forsøksvis satt opp et system som illustrerer forholdet mellom ulike bestanddeler hos alle aktører. Den stiplede linjen omfatter alle deler av aktørens psyke som virker inn på selvet.

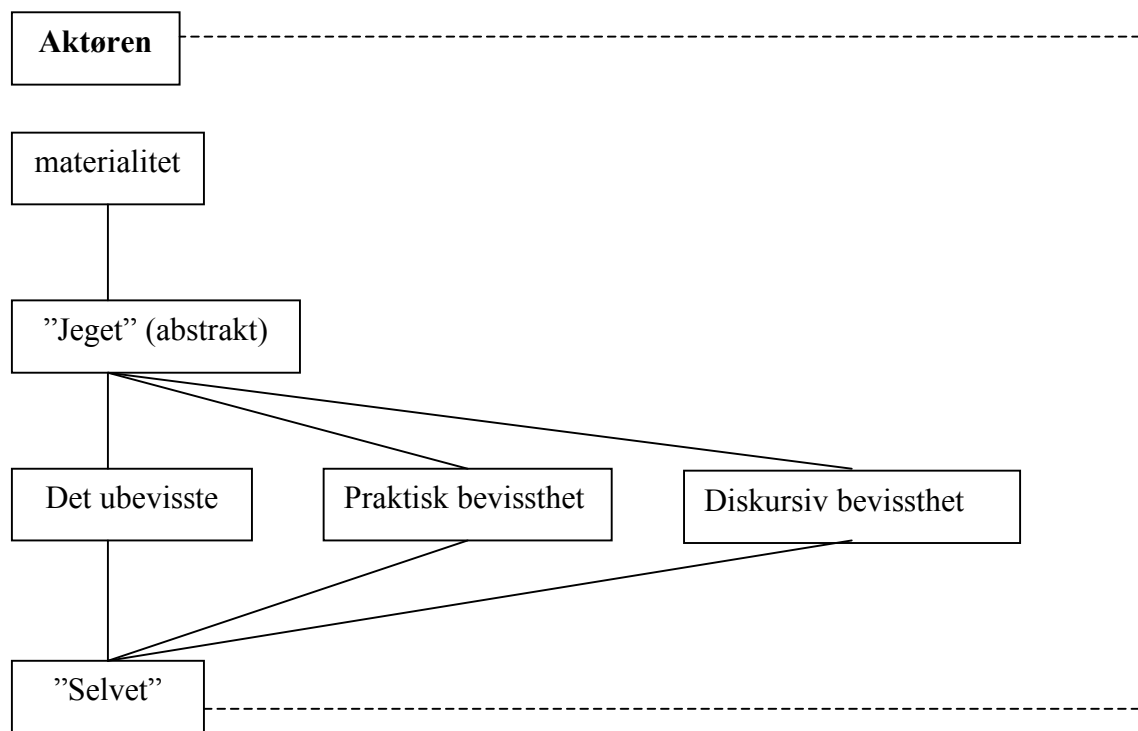


Fig 5.1 Skjematisk oppsett av relasjonene som leder frem til ”Selvet”

Ut fra figuren ovenfor og det som er sagt kan det kanskje virke som Jeget er unødvendig. Gjennom de formidlende begrepene vises det til at Jeget kommer til syne, men Jeget er ikke en selvstendig aktør i aktøren. På mange måter er Jeget usynlig sett i forhold til Selvet.

Giddens (1995:49) mener at systemet nevnt ovenfor i det store og hele svarer til Freuds konsept om det bevisste og ubevisste. Forskjellene er likevel være klare. Freud mener, i følge Giddens, at alle handlinger er motivert, også forsnakkelser. Giddens hevder derimot at svært mye av daglig handling *ikke* er direkte motivert. Giddens sier rett ut at Freud forenkler menneskers handlinger. Menneskelig handling baseres heller ikke bare på psykologiske mekanismer hos aktøren, men formidles av de sosiale relasjonene aktøren opplever i den daglige rutine, deriblant materialitet. Giddens' påstand er at vanlig dagligliv i varierende grad omfatter ontologisk sikkerhet og uttrykker en autonomi i kroppslig kontroll innenfor forutsigbare vaner. Påstanden modifiseres senere i oppgaven sett i forhold til surveyarkeologi i Arkadia.

Giddens' (1995:51) konsept om det sosiale individet kan sammenfattes som følger: 1) "Jeg" er dypest sett et kjennetegn ved refleksiv overvåkning av handling, men bør ikke sammenblandes med aktøren eller "Selvet". 2) Med aktør menes det altomfattende menneskelige subjekt lokalisert innen kroppslig tid og rom hos den levende organismen. 3) "Jeg" har ikke noen forestilling, slik "selvet" har. "Selvet" er derimot ikke noen miniaktør innen aktøren. 4) Summen av formene for erindring som aktøren refleksivt oppfatter utgjør hva som er opprinnelsen til aktørens handling. 5) Giddens (1995:51) mener, noe kryptisk, at "selvet er aktøren slik som det uttrykkes av aktøren". Sannsynligvis mener Giddens at aktøren utgjør utgangspunktet for hvordan Selvet skal uttrykkes eller føles refleksivt i forhold til spesielle betingelser og omstendigheter. For eksempel vil Selvet hos en borger i antikkens Athen kanskje, men ikke nødvendigvis, være forskjellig under en teaterforestilling i forhold til et *symposion*, selv om aktøren er den samme. Jeget er i den sammenheng en del av aktøren, men ettersom kropp og materialitet også virker inn erstattes Jeget med aktøren i denne sammenheng. 5) Selvet, kropp og hukommelse skal etter struktureringsteori være tett sammenbundet.

I det foregående er aktøren i henhold til Giddens utførlig beskrevet i forhold til alle sosiale individers mest fundamentale kapasitet og begrensning. Innen arkeologi avskrives vanligvis et slikt detaljnivå. Enten fordi slik kunnskap ikke anses å bringe noe nytt til forskningen eller fordi detaljnivået hos aktøren under alle omstendigheter ikke kan utledes fra et materielt utgangspunkt. Årsaken til at aktørens detaljnivå diskuteres utførlig i forhold til arkeologi er at det forsøkes vist at det ubevisste sammen med aktørens andre beskrevne faktorer, virker direkte inn i mentalitetshistorie. Begrepene beskrevet ovenfor benyttes da sammen med et arkeologisk kildemateriale.

Den handlende aktøren

Det mest grunnleggende ved aktøren er altså at han/hun refleksivt overvåker sin egen aktivitet (Giddens 1995:5). Dette er et kronisk trekk ved daglige sysler og involverer både individet selv og andre. Aktøren besitter med andre ord en refleksiv og kontinuerlig overvåkning av sin egen aktivitet, men også andres aktivitet. Videre overvåker aktører også sosiale og fysiske aspekter i de kontekster de beveger seg i. Giddens (1995:5) hevder også at handling rasjonaliseres. Det vil si at aktøren

opprettholder en kontinuerlig forståelse av årsakene til sine handlinger. Denne rasjonaliseringen skjer vanligvis som ren rutine. En rasjonalisering betyr ikke at aktøren nødvendigvis kan avgi en diskursiv forklaring for særlig handlingsatferd. Men det forventes at kompetente aktører kan redegjøre for det meste av hva de gjør hvis de skulle bli spurt. For eksempel åpner mange aktører dører som vanlig rutine i daglige sysler. Aktøren er fullstendig klar over at døren åpnes, men tenker sannsynligvis ikke spesielt over det, handlingen er blitt rutine. Allikevel er det slik at aktøren kan svare på hvordan døren ble åpnet; ”dytte ned dørhåndtaket, trekke til seg døren, gå gjennom åpningen”. I dette eksempelet avga aktøren en enkel diskursiv beretning for en dagligdags, rasjonalisert atferd. Handlinger rasjonaliseres uavhengig av om noen stiller spørsmål ved handlingen eller ikke.

Giddens (1995:6) skiller refleksiv overvåkning av handling fra handlingens *motivasjon*. Motiver refererer til ønsket eller behovet som initierte handlingen. Men motivasjon er ikke direkte bundet opp med handlingenes kontinuitet slik som den refleksive overvåkingen av handlinger. Motivasjon refererer til et potensial for handling heller enn handlinger som gjentakende utføres av aktøren. Motiver har en direkte følge på handling under relativt uvanlige forhold, situasjoner som bryter med rutine. For en stor del tilveiebringer motiver overordnede planer eller programmer der en rekke bestemmelser kan utøves. Svært mange daglige sysler er ikke direkte motivert. Kompetente aktører kan nesten alltid diskursivt redegjøre for intensjoner og årsaker til at de handler som de gjør, men de kan ikke alltid redegjøre for sine motiver. Eksempelet med døren kan igjen benyttes. Det å åpne en dør er altså en gjentakende og rasjonalisert handling i mange aktørers dagligliv. Finnes det så eksempler der motivasjon gjør det å åpne døren langt mer avansert enn under vanlige omstendigheter og derfor relatert til handlingens motivasjon? Fra antikken finnes eksempler på at befolkningen tar med seg selve døren inn til byen under evakuering av landsbygda (Hanson 1983:90). Forholdene rundt daglig rutine og bruken av døren brytes. Det overordnede programmet eller planen for handlingen er i henhold til Victor Davis Hanson (1983:90), det at trevirke i deler av Hellas var verdifullt og måtte importeres. Hvis beboerne hadde tid, ville de derfor ta døren med seg. Hadde arkeologene hatt mulighet for å spørre en aktør i antikken om hvorfor han/hun tok med seg døren, er det mulig aktøren ville svart som Hanson; ”døren er verdifull, for det finnes så lite egnet trevirke til dører”. Men det er godt mulig arkeologene ville fått

bredde i forskjellige svar fra ulike aktører om hvorfor de tar med seg dørene sine. Sannsynligvis større bredde enn om arkeologene hadde spurt om hvordan dører åpnes. Det kan godt tenkes at enkelte aktører som tar med seg døren gjør det, ikke fordi den er vanskelig å erstatte, men at den betyr noe spesielt. Kan hende har døren tilhørt familien i generasjoner eller representerer husets "sjel". Handlingens motiv kan etter eksempelet derfor skilles fra refleksiv overvåkning av gjentakende handling gjennom at motivet initieres av noe *uvanlig* i forhold til daglig rutine.

Konseptene vedrørende Jeget, det ubevisste, diskursiv bevissthet, praktisk bevissthet og Selvet involverer som sagt aktøren. Men hvordan virker utførelsen av aktørens sysler (eng: agency)? Dagligliv skjer som en strøm av intensjonelle handlinger, som beskrevet gjennom rasjonalisert handling og motivert handling. Likevel, handlinger kan ha utilsiktede konsekvenser. Utilsiktede konsekvenser kan systematisk gå tilbake og nøre opp under ukjente forhold for fremtidige handlinger. For eksempel er det å snakke tilsiktet, mens det å bidra til reproduksjonen av språk vanligvis ikke er intendert. Videre, det kan skilles mellom tilsiktede handlinger og utført handling. For eksempel kan en dør åpnes som en tilsiktet handling, men døren kan også komme til å skade noen som står på den andre siden uten at dette var tilsiktet. I dette tilfelle er det at den andre blir skadet en konsekvens av at døren ble åpnet, men det var ikke en tilsiktet handling. Den intenderte åpningen av døren fikk konsekvenser som i sin tur kan føre til uforutsigbarhet i henhold til den neste handlingen. Ifølge Giddens (1995:12) er det viktig å vektlegge utilsiktede handlinger i forhold til tilsiktet handling.

Oppsummeringen av aktørens forehavende belyst ved hjelp av en dør blir som følger: Aktøren overvåker refleksivt sine handlinger, som det å åpne en dør, som en del av daglige sysler. Døren åpnes som en *tilsiktet* handling, men skulle døren tilfeldigvis skade noen, er dette en *utilsiktet* handling som en konsekvens av den tilsiktede handlingen. En *motivert* handling bryter med refleksiv overvåkning av handlinger. For aktøren i eksempelet fra antikken er det å ta med seg døren en motivert handling, der motivet ikke nødvendigvis kan forklares av aktøren selv, selv om det kan være tilfelle.

Videre forholder handling og makt seg til aktøren på den måten at aktøren iverksetter et maktregister gjennom det daglige virke. Handling avhenger av aktørens evne til

påvirkning på et allerede fungerende handlingssett. For eksempel har ingen aktører makt til å kunne gå tvers igjennom døren ettersom aktørens makt sannsynligvis ikke kan overvinne dørens materielle konstitusjon. Derimot er aktøren vanligvis i stand til å utøve nok makt til å kunne åpne døren. Forholdet mellom ulike handlinger og makt settes opp i fig 5.2

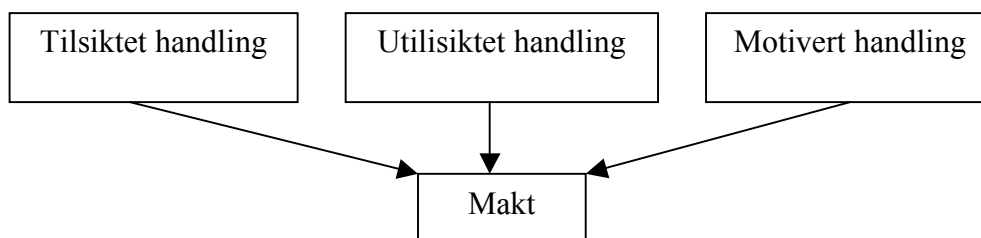


Fig 5.2 Ulike typer handling og makt

Geografisk tid

Giddens skriver også om forskjellige situasjoner aktøren befinner seg i sammen med andre aktører, samtidighet. Dagliglivets rutine er den mest grunnleggende situasjonen aktøren befinner seg i (Giddens 1995:111). Videre henger dagliglivet sammen med kroppslige trekk, kroppens mobilitet og kommunikasjon med andre aktører. Kroppen går gjennom et livsløp og danner et biografisk prosjekt (Giddens 1995:111). Giddens setter opp flere punkter som kjennetegner geografisk tid. 1) Kroppslighet begrenser bevegelse og oppfatning hos aktører. 2) Livet går alltid mot døden. Dette igjen utgjør definitive demografiske tilstander i forhold til samhandling gjennom tid-rom. For aktøren er derfor tid en begrenset ressurs. 3) Aktøren begrenses til bare å utføre en handling av gangen. Alle handlinger tar tid. 4) Bevegelse i rom er også bevegelse i tid. 5) Tid-rommet fylles på den måten at to aktører ikke kan oppta samme rom samtidig. Dette gjelder også gjenstander og annen materie.

Struktur, system og sosial reproduksjon

For Giddens (1995:14) er de sentrale begrepene innen struktureringsteori og det sosiale individet; aktøren, handling og en handlende aktør (eng: agency). Aktørens handlinger bindes opp av spesifikke omstendigheter. Videre hevdes det at struktur virker inn på sosial praksis. Med struktur menes egenskaper som binder tid og rom i sosiale systemer. Det vil si egenskapene som opprettholder sosial praksis over tid (Giddens 1995:17). Det virker som den systematiske formen i et sosialt system

kjennetegnes ved systemets opprettholdelse i tid og rom. Videre, egenskapene som danner strukturen i et sosialt system er hierarkisk bygget opp. For det første forefinnes egenskapene som ligger dypest i reproduksjonen av et sosialt system; *strukturerende prinsipper* (beskrevet i neste avsnitt). Hvis de strukturerende prinsippene virker over tid, defineres det sosiale systemet som en institusjon.

System og struktur innen struktureringsteori kan misforstås som ”regler”. Giddens forstår heller strukturering som regler i den sene Wittgensteins forstand, det vil si at det ikke vil være mulig å lage generelle regler for hvordan struktur virker inn på sosial praksis, hver sammenheng vil være unik. Struktur og aktør er tett sammenbundet der aktøren allerede er beskrevet i detalj. I det følgende fokuseres det spesielt på strukturer, systemer og sosial reproduksjon.

Som allerede nevnt er aktøren definert som refleksiv samtidig som aktøren posisjoneres i tid og rom i sameksistens. Giddens utvider struktureringsteori til å omfatte sosiale systemer med et stort perspektiv på tid og rom. Giddens (1995:164) sier at en sosial totalitet bare kan forstås innenfor en kontekst bestående av flersosiale systemer fordelt langs tid-rom rammer. Slike flersystemer kan være interne i et samfunn, eller krysse ytre og indre deler av samfunnet. Tid og rom rammene definerer interne koblinger og maktforskjeller innen forskjellige samfunnstyper som utgjør flersosiale systemer. Et samfunn kan totalt sett betegnes som *sosiale systemer* som, metaforisk sett:

[...] ”stand out” in bas-relief from a background of a range of other systematic relationships in which they are embedded. They stand out because definite structural principles serve to produce a specifiable overall ”clustering of institutions” across time and space. Such a clustering is the first and most basic identifying feature of a society. (Giddens 1995:164)

Det finnes videre andre samfunn som også bør kommenteres. For det første kan det være en forbindelse mellom det sosiale systemet og et spesielt sted eller territorier. Stedet som opptas av samfunnet er ikke nødvendigvis et bestemt område. Nomadiske samfunn kan forflytte seg gjennom tid og rom på en annen måte enn for eksempel bofaste bønder. En annen samfunnsform kan være der normative elementer hevder en legitim underleggelse av et rom. For det tredje, samfunn der medlemmene av et

samfunn føler en felles identitet. Slike følelser vises i både en praktisk og diskursiv bevissthet og representerer ikke verdienighet. Giddens påpeker at samfunnet i seg selv både kan begrense eller hjelpe aktøren. Videre heter det at sosiale systemer ikke ville ha eksistert uten aktører. Allikevel er det ikke slik at aktørene skaper samfunnet, aktørene reproducerer eller transformerer sosiale systemer og gjensker det som allerede er skapt gjennom en kontinuitet av praksis. Tid og rom kan være viktig i denne sammenheng ettersom det begrenser enkelte muligheter for aktøren, samtidig som tid-rommet kan åpne opp for andre muligheter (Giddens 1995:171).

Det finnes flere sosiale krefter aktører ikke kan stå imot. Det betyr at aktøren ikke kan gjøre annet enn å bekrefte den spesielle sosiale kraften det gjelder, basert på aktørens motiver og mål i forhold til handlingen. Giddens (1995:179) hevder videre at det ikke finnes en egen form for strukturell forklaring i samfunnsvitenskaper. Alle forklaringer involverer referanser til aktørers intensjon og resonerende atferd og til aktørens skjæringspunkt med hemmende eller fremmende trekk ved den spesielle atferdens sosiale og materielle sammenheng.

Strukturerende prinsip

Det eneste bevegelige objektet i menneskelige, sosiale relasjoner er individuelle aktører. Aktører benytter ressurser eller makt for å få ting til å skje, intensjonelt eller ikke. Når det gjelder *strukturerende prinsip* ved sosiale systemer, så er det i henhold til Giddens (1995:181) ikke slik at et strukturerende prinsip handler for å få en aktør til å oppføre seg på en spesiell måte. Strukturerende prinsip kan forstås som organisasjonsprinsip som tillater gjenkjennelig og konform utstrekning i tid og rom på bakgrunn av eksisterende sosiale integrasjonsmekanismer (Giddens 1995:181). Definisjonen kan forstås bedre ved hjelp av Giddens' tredelte klassifikasjon av former for samfunn, som bygges opp av strukturerende prinsip. I den første formen, som Giddens omtaler som et stammesamfunn eller som muntlige kulturer, består de strukturerende prinsippene av tradisjon i form av felles praksis, slekt og sanksjoner utført av grupper. Her fusjoneres det sosiale aspektet med et system. Sosial- og systemintegrering avhenger av interaksjon i et miljø der samtidighet med andre aktører er stor. Giddens understreker at det finnes stor variasjon innen denne generelle kategorien. Det er heller ikke meningen å antyde en evolusjonær modell (Giddens 1995:182). Med det menes at muntlige kulturer på

ingen måte skal forstås som samfunn modent for å skille systemintegrasjonen fra den sosiale integrasjonen. Forholdet mellom samfunnsformer og strukturerende prinsipper kan skjematisk settes opp i fig 5.3.

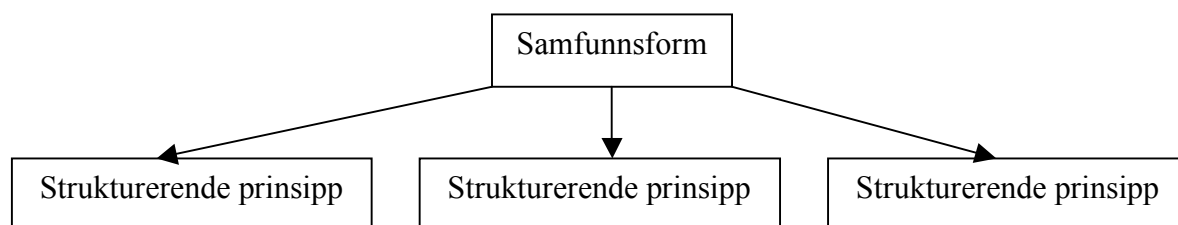


Fig 5.3 Samfunnsformer og strukturerende prinsipper

Det Giddens karakteriserer som den andre samfunnsformen relateres til det klassesdelte samfunnet relatert til en akse i tid-rom relatert til urbane områder i forhold til den omkringliggende landsbygda. Byen er, i følge Giddens (1995:183), en lagringsenhet for administrative ressurser. Differensieringen mellom by og landsbygd innebærer et skille mellom sosial og systemintegrasjon. I denne samfunnsformen er tradisjonell praksis og slektsrelasjoner viktige. Militærmakt er et strukturerende prinsipp i det klassesdelte samfunnet der styret kan omfatte en utenforliggende region der en direkte, administrativ kontroll er svak. De institusjonaliserte sfærene er ikke nødvendigvis klart atskilt mellom det offentlige, politikk, økonomisk uavhengighet og regler knyttet til lov og avstraffelse. Videre vil det finnes former for symbolsk koordinering, kanskje gjennom tekst. For eksempel kan det se ut som det mykenske bronssealderssamfunnet passer inn i definisjonen med multifunksjonelle administrasjonssentre i form av palass, militærmakt, kontroll over regioner og et skriftsystem.

Den siste samfunnsformen Giddens (1995:183) beskriver gjelder moderne kapitalisme, eller klassesamfunnet. Her kjennetegnes strukturelle prinsipper av en sammenblanding av tradisjon og rutine. Men også slekt og familie regnes fortsatt som strukturerende prinsipper. Til disse allerede eksisterende strukturerende prinsippene tillegges overvåkning. Med overvåkning menes koding av informasjon som regnes som relevant i forhold til administreringen av en underlagt befolkning samt direkte overvåkning av offentlige administratorer av ulike slag – noe som er en nøkkelmekanisme for et videre skille mellom system og sosial integrering. Greske

polis kan passe inn i Giddens' definisjon, selv om rekkevidden av kontroll må kunne betegnes som relativt begrenset i forhold til for eksempel romerriket, for ikke å snakke om det industrialiserte Europa på 1900-tallet.

Strukturerende egenskap

Om de strukturerende prinsippene er en ledende og relativt statisk del av samfunnsformen, så er *strukturerende egenskaper* mindre og enklere. Ikke desto mindre står et forhold mellom aktøren og strukturerende egenskaper på den ene siden mot de strukturerende prinsippene på den andre. Det kan sies at strukturerende egenskaper er middelet som gjør endring i forholdet mellom aktøren og strukturerende prinsipper mulig, men strukturerende egenskaper kan også være med på å opprettholde et stabilt samfunn (Giddens 1995:191).

For eksempel kan det i mykensk bronsealder finnes strukturerende egenskaper som gjør endring mulig. Den militære organiseringen, som et strukturerende prinsipp, bestod i bronsealder av et sterkt innslag av konkurranse og vinning, som vist i *Iliaden* og *Odysseen*. Her ser det ut til at konkurranse og vinning er strukturerende egenskaper i et dialektisk forhold til bronsealderens aktører. Det ser ut til at det mykenske samfunnet ble utsatt for store endringer omkring 1200 f. Kr. Etter Giddens' struktureringsteori kan en slik endring komme som følge av forholdet mellom aktør og strukturerende egenskap. Hvilke strukturerende egenskaper som førte til en endring i det mykenske samfunnet må avgjøres i en arkeologisk/historisk analyse. Derfor bør det legges til at eksempelet ikke er ment som annet enn å eksemplifisere en sammenheng mellom aktør, strukturerende egenskap og strukturerende prinsipp. I den sammenheng er konkurranse og vinning bare et *mulig* sett strukturerende egenskaper blant mange. Giddens' (1995:185-190) eget eksempel på strukturerende egenskap er forholdet mellom kapital og vare i overgangen til det moderne samfunnet.

Strukturerende prinsipp	Strukturerende egenskap	Aktør
Militærvesen	”Konkurranse og vinning”	Krigeren

Tabell 2: Relasjoner mellom strukturerende prinsipp, strukturerende egenskap og aktør

Men hvordan virker så forholdet mellom strukturerende egenskaper og aktøren? Struktur defineres av Giddens (1995:25) som et reproduserende sett regler og ressurser. Strukturen er videre utenfor tid og rom ikke annet enn spor i hukommelsen og defineres dessuten av at aktøren ikke direkte er tilstedeværende. Det sosiale systemet, der strukturen opprettholdes, dannes av aktørenes aktiviteter, organisert som gjentakende sosial praksis. Strukturering er forhold som opprettholder eller endrer strukturer, men også reproduserer sosiale systemer. Strukturens dualitet kan i denne sammenheng defineres av at struktur både er et medium og utfall av det som gjentakende organiseres. Strukturelle egenskaper ved sosiale systemer eksisterer ikke utenfor handling, men impliseres kronisk i dets produksjon og reproduksjon (Giddens 1995:374).

I sammenheng med strukturering skiller Giddens (1995:199) mellom to former for kollektiv, *forbund* og *organisasjoner*. I forbund skjer sosial reproduksjon gjennom regulert ledelse av kunnskapsaktører. Rammene for handling der regelmessige møter skjer, er refleksivt fulgt av aktørene i forbundet i reproduksjonen av gjensidige rolleforhold. Det er ikke noe aktivt forsøk på å endre reproduksjonsomstendighetene. Organisasjoner kjennetegnes av kollektiver der refleksiv regulering av forholdene ved systemreproduksjon er omfattende i kontinuiteten av den daglige praksis. I en gresk *Polis* kan det være slik at aktører tilhører ulike kollektiv. For eksempel kan aktøren tilhøre et *forbund* gjennom gymnaset. Den samme aktøren som opptrer i et slikt forbund kan også være del av en *organisasjon*, for eksempel som del av den militære kontrollen i samfunnet. Begge formene for kollektiv ser ut til å virke innen strukturerende prinsipper og strukturerende egenskaper i det at aktøren for en stor del er bevegelig innen struktureringsteori.

Oppsummering av struktureringsteori

Alle mennesker er kunnskapsaktører. Med det menes at alle sosiale aktører vet en hel del om forhold og konsekvenser av hva de gjør i sine daglige sysler. En slik kunnskap

er ikke proporsjonal eller tilfeldig i forhold til aktivitetene som utføres. Kunnskap innlagt i en praktisk bevissthet uttrykker en usedvanlig kompleksitet – en kompleksitet som ofte underslås totalt i samfunnsvitenskaper, særlig samfunnsvitenskap orientert i forhold til objektivisme (Giddens 1995:281). Aktører kan vanligvis beskrive hva de gjør og årsaken til at de gjør det. Spørsmål blir vanligvis bare stilt til aktøren hvis aktiviteten på et eller annet vis virker avvikende – enten som forstyrrelse i konvensjoner eller fjerner seg fra atferdsnormer hos en spesiell person. Kunnskapen hos aktøren er på den ene siden alltid bundet til det ubevisste og på den andre siden et ikke tilkjennegitt forhold eller utilsiktet handlingskonsekvens. Noe av det viktigste innen samfunnsvitenskap er å undersøke betydningen av ikke-tilsiktete konsekvenser for systemreproduksjon og de ideologiske forbindelser som slike grenser har, slik det forsøkes vist i kapittel 5 og 6.

Studiet av dagliglivet integreres i analysen av reproduksjonen av institusjonalisert praksis. Dagliglivet bindes opp i en repetitiv karakter av reversibel tid – med veier som spores gjennom tid/rom og kan assosieres med begrensninger og muligheter ved kroppslige trekk. Dagliglivet kan imidlertid ikke behandles som grunnlaget for mer innrammede forhold ved sosialt liv. Mer storstilte tilknytninger må heller forstås i forhold til en tolkning av sosial- og systemintegrering. Rutine, psykologisk bundet til minimeringen av ubevisste kilder til engstelse, er den mest dominerende form for daglig, sosial aktivitet. De fleste daglige sysler er ikke motivert direkte. Rutinepraksis er hoveduttrykket for strukturens dualitet i forhold til kontinuiteten av sosialt liv. Ved å utføre rutine opprettholder aktører en følelse av ontologisk sikkerhet.

Studiet av kontekst ved interaksjon er viktig i undersøkelsen av sosial reproduksjon. Kontekst involverer: a) tid og rom grenser rundt interaksjon, som vanligvis har symbolske eller fysiske markører; b) samtidighet hos aktører, som gjør det mulig med forskjellige ansiktsuttrykk, kroppslig artikulering, eller språklig variasjon; c) forståelse og bruk av disse fenomenene refleksivt i forhold til innflytelse eller kontroll på interaksjonsflyt.

Sosiale identiteter, og posisjon-praksis relasjoner tilknyttet dem, er markører i strukturens virtuelle tid-rom. Sosiale identiteter assosieres med normative rettigheter, forpliktelser og sanksjoner som, innen spesielle kollektiver, former roller. Bruken av

standardiserte markører, særlig de som har med kroppslige trekk vedrørende alder og kjønn, er fundamental i alle samfunn, til tross for store krysskulturelle variasjoner. I sosiale systemer er strukturerende prinsipper særlig viktige, ettersom de spesifiseres ved alle former for samfunn. Videre danner strukturerende egenskaper omfattende grunnlag for dualitet mellom aktør og struktur. Det er viktig å understreke at sosiale totaliteter er høyst variable innen struktureringsteori. Samfunn er et komplekst begrep som vanskelig lar seg definere presist.

Maktrelasjoner er viktig innen struktureringsteori, men er ikke viktigere enn andre konsepter. Makt er en av flere primærkonsepter i samfunnsvitenskap, alle samlet rundt relasjoner til handling og struktur. Makt er det som trengs for å få ting gjort, og derfor direkte relatert til menneskelig handling. Makt behandles ikke som en kraft som i seg selv kan skape konflikt, samtidig som det er viktig å understreke at enkelte av de bitreste konflikter innen sosialt liv kan anses som maktkamp. Slike kamper kan ha sitt utgangspunkt i deling av ressurser, noe som gir former for kontroll i sosiale systemer. Med kontroll menes egenskapen som aktører, grupper eller aktørtyper har til å øve innflytelse på omstendighetene rundt andres handlinger. I maktkamper utføres kontrolldialektikk, men hvordan aktører i underordnede posisjoner reagerer med ressursene de rår over varierer i stor grad (Giddens 1995:283).

5.2 Presiseringer av aktørens psykologi – Jacques Lacan

Giddens' konsept om et grunnleggende sikkerhetssystem eller det ubevisste innen struktureringsteori baseres i stor grad på Freuds konsepter om det underbevisste som vist ovenfor (se også Giddens 1995:41-44). Det ble også påpekt at Giddens åpner for anomalier ved aktørenes atferd gjennom det ubevisste. Med det menes at det ubevisste virker inn på aktørens kognitive evner. For eksempel kan anomalier i aktørens atferd utvikles til traumer i forbindelse med ulykker og dødsfall og dermed uttrykke et annet "selv" enn det som ellers ville vært tilfelle. Hovedpoenget er at en anomali kan påvirke aktørens sedvanlige praksis. Allikevel viser ikke Giddens hvordan slike anomalier virker, sannsynligvis fordi slike anomalier anses som irrelevante i forhold til de fleste andre aktørers normale praksis. I et sosiologisk perspektiv tilhører dermed anomaliene psykiatrien ettersom unntaksvis anomalier, slik det fremstilles av Giddens, ikke ser ut til å påvirke en generell struktureringsteori. Sagt på en annen

måte, anomaliene kan i henhold til Giddens sies å utgjøre unntak som ikke påvirker samfunnet i nevneverdig grad. Videre forsøkes det påvist at aktørens psykologi på det ubevisste nivå direkte kan virke inn på struktureringsteori, uten at aktøren selv nødvendigvis er klar over det, et poeng som går på tvers av Giddens struktureringsteori. Sagt på en annen måte har ikke Giddens' kunnskapsaktør like god kontroll på sin daglige atferd ved å benytte Lacans ideer om det ubevisste. For eksempel hevdes det at enkelte aktørers atferd kan være kamuflert som en diskursiv og praktisk bevissthet, mens aktøren i virkeligheten uttrykker det underbevisste. Det bør legges til at Giddens mener at det underbevisste spiller inn på kognitive evner, men at det ikke sies *hvordan* dette skjer. Her er Giddens vag og lacans konsepter kan klargjøre denne prosessen.

Til tross for Giddens standpunkt er anomalier i aktørenes praksis sannsynligvis et hyppig fenomen sett i forhold til lengre tidsperspektiv, slik det arbeides med innen arkeologi. For eksempel ble Arkadia i det 5. århundre f. Kr utsatt for en rekke kriger, epidemier og sannsynligvis har det også vært flomsituasjoner på grunn av slettens utsatte posisjon i forhold til fjellene rundt. Dessuten bør det fremheves at aktørenes situasjon i antikken var langt mer risikabel og flyktig enn den er for vestlige aktører i dag. Gjennomsnittlig levealder var for eksempel lav. En kvinne på 50 år måtte regne med at ektemannen og halvparten av barna hennes var døde. Selv om dramatiske hendelser som krig, epidemier og flom ikke hørte med til den daglige praksis, kan potensielt traumatiske hendelser etter all sannsynlighet ha funnet sted innen hver eneste generasjon. Det er derfor interessant å undersøke hvordan aktøren oppfattes av Lacan sett i forhold til hendelser som kan utløse anomalier hos aktøren på en helt annen måte enn det som er tilfelle med Giddens' sosiologi. Anomaliene innen antikkens historie kan dermed kanskje disponere et noe annerledes tolkningsregister av materielle levninger. For eksempel kan det kanskje være mulig å sannsynliggjøre sammenhenger mellom flomsituasjoner og materielle uttrykk i Tegea som vist senere.

Lacan virker innen en psykoanalytisk tradisjon der hensikten er å hjelpe psykisk syke mennesker. Lacans ideer tilveiebringes her med vekt på en arkeologisk tilpasning av mentalitetshistorie. Det er derfor ikke meningen å presentere Lacans konsepter fullt ut, men å undersøke Lacans grunnbegreper vedrørende aktørens psykologi. Det legges derfor ikke vekt på menneskesinnet i forhold til psykoser eller nevroses, men en

universell oppfatning av aktøren som komplimenterer Giddens' struktureringsteori i forhold til det ubevisste og anomalierne. Dessuten kan Lacans teori belyse aktøren på en annen måte enn det som er tilfelle med Giddens' kunnskapsaktør. Det argumenteres for et langt større kompleksitetsnivå hos aktøren ved hjelp av Lacan og at dette igjen har direkte relevans for tolkninger innen mentalitetshistorie.

I henhold til Svein Haugsgjerds (1989:82) forord i boken; *Jacques Lacan og psykoanalysen. En presentasjon av Lacans liv og verk*, er hovedtemaet hos Lacan aktøren som et vesen som ikke forholder seg til seg selv direkte, men formidlet. Videre forholder aktøren seg til selvet formidlet gjennom to ulike registre: det mentale bildets register og språkets register. Forholdet til kroppen, seksualiteten, begjæret, tiden, separasjonen og forgjengeligheten bestemmes av disse to forholdene. Aktørens bevissthet er ikke et redskap der jeg'et kan gripe seg selv, men en effekt av aktørens billeddannende kropp som inngår i et språklig samfunn. Jeg'et fremstilles av Lacan som en illusjon og aktørens sanne subjektivitet møtes kun i korte glimt og uventet i de situasjonene hvor det oppstår brudd i aktørens selvbevissthet (Haugsgjerd 1989:83). I sum kan det sies at hovedpoenget med å benytte Lacans konsepter er at begreper som for eksempel begjær, aggresjon og angst inkluderes innen mentalitetshistorie, noe Giddens' struktureringsteori ikke gjør.

Et tidligere eksempel som ble anvendt under presentasjonen av Giddens gjaldt den motiverte handlingen med åpningen av en dør som eksempel. I motsetning til det å åpne dører til daglig, som er en refleksiv handling innen en rutine, så regnes en motivert handling som annerledes fra daglig, rasjonalisert atferd. Som en motivert handling kunne det å ta med seg hele døren under evakuering av landsbygda passe inn i Giddens' definisjon på en motivert handling. Det underliggende hos Lacan peker derimot på at det å ta med døren også kan vise andre aspekter ved aktøren. Kanskje bringes døren med fordi den er verdifull på ulike sett, men ved hjelp av Lacan kan også døren representere noe mer. Døren benyttes hele tiden i det daglige og selvet kan videreformidles blant annet via døren gjennom nostalgi eller lengsel under spesielle omstendigheter. Det å forlate et hjem under en invasjon kan være traumatisk, noe som kan virke inn på Giddens' konsept om det ubevisste. Døren ses i en slik sammenheng med aktørens tilknytning til et hus som om kort tid vil utsettes for en fremmed invasjonsstyrke og det kan virke som aktøren ønsker å få med seg så mye av huset

som mulig før det ”forurenses” av fremmede. Døren får kanskje, uten at det kan sies sikkert, en sterk symboleffekt i relasjon til det underbevisste og husets materielle konstitusjon. Lacan inngir derfor et empatisk trekk til struktureringsteori, der for eksempel døren *kan* tolkes langt dypere enn ved hjelp av Giddens ideer.

Tilsvarende eksempler kan hentes fra antikkens Athen. Byggingen av Parthenon viser til en ekstrem orden i selve tempelbyggets ikonografiske konstitusjon og matematiske nøyaktighet i forhold til alle bygningselementer – et tilnærmet kosmos. På samme tid er Athen en by med intern politisk usikkerhet. Generelt sett kan det sies at alle templer i antikkens Hellas fremstår som harmoniske materielle uttrykk samtidig som virkeligheten for folk flest var preget av usikkerhet. Virkeligheten er derfor en helt annen – et tilnærmet, eller i det minste, overhengende kaos. På en slik bakgrunn kan monumenter tolkes på en annen måte enn det som kanskje er vanlig, og dermed berike en mentalitetshistorisk tolkning. Det er på denne bakgrunn Lacans ideer inkluderes i det teoretiske oppsettet for en mentalitetshistorie.

Etterkrigstiden og speilstadiet – tidlige konsepter

Lacans tekster er kjent for å være vanskelig tilgjengelig på grunn av et høyt abstraksjonsnivå samt en muntlig og nærmest surrealistisk stil. For å få et visst grep på litteraturen og de viktigste konseptene har det vært nødvendig å anvende sekundærlitteratur i tillegg til primærkildene. I det følgende presenteres Lacans hovedkonsepter.

Lacan holdt en serie på seks foredrag i etterkrigstiden der han skisserer opp viktige psykoanalytiske momenter som siden får en fremtredende teoretisk stilling (Haugsgjerd 1989:98). Aktøren er i motsetning til mange andre biologiske organismer, som for eksempel pattedyr, psykisk sett født for tidlig (Lacan [1949] 1966:96). Barnet oppnår først en psykisk fødsel i siste halvdel av sitt første leveår. Denne psykiske modningen skjer idet aktøren opplever seg selv som en enhet i møte med sitt speilbilde (Lacan [1949] 1966:96; Haugsgjerd 1989:98). Det er ikke snakk om et speilbilde i konkret forstand, men et speilbilde gjennom andre objekter. Lacan omtaler speilingen som en relasjon til det andre, der ”det andre” omfattes av objektene. I barnets tilfelle begynner speilingen i *det andre* vanligvis med foreldrene.

Barnets konstitusjon er opprinnelig altomfattende der kroppen ikke har noen begrensning. Ved speilingen i objekter relateres selvet som noe eget i forhold til det andre, subjektet relateres til objekter. En slik primær identifikasjon gir spedbarnet en opplevelse av skiftende og usammenhengende tilstander. Idet følelsen av enhet etableres blir trusselen om å falle tilbake i kaos og fragmentering forbundet med en avgrunnsdyp angst og en ledsagende aggresjon (Haugsgjerd 1989:99). Den primære integreringen blir siden en modell for all form for identifikasjon. Allikevel er den primære identifisering en form for fremmedgjøring ettersom den bygger på en identifisering med noe utenfor seg selv. Det oppstår med andre ord et skille mellom subjektet og subjektets bilde av seg selv ut fra møte med det andre, det vil si objektene (Haugsgjerd 1989:99). Identifiseringen er i henhold til Lacan ([1953] 1966:285) en illusjon ettersom den representerer en streben etter en idealisert og uopnåelig tilstand. Med dette menes, sammenlignet med Kant, at aktøren til syvende og sist ikke kan gripe verden annet en slik den fremstår for aktøren, og ikke slik verden er i seg selv. Dermed rommer aktørens kunnskap om virkeligheten en mis kjennelse. Videre mener Lacan at den første spaltningen av subjektet i spillstadiet aldri kan oppheves helt, men representerer en grunnleggende mangeltilstand i aktørens tilværelse. Spillstadiet danner også utgangspunktet for jeg'et som et sosialt jeg. Lacan kaller aktørens kunnskap for en paranoid kunnskap som går utover skillet mellom subjekt og objekt. Lacans ([1948] 1966:121; Haugsgjerd 1986:99) filosofiske utgangspunkt er Hegels konsept om begjæret. Målet for menneskets begjær er objektet som begjæres av en annen. Det finnes således en form for bytteverdi med andre objekter innenfor et univers av mulige bytterelasjoner (Haugsgjerd 1989:99). Objektene blir dermed ikke viktige i seg selv, men som symbolske enheter innen et byttesystem. Med andre ord lades objektene med verdi av aktørene på grunn av begjæret, omtrent på samme måte som en mynt symboliserer verdi. Det vil si at mynten ikke i seg selv er verdt noe, med mindre aktørene tilskriver mynten en verdi gjennom begjæret. På samme måte forholder det seg med andre objekter, de lades med en verdi gjennom begjær.

Aktørens kunnskap om verden relateres til dialektiske identifiseringsprosesser mellom aktøren, jeg'et, den andre og tingene. Den ytre verden behandles narsissistisk av aktøren. Videre, den ytre verden tolkes av aktøren som fiksert og rigid, men er et resultat av aktørens refleksjon av seg selv. Imaginære jeg-egenskaper projiseres inn i

den ytre verden og inngår som et panser hos aktøren (Haugsgjerd 1989:100). Lacans konsepter fra etterkrigstiden er nært beslektet med generelle psykoanalytiske strømninger fra denne tiden og utgjør presiseringer av Freuds teori. Men det er særlig fra tiden rundt midten av 50-tallet Lacan vekker interesse med konseptet vedrørende det underbevisste strukturert som et språk. Allikevel er konseptene nevnt ovenfor en forutsetning for å forstå Lacans videre arbeide.

Hovedideer (1953-63)

I 1953 holdt Lacan en programerklæring i den såkalte *Romatalen*. I denne talen presenteres Lacans mest kjente konsepter (Lacan [1953] 1966:237-323; Haugsgjerd 1989:104). De tre viktigste begrepene er de tre ordner; den *Imaginære*, den *Symbolske* og den *Reelle* orden. I tillegg begreper som den Andre (med stor A), loven, Farsnavnet, signifiant-kjeden og signifiantens forrang fremfor signifiéen, metafor og tredelingen av behov, krav og begjær. Begrepene er strukturelle i den forstand at de beskriver ulike relasjoner i utfoldelse. De tre ordner virker også samtidig i den forstand at alle tre ordner virker i forhold til hverandre ved ethvert tilfelle (Haugsgjerd 1989:101).

Den *Imaginære* orden knyttes til jeg-identiteten på den måten som subjektet forholder seg til et speilbilde av seg selv. Med imaginært menes her betydningen billedmessig og innbilt. I det imaginære hever aktøren seg over kaos og en fragmentert kropp, men blir til gjengjeld fanget i en hegeliensk kamp til døden om den andres anerkjennelse, altså en kamp om å være herre og ikke slave – om å objektivere i betydningen være et subjekt og ikke bli objektivert. Mangelen, asymmetrien eller konflikten som i henhold til Lacan er grunnleggende i ethvert menneskes tilværelse, forholder seg til det Imaginære gjennom begrepet begjær (oppdelt i begjær, behov og krav). Lacan tidfester det Imaginære utviklingsmessig til perioden mellom 6 og 18 måneder. Fra og med denne perioden er de Imaginære relasjonene med i subjektets forhold til seg selv og utenverdenen.

Den *Reelle* orden omfatter ikke virkeligheten slik den foreligger uavhengig av subjektets eksistens, men virkeligheten for aktøren uavhengig av de imaginære og symbolske (se nedenfor) relasjonene. Den reelle relasjon er rå i betydningen ubearbeidet og forut for det spesifikt menneskelige. Videre er det Reelle ubegripelig i

den forstand at fenomenet bare forstås gjennom det Imaginære eller det Symbolske (Haugsgjerd 1989:105). Utviklingsmessig råder det Reelle grunnen alene i menneskets første halve leveår. Etter denne perioden overtar speilstadiet. Det Reelle har i likhet med det Imaginære en forbindelse til behov og mangel og dessuten til begrepet *objekt a*, som beskrives senere. Subjektet opptrer som spaltet allerede på speilstadiet. Men også forut for dette, under det Reelle, er det en avgrunn og mangel i aktørens eksistens. Det er behovet som første gang stiller objektet overfor denne værens-mangelen i form av et driftsobjekt som trer frem i og med at det ikke er der. Objektet kommer som en følge av savnet, eller fravær som blir nærvær (Haugsgjerd 1989:104).

Det *Symbolske* er den orden som subjektet innvies i og underkastes i det aktøren begynner å snakke. En ny relasjonstype opprettes ved siden av det Reelle og det Imaginære. Mens det Imaginære dreier seg om identifikasjoner, om blikket, om kampen om herredømmet, så dreier det Symbolske seg om skiller, om talen, om underordningen under en sosial/språklig verden av lovmessigheter og reguleringer (Haugsgjerd 1989:105). I henhold til Lacan innebærer det Symbolske at aktøren blir et sosialt vesen ved å finne sin plass i et system regulert av underliggende lover som til syvende og sist kan uttrykkes som å finne en løsning på Ødipuskomplekset, dvs. forholdet til eget og annet kjønn, forholdet til forgjengere og etterkommere. Samtidig underordnes aktøren språkets lovmessighet. Det vil si at aktøren blir født inn i et felleskap av symbolske relasjoner som former hun/han og ikke omvendt. Lacan sier at språket taler gjennom aktøren gjennom signifiantenes rekke (Haugsgjerd 1989:105, se nedenfor). Det hevdes at i aktørens drømmer, forsnakkelser og forglemmelser viser det seg at det som sies ikke kommer fra selvforståelsens faste punkt, men fra et annet sted som omtales som *Den Andre*. Det vil si det stedet det tales fra (Haugsgjerd 1989:107). Den Andre kan også forstås som garantisten for den Symbolske orden. Inntreden i den Symbolske orden innebærer at barnet gir avkall på det stormannsgale og allmektige og erkjenner at barnet istedenfor å eie virkeligheten, er en separat del innenfor virkeligheten som foreligger forut for og uavhengig av en selv. Det betyr videre at barnet relaterer seg til omgivelsene gjennom en symbolsk kode som det ikke selv styrer, men som barnet blir styrt av. Subjektet, eller aktøren som taler, taler ikke med sin bevissthet om seg selv som sentrum og utgangspunkt, men det tales i en fra Den Andre (Haugsgjerd 1989:110). Det kan legges til at Lacan kanskje

henter inspirasjon fra to av sine mer profilerte venner innen academia i Frankrike, Maurice Merleau-Ponty og Claude Levi-Strauss. Merleau-Pontys fenomenologi (læren om det som kommer til syne) ser ut til å korrespondere med det Imaginære hos Lacan. Levi-Strauss' symbolikk kunne også se ut som Lacans bruk av det Symbolske. Videre er Lacan inspirert av Heidegger (som han hjelper inn i varmen i Frankrike etter krigen) og det Reelle virker beslektet med Heideggers begrep om *væren til døden*. Lacan er usedvanlig selektiv i sine kildehenvisninger. Det er derfor ikke alltid like lett å finne ut hva som er originalt tankegods. Derfor er det heller ikke mulig å henvise direkte til Merleau-Ponty, Levi-Strauss og Heidegger for å vise til en slik inspirasjon, men det kan være verdt å lese Lacans ideer med et kritisk blikk på hvor de kommer fra.

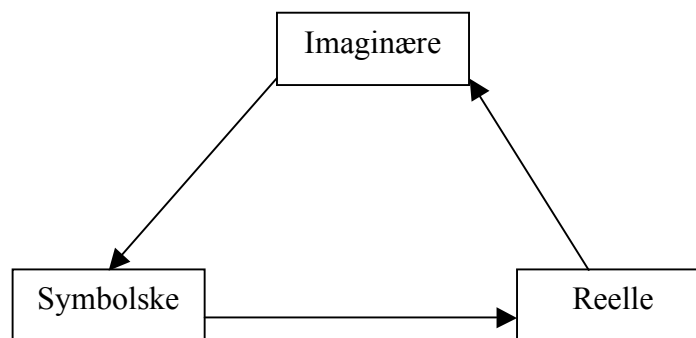


Fig 5.4 Lacans hovedkonsepter

I figur 5.4 ovenfor stilles de tre ordner i forhold til hverandre. Figuren viser med tydelighet at de tre ordner forholder seg til hverandre og at ordenene også virker tilbake.

Lacan er opptatt av språket og tar blant annet utgangspunkt i Ferdinand de Saussures (1916) strukturelle lingvistikk. En av Saussures viktige begreper er *signification*, eller "språk tegn". *Signification* består av to deler, ett uttrykkelement, *signifiant*, og ett innholdselement, *signifié* (Saussure 1916:66-67). Skriftbilder som leses er signifianten, mens teksten slik den foreligger er signifiéen. Forholdet mellom disse to begrepene er ikke tilfeldig, men fastlagt ved konvensjon eller sedvane. Vanligvis hører derfor signifiant-signifié par sammen, men hos Lacan er dette ikke tilfelle ettersom han mener at det i talen foreligger en kjede av signifianter og under denne en

kjede av signifiéer. Disse to kjedene er i en stadig glidning i forhold til hverandre. Bare på noen få punkter er det slik at de to kjedene fester seg til hverandre og det er i det øyeblikket symptomet, forsnakkelsen, den uoverlagte og overraskende metaforen melder seg. Da bryter den Andres tale frem, dersom metaforen (symptomet) tas på ordet (Haugsgjerd 1989:110). Videre er det slik at strømmen av signifianter, det vil si talens bevegelse fremover, forsøker å fylle den grunnleggende værens-mangelen. Sagt på en annen måte mener Lacan at begjæret ikke kan stanses, utelukkes eller oppheves av en driftstilfredsstillelse (Haugsgjerd 1989:112).

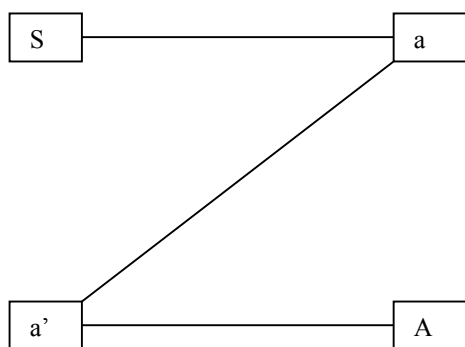
Med utgangspunkt i begrepet "behov" oppretter Lacan et skille mellom behovet, begjæret og kravet. *Behovet* er det biologiske behov. I det Reelle, forut for speilstadiet, er det behovet som alene bestemmer individets dynamikk overfor omverdenen. Behovet krever tilfredsstillelse i form av spenningsreduksjon (Haugsgjerd 1989:113). Fra og med speilstadiet artikuleres behovet også gjennom begjæret. *Begjæret* henger sammen med det Imaginære og er knyttet til de ubevisste fantasmene (ubevisste fantasier). Ettersom forestillingen om den uformidlede identiteten mellom subjektet og omverdenen brytes, oppleves begjæret som en mangel ved subjektet. Som allerede nevnt kan ikke denne mangelen fylles (Haugsgjerd 1989:113). *Kravet* hører derimot til det Symbolske, og er det språklig uttrykte krav, et krav som heller ikke kan oppfylles. Lacan sier også at begjæret er effekten av forskjellen mellom kravet og behovet, det vil si spaltingen av det som trer frem ved at kravet er uendelig selv om behovet kan oppfylles. Det kan virke uklart hva som menes, men det kan se ut som kravet hele tiden uttrykkes gjennom språket og nærmest driver enhver samtale gjennom hele livet. På denne bakgrunnen virker det som språket forsøker å fylle et tomrom gjennom krav. Tidligere ble behovet betegnet som spenningsreduksjon i det Reelle. Det kan være slik at ord øker spenninger hos jeg'et gjennom krav, mens behovet er det stikk motsatte. Et enkelt eksempel på et språklig uttrykt krav kan være ønske om et spesielt klesplagg mens behovet kan være et enkelt primærbehov, behovet for ikke å fryse.

Objekt a står for to ting hos Lacan (Haugsgjerd 1989:116). For det første for den opprinnelige mangelen som bare kan tenkes mytisk, fordi den går forut for enhver billeddannelse. Derneft står *Objekt a* for de imaginære erstatningene for denne mangelen. Aktøren står i et identifiseringsforhold til dette objektet og denne

identifikasjonen er nødvendig for all videre psykisk utvikling, særlig for tenkning og språk. Med andre ord virker det som Objekt a representerer speilstadiet. Den sanselige utviklingen fører til at Objekt a knyttes mer og mer til den ytre verden, opplevelsen av mangel settes til det ytre eller eksterne. Lacan opererer også med subjektets splitting. Det betyr at når aktøren forsøker å gripe seg selv, blir det borte og det som blir igjen er en signifiant som ikke er noen dekkende representasjon. Aktøren står igjen med et enten eller i forhold til spørsmålet "hvem er jeg?". Aktøren kan enten forsteines og tro han/hun er det som gripes med tanken eller ta imot mening.

Aktøren er spaltet fra seg selv på tre forskjellige plan – ved speilrelasjonen, ved det å være et talende vesen og ved spørsmålet om sin egen væren der subjektet forsvinner bak den signifiant han/hun representerer (Haugsgjerd 1989:119). Lacan regner det "sanne" subjektet (aktøren) som et utkrysset subjekt, $\$$ - "*S barré*". Skillelinjen henspiller på forskjellen mellom *Signifiant* og *signifié*, "S/s" og skillet mellom bevisstheten og det ubevisste. Denne trefoldige splittelsen har forbindelse med en trefoldig kastrasjon mennesket utsettes for: fødselen, Ødipuskompleksets kastrasjon og subjektets fremmedgjøring i det talte ord.

I skjema L (fig 5.5) fremstilles S som subjektet, a som objektet og a' som jeget lik en imaginær konstruksjon (Lacan [1955-56] 1966:548). Med det menes jeget som et resultat av speilingen i den andre. A står for den Andre i betydningen det ubevisste strukturert som et språk, eller språkets og det sosiales plass (Haugsgjerd 1989:135). Det ser ut til at subjektet i møte med det imaginære i objektene, reddes ut av en fastlåst situasjon der språket kommer utenfra og viderebringer subjektet i relasjon til det symbolske. Det fulle og hele subjektet kan derfor fremstilles som et utkrysset subjekt; $\$$ i forhold til a. Lacan skriver dette som $\$ \diamond a$. Hele forklaringen er at Subjektet (S) mister noe i møte med objektene og blir ($\$$). Videre, i møte med det symbolske sitter aktøren igjen med $\$ \diamond a$, der tegnet i midten betyr at det utkryssede subjektet ikke kan fullføre kravet i objekt a, samtidig som objekt a ikke er større enn $\$$.



For Lacan er også dødsdriften et nøkkelbegrep, men på en annen måte enn det vanligvis fremstilles. Dødsdriften har ikke noe med biologi å gjøre. Dødsdriften uttrykker grensen for aktørens historiske funksjon, men ikke i den forstand at aktøren er klar over at han/hun en gang skal dø. Lacan viser isteden til fortiden ettersom fortiden kommer til syne i omvendt form i repetisjonen. Dødsdriften ligger i aktørens mestring av å være alene samt symbolets fødsel. Med andre ord påtreffes døden gjennom språket. Symbolet kan forstås som et gravmonument og viser til *noe* som har dødd. Dette noe omtaler Lacan som *Tingen*, og ligger under "symbolets bautastein" (Haugsgjerd 1989:54). Mordet på tingen og oppreisningen av symbolet på dets sted gjør at begjæret gjøres evig. At begjæret gjøres evig synes i repetisjonen. Lacan benytter en figur for å forklare dette. En *torus*, eller smultringform, viser språket som overflaten der den ytre og indre overflaten er to deler av et sammenhengende hele. I midten, utenfor språket er døden (Haugsgjerd 1989:132).

Tredelingen mellom det Reelle, det Imaginære og det Symbolske er av Lacan ment som en kompleks erstatning av Freuds tredeling mellom det, jeg og overjeg. Lacan anvender iblant skjematiske modeller for å vise hvordan de tre ordner virker innbyrdes. En av disse er skjema R (Lacan [1955-56] 1966:553) som på mange måter summerer opp Lacans konsepter. Figurene er med på å forklare Lacans begreper gjennom et topografisk program som gjør det abstrakte visuelt. Med det menes at modellene strukturerer de ulike konseptene som gjør det lettere å se deres innbyrdes forhold og betydning.

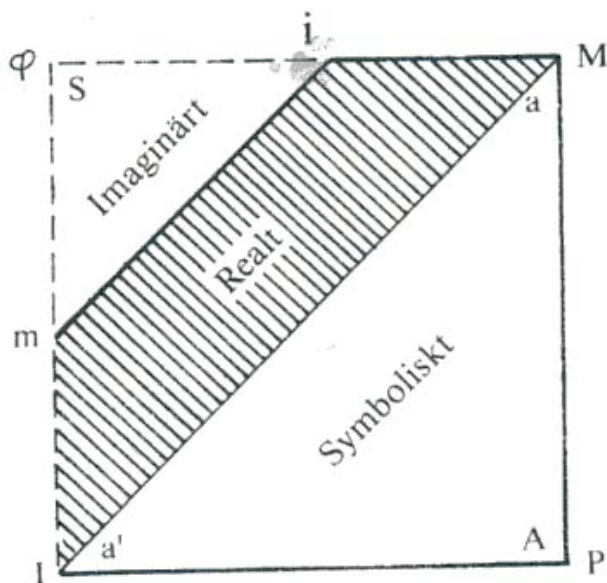


Fig 5.6 "Skjema R" (Fra Lacan [1955-56] 1966:553)

Foreløpig oppsummering av Lacans grunnbegreper

Figuren er ment å skulle forklare subjektets struktur, men først må enkelte av symbolene forklares:

Liten phi: fallos (signifiantenes signifiant, copula eller "og").

M: signifianten for det primære kjærlighetsobjekt (Moren).

P: Farsnavnet, den faderlige metafor.

I: jeg-idealet.

i: infans, det førspråklige barn, den imaginære annen i speilstadiet.

m: jeg'et som speilbilde i den narsistiske relasjon.

Det bør legges til at Lacan ikke sikter til et biologisk kjønn med begrepene "Mor" og "Far", selv om Lacan ikke påpeker dette før etter at han har fått kritikk av feministene (Roudinesco 1990). Aksen mellom *i* og *M* kalles begjærets akse (objektvalget). Aksen *m* og *I* kalles identifiseringens akse eller narsissisme. Den Imaginære orden avgrenses av ϕ -*i*-*m*. Den symbolske orden avgrenses av *P*-*I*-*M*. Den Reelle orden dekker området mellom *i*-*M*-*I*-*m*. Trekanten fra barn – mor i sin første form er representert i trekanten *I*-*S*(ϕ)-*M*. Den mindre trekanten innenfor denne, *m*-*S*-*i* er alle senere identifikasjoner, narsistiske relasjoner og imaginære fangenskap. Dette betyr at den Reelle orden vokser fram gjennom den første barndom, mens den Imaginære orden trenges tilbake i forhold til sin første konstituering i speilstadiet. Linjen *i*-*M* er

forholdet mellom barnet og det første kjærlighetsobjektet. Identifiseringen av m til I er derimot alltid imaginær, derfor er linjen m–I tegnet stiplet.

Det Reelle er for subjektet det som avgrenses mellom det Imaginære og det Symbolske. Subjektets begjær er i følge Lacan først Moren, men ettersom dette begjæret er umulig oppstår et tomrom. Dette tomrommet er selve det psykoanalytiske objektet. Objektet er altså ikke en del av subjektet eller en del av utenverdenen, men et tomrom. Dette tomrommet forsøkes utfyllt av forskjellige former for a eller den Imaginære andre. Farsnavnet står for farens navn eller autoritet som er den autoritet moren påkaller overfor barnet. Skillet mellom barn, mor og far virker som et grunnleggende drama som legger grunnlaget for en ikke-psykotisk utvikling (Haugsgjerd 1989:137). Det er den Symbolske far eller den Døde Urfar som det her er snakk om. Den reelle far spiller også en rolle som nærværende eller fraværende ved sin virkning på morens begjær og dels ved å understøtte eller undergrave den. Denne instansen kan benevnes som Loven, kastrasjonens lov. Denne loven sier: man kan ikke være fallos, man kan ha den. At man har den betyr også at den kan mistes, eller begjære den. Dette skal ikke nødvendigvis forstås bokstavlig, men kan forstås som at aktøren ikke er allmektig, komplett og selvforsynt. Aktøren må isteden leve med en relativ makt, en viss mangel og en avhengighet av andre (Haugsgjerd 1989:139). Når farsnavnet er satt inn i den Andres orden, betyr det at subjektet er underlagt den Symbolske orden.

Den Symbolske far spiller en avgjørende rolle for personlighetens utvikling. Denne rollen spilles som metafor. Med metafor menes noe som settes isteden for noe annet. En Signifiant (S) settes sammen med en annen (S'), som bidrar med sin betydning slik at den nye signifiant S får en rikere betydning enn den vill hatt alene. Dette forklares nærmere nedenfor.

Kjernemomentet

Det kan se ut som Lacan argumenterer for at aktøren ikke er herre i eget hus. Med det menes at det underbevisste spiller en langt større rolle hos aktøren enn for eksempel hos Giddens. I den sammenheng er de tre ordene det Reelle, det Imaginære og det Symbolske ansett som fundamentale aspekter ved aktøren. Man blir født inn i en kaotisk verden der aktøren finner sine begrensninger i speilingen med en sansbar

omverden. Til slutt får aktøren grep om verden gjennom det symbolske, eller språket. Allikevel sitter rester av denne prosessen igjen og følger aktøren til livets slutt. De mer sofistikerte prosessene innen de tre ordner viser til aktørens kompleksitet. Sagt på en annen måte så viser Lacan til hvor sammensatt aktøren virker og at det underbevisste er en svært vesentlig del av aktørens væren, også når aktøren virker ”normal”. Det er særlig begjæret som er sentralt i denne sammenhengen. Kjernemomentet kan summeres opp i følgende modell:

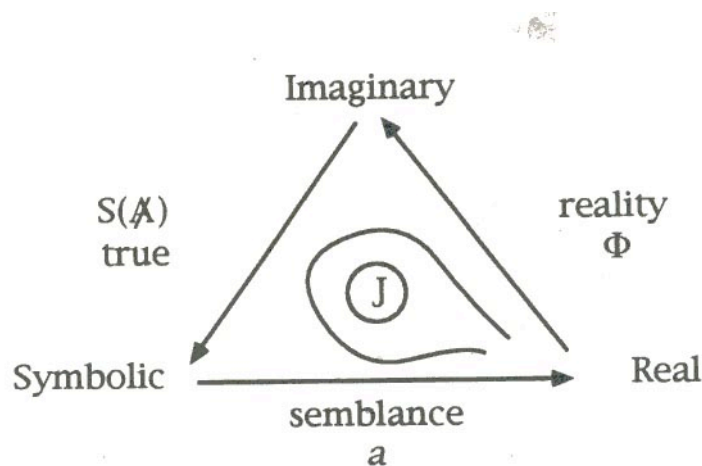


Fig 5.7 Oppsummerende modell

Realiteten er et forhold mellom det Reelle og det Imaginære. Sannheten gjelder derimot forholdet mellom det Imaginære og det Symbolske. Mellom det Symbolske og det Reelle finnes ”det som er likt med”, representert gjennom objekt a. Realiteten, det å være i verden, holdes oppe av de tre hjørnene og forankres fast. En normal aktør lever i det sannsynlige, en kombinasjon av det sanne (true) og ”likt med” (semblance). Symbolet er altså sant slik som det fremstår for aktøren. Videre forteller modellen om behovet relatert til liten phi fra det Reelle og om begjæret som ”S” og ”utkrysset A”. Til slutt gjelder kravet gjennom objekt a. Grafen mellom pilene forestiller sannsynligvis det Reelle som alltid tilstedeværende. Tegnet ”J” i midten er ikke viktig i denne sammenheng.

5.3 Giddens med Lacan – konklusjon

Lacans teori om aktørens rom for handling og begrensninger overgår Giddens’ konsepter om aktørens underbevisste i kompleksitet. Som allerede nevnt er Lacans

kompleksitetsnivå viktig i forhold til anomaliene ettersom det senere argumenteres for at slike anomalier inntreffer relativt ofte sett i et arkeologisk perspektiv. Videre ser det ut til at Lacan også gir ytterligere en dimensjon til aktøren i det at aktørens forhold til det underbevisste er en pågående prosess der det underbevisste er viktig. Når det gjelder større sosiologiske trender, som for eksempel forholdet mellom slektskap, administrasjon og overvåkning, så sier Lacan lite eller ingenting om dette. Det forsøkes dermed argumentert for en forsterkning av selve kunnskapsaktøren på bekostning av Giddens' arbeid med det underbevisste. Med det menes at det underbevisste som beskrevet av Giddens avskrives som lite tilfredsstillende i forhold til kunnskapsaktøren. Videre beholdes de større linjene i forhold til andre aktører og strukturer hos Giddens på bekostning av Lacan (som allikevel ikke sier særlig mye om dette). Fordelene ved å dreie fokuset mot aktørens underbevisste og høye kompleksitet er antydnet i eksempelet med døren og byggingen av Parthenon ovenfor, men forsøkes tydeliggjort i en preliminær analyse ved *The Norwegian Arcadia Survey* der Giddens' og Lacans konsepter inngår som vesentlige bestanddeler innen mentalitetshistorie.

6. Mentalitetshistorisk operasjonalisering

Før en preliminær analyse av en mentalitetshistorie med utgangspunkt i surveyprosjektet *The Norwegian Arcadia Survey* (NAS) gjennomføres, er det interessant å se tilbake på hva surveyarkeologene ønsker å oppnå med et mentalitetshistorisk perspektiv. Det ble i kapittel 4.3 konkludert med at forfatterne av antologien *The Annales School and Archaeology* (Bintliff 1995) var enige om at mentalitetshistorisk konseptualisering kunne passe godt innen surveyprosjekt, samtidig som de fleste også mente at en mentalitetshistorie var vanskelig å bygge inn i selve utførelsen av den arkeologiske analysen. Med andre ord var surveyarkeologene enige om at mentalitetshistorie kunne gi nyttige bidrag til arkeologiske tolkninger. Likevel var det problematisk å bruke mentalitetshistorie som en praktisk del av et arkeologisk surveyprosjekt. I kapittel 5 ble det presentert og diskutert allmenngyldige, teoretiske modeller som skulle vise til kompleksiteten ved aktørenes mentalitet for å etablere en teoretisk plattform for mentalitetshistoriske analyser. Det vises gjennom å bruke forrige kapittels teoretiske plattform at mentalitetshistorie kan gjennomføres innen surveyarkeologiske undersøkelser.

Det finnes metodiske begrensninger for en analyse av mentalitetshistorie. For eksempel har surveyarkeologene vist at det er vanskelig å knytte store mengder kvantitative data i form av gjenstandsmateriale opp mot mentalitetshistorie. De teoretiske konseptene fra kapittel 5 bør operasjonaliseres i en case-study ettersom det tidligere er gjort et poeng av at mentalitetshistorie ikke har vært operasjonalisert ved surveyprosjekt. Det ønskes derfor sannsynliggjort at mentalitetshistorie faktisk kan operasjonaliseres ved surveyprosjekt for å unngå at de teoretiske konseptene avfeies. Det er ikke rom for å åpne for store mengder forskjelligartet data i avhandlingen. I avhandlingen forsøkes det i stedet å operasjonalisere en preliminær analyse av mentalitetshistorie basert på et lite utvalg empiri fra NAS. Som empiri legges det i hovedsak vekt på hydrologien innen undersøkelsesområdet.

I tekstanalysen i kapittel 4 ble John Bintliff kritisert for at konseptualiseringen av survey og Annales kunne sammenlignes med traileren til en ny film, uten at filmen noensinne hadde vært satt ut i livet. I dette kapittelet risikeres en form for

”boomerang-effekt”, men det hevdes at den preliminnære syntesen er et vesentlig viktigere forsøk på å inkludere en mentalitetshistorie enn det som har vært tilfelle til nå innen surveyarkeologi. Billedlig talt er ”manuset” i form av teori på plass. Nå gjenstår det bare å lage en ”pilotepisode”. Med andre ord settes teoriene ut i praksis med begrensede rammevilkår.

6.1 The Norwegian Arcadia Survey

I det følgende gjennomgås rammen for undersøkelsesområdet. Avhandlingen gjennomgår hvilken forskning som tidligere har vært gjort på stedet, samt målsettingene som var aktuelle for *The Norwegian Arcadia Survey* før undersøkelsen startet. Det redegjøres også for kjente resultater fra NAS (Ødegård 2005).



Fig 6.1 Lokaliseringen av Arkadia på Peloppones

Arkadia ligger på *Peloppones* og består av et større fjellområde som nærmest omringer en slette. Arkadia er markert med et mørkt omriss midt på peloppones på figur 6.1. I den sørøstlige enden av sletten, omkring 670 meter over havet, lå den antikke byen *Tegea*. Byen lå omkring 10 km sørøst for dagens *Tripolis*. Det området som tidligere lå innenfor *Tegea* består nå av ni mindre landsbyer (Fahlander 2003:146). *Tegea* har vært utgravd flere ganger i løpet av 1800- og 1900-tallet (Bérard 1892; Dugas 1921; Voyatzis 1990). De viktigste utgravningene foregikk ved tempelet for *Athena Alea*, *agora* og *teateret*. Det er også gravd ved en helligdom rett nord for *Tegea*. Allikevel er det mange lokaliteter som ikke er utgravd. Fra skriftlige

kilder er det kjent at det skal være flere mindre helligdommer, et *gymnas* og *stadion* i området (Voyatzis 1990:14-17).

Etter at området over en lengre periode ikke hadde vært berørt av utgravninger ble tempelet for Athena Alea igjen undersøkt på 1990-tallet (Østby et al 1994). Etter utgravningene på helligdommen fantes det mye informasjon om tempelet, men lite om landskapet rundt (Ødegård 2005:1). Dette er et typisk utgangspunkt for et surveyprosjekt. NAS ble iverksatt med en preliminær sesong i 1998 og et fullskala prosjekt med to lag over 12 uker fra 1999-2000. De siste årene har det også vært etterarbeid og punktundersøkelser innen undersøkelsesområdet.

Undersøkelsesområdets topografi – hydrologisk fokus

Tegea kontrollerte den sydlige enden av sletten i den sentral/østlige delen av Arkadia (Ødegård 2005:1). Sletteområdet er flatt, men består også av enkelte lave åser. Sletten synker gradvis noe mot syd/vest og ender i den lille *Takkasjøen* (Ødegård 2005:2) I nord ligger den moderne byen Tripolis. Landskapet på sletten er preget av *karstdannelser, det vil si forkastninger i kalksteinsgrunn*. Dreneringssystemet for vannet på sletten ble besørget av et sårbart system av *katavothria* eller ”avløp” i fjellet der vannet renner ut. Vekslende elveløp og oversvømmelser har vært en viktig faktor for den antikke befolkningens plassering av bosettinger og åkre (Ødegård 2005:2). På grunn av moderne jordbruk og økende bruk av vann synker grunnvannet, noe som gjør flomsituasjoner til et mindre alvorlig problem i dag enn tidligere. Knut Ødegård (2005:2) hevder på bakgrunn av undersøkelsene fra NAS at antikkens topografi var vesentlig annerledes enn i dag på grunn av de spesielle betingelsene for hydrologien på sletten.

Utgravningene ved helligdommen for Athena Alea ble ansett for et ”episenter” for surveyundersøkelsene. Prosjektets undersøkelsesområde strakk seg over nærmere 50 kvadratkilometer. Det var også ønskelig å dekke forskjellige topografiske trekk fra foten av fjellene i sør til de sentrale delene av sletten og de lave åsene i nord, der forstedene til Tripolis ligger i dag. Helligdommen og den antikke byen Tegea lå midt i undersøkelsesområdet (Ødegård 2005:2). Surveyprosjektets hovedmål var å dokumentere et distribusjonsmønster av gjenstandsmateriale på overflaten. Alle funn ble registrert av to lag som dannet to feltfalankser med bare fem meter mellom

deltagerne. Dermed ble også områder med svært få funn inkludert i undersøkelsen. Alle funn ble lagret i GIS databaser (Ødegård 2005:2). Med GIS menes Geografiske Informasjons Systemer. Lagring av data i GIS letter analyser av store datamengder. For eksempel er det lettere å foreta sammenligninger med tverrfaglige komponenter og statistiske analyser ved hjelp av GIS, enn å gjøre de samme analysene manuelt.

Bymuren, slik den ble beskrevet av Victor Bérard (1893) ble gjenfunnet av NAS (Ødegård 2005:4). Overflatefunn bekreftet for en stor del Bérards hypotese om hvor bymuren hadde gått, men med noen unntak, særlig i søndre halvdel av byområdet. Dette var uventet ettersom helligdommen, med svært mange funn, lå i denne delen av byen. Både ved de franske og de norske utgravningene måtte avleiringer med steril silt fjernes ettersom silten lå oppå tempelfundamentet. Situasjonen ble av Ødegård (2005:4) tolket som en mulig flomsituasjon av et svært stort omfang en eller annen gang etter antikken. På bakgrunn av dette måtte stratigrafien i denne delen av byområdet undersøkes nærmere. For å undersøke stratigrafien ble det benyttet tverrfaglige komponenter fra botanikk og geologi. Botanikerne bidro med borkjerner for pollenanalyser. Borkjernene er en meter lange og ti centimeter i diameter. Borkjernene ble tatt ut av en åpen *kanne*. Kannen er delvis åpen på den ene siden slik at det er mulig å se én meter stratigrafi. Ved å foreta mange boringer i det sammenhullet er det mulig for botanikerne å borre opptil 20 meter ned i bakken. Geologene bidro med å tolke stratigrafien ved hjelp av georadar. Georadaren gir en form for røntgen gjennom bakken og kan sammenlignes med en arkeologisk profil.

Resultatene var interessante. Bare to meter fra grensene for utgravningene på tempelet, viste georadarprofilen en 30 meter bred og 15 meter dyp forsenkning. Ettersom georadarprofilen er todimensjonal var det ikke mulig å se hvilken vei fordypningen gikk (Ødegård 2005:5). Borprøvene bekreftet inntrykket i tillegg til å komme med annen viktig informasjon. To mindre keramikkfragmenter av en vase og en teglstein ble funnet. Vasefragmentet ble funnet på elleve meters dyp i den søndre delen av forsenkningen. Fragmentet kunne dateres til romertid. På ni meters dyp, på det samme stedet, ble teglfragmentet funnet. Teglsteinen ble datert til middelalder. Forsenkningen kan være en rest etter en gammel elv som har dannet en meander-sjø (Ødegård 2005:6).

Selv om det kan vises til at topografien i området nord for helligdommen har forandret seg betraktelig siden antikken har det vært vanskelig å dokumentere hele den topografiske situasjonen i antikken. Den største elven i området regnes som en sannsynlig kandidat til mange av de topografiske endringene. Elven heter *Sarandapotamos*, et moderne navn som betegnende nok betyr ”de førti elvene”. I dag følger denne elven et dypt erodert elveleie (Ødegård 2005:6), delvis forsterket med betong og med store rullesteiner på elvebunnen. Elven følger foten av fjellene sør for Tegea mot nord der den synker ned i en av de store katavothrene øst for Tripolis. Det er tidligere foreslått at elven tidligere rant den andre veien mot Takkasjøen, noe den antikke forfatteren Pausanias antyder (Pritchett 1965:122-125). Hvis elven rant andre veien kan det bety at den rant svært nære Athena Alea helligdommen (Ødegård 2005:6).

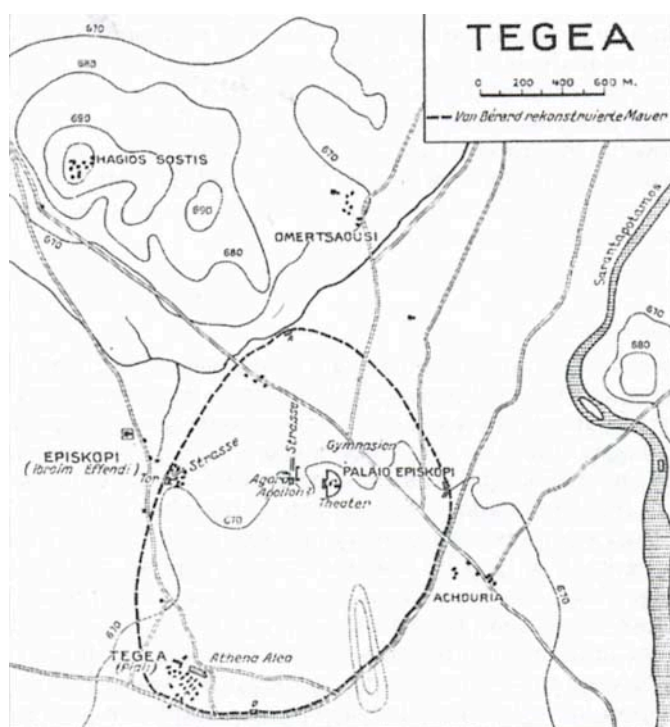


Fig 6.2 Bérards kart fra 1893, gjengitt i Callmer 1943:113

På kartet, figur 6.2, vises Sarandapotamos til høyre mens bymuren indikeres av den stiplede linjen. Athena Alea ligger nederst på bildet. Ødegård (2005:6) mener at området i den søndre delen av byen i antikken var preget av våtmarksområder, tjern og sannsynligvis også elveaktivitet. Dette forklarer også hvorfor det ikke er funn i området, ettersom arealet ikke var egnet for tett befolkning, særlig ikke byutvikling.

Det finnes heller ikke bevis for at helligdommen ligger innenfor bymuren, slik Bérard antyder på kartet, figur 6.2. Ødegård (2005:6) hevder at det er større sannsynlighet for at bymuren lå lenger nord og kanskje benyttet den dype forsenkningen nord for helligdommen som et forsvarsverk.

Det er også flere momenter fra andre kilder enn NAS som bidrar til en forståelse av hydrologien i området. Ifølge Christian Callmer (1943) forsøkte spartanerne ved et tidspunkt å snu en av elvene for på den måten å oversvømme Tegeas erkefiende, *Mantineia*, lenger nord på sletten. Forsøket mislyktes, men det er tydelig at antikkens befolkning var klar over de spesielle betingelsene for vannføring på sletten. Det bør legges til at vannets ødeleggende krefter var godt kjent i hele Hellas. For eksempel vises det i *Illiaden* til vannet som ødeleggende i en stadig eskalering av skadene og kreftene (sang XIII, vers 136-142; sang XVI, vers 294-304; sang XVII, vers 746-751). Trojanerne knyttes konsekvent opp mot vannet som ødeleggende kraft, mens grekerne sammenlignes med landskapet. Budskapet er klart, uansett hvor ødeleggende vannets krefter er, så er det landskapet som består. Informasjonen er interessant ettersom det ødeleggende vannet beseires via landskapsmetaforer som kobles mot grekernes identitet. For eksempel sammenlignes de greske *Aiantene* i *Illiaden*, sang XVII, vers 746-751, med åsrygger som stopper ”de villeste elver og tvinger dem til siden” idet de stagner Trojanerne.

En av de lokale mytene var også interessante for NAS. Det er myten om *Auge* og *Herakles* (Pretzler 1999:91). Myten forteller at Auge, datteren til grunnleggeren av Tegea, ble voldtatt av Herakles. Stedet der voldtekten skjedde knyttes opp til en kilde ved tempelet for Athena Alea. Denne kilden er viktig og kan sammenlignes med athenernes oliventre på akropolis. Det er interessant å merke seg at Auge knyttes til en vannkilde. Når vannet benyttes som en av de ytterste symbolene i den lokale identiteten er det grunn til å inkludere myten i en undersøkelse av hydrologien i området.

Også gulvet fra en tidligkristen basilika fra omkring 475 (Maguire 1987:24) er bevart i nærheten av Agora og interessant sett i forhold til vann. Mosaikken forestiller personifikasjoner av de tolv månedene sammen med fire personifikasjoner av elver. Månedene og elvene er deretter omgitt av havet representert ved sjødyr og sjøplanter

(Maguire 1987; Orlandos 1973). Motivene er betydningsfulle i et lokalt perspektiv og anses som et monumentalt uttrykk i et forhold mellom mennesket og landskap der vannet er viktig.

Tre påstander om flomsituasjoner i Tegeas topografi

Det understrekes at befolkningens forhold til vannet har vært viktig på en annen måte enn i resten av Hellas på grunn av de spesielle lokale forholdene på sletten. Derfor bør Arkadias befolknings forhold til hydrologi analyseres på et lokalt nivå og ikke generelt. Tre påstander kan settes opp vedrørende flomnivåer i løpet av et langt historisk forløp i Arkadia. For det første skjer en større vannføring i elvene i vinterhalvåret *årlig*. Det er mulig at flomvannet benyttes i et vanningsystem av åkrene uten at dette er påvist ved NAS. Den årlige flommen betegnes i avhandlingen som *nivå 1*. For det andre kan man anta at 50-års flommer forekommer under spesielle betingelser. Det kan være store nedbørsmengder kombinert med rask snøsmelting i fjellene under høye temperaturer. Ved slike forhold oversvømmes deler av sletten. Konsekvensene er at avlinger ødelegges samtidig som befolkningen rammes direkte. Vannet ødelegger hus og gårder i utsatte områder i tillegg til at enkelte kommer til skade. Det må regnes med mange varianter av dette scenariet. En 50-års flom betegnes som *nivå 2*. For det tredje, i løpet av Arkadias historiske forløp kan det forekomme helt ekstraordinære forhold med enorme mengder nedbør og ekstremt mye snø i fjellene kombinert med plutselig varme. Flommen viser seg katastrofal med totale ødeleggelser av store jordbruksarealer, gårder og hus. Videre skades eller omkommer deler av befolkningen. Det bør legges til at dette siste scenariet ikke er påvist ved NAS, men står som en mulighet på grunn av Arkadias disponering for flom samt et langt tidsperspektiv. Selv om en katastrofeflom ikke skulle ha inntruffet i et langt perspektiv kan den tenkes som en mulighet hos den antikke befolkningen, bevisst eller underbevisst. Katastrofeflommen kan da betraktes som mytisk. En katastrofeflom regnes som nivå 3.

6.2 Teori og hydrologi – preliminær analyse

I det følgende benyttes hydrologien i Tegea som empiri basert på redegjørelsen i kapittel 6.1. Empirien sammenstilles med Giddens' struktureringsteori og Lacans konsepter fra kapittel 5.

Operasjonalisering av Giddens' struktureringsteori

I kapittel 5.1 ble det innledningsvis lagt vekt på aktøren i en sosiologisk sammenheng. De viktigste momentene sammenfattes her ettersom de er grunnleggende i en preliminær analyse. Satt i sammenheng med flomnivåene 1, 2 og 3 forholder aktøren seg ved en *praktisk bevissthet*, en *diskursiv bevissthet* og et *grunnleggende sikkerhetssystem*. Med en praktisk bevissthet menes *erindring aktøren har tilgang på så lenge handling pågår uten å være i stand til å uttrykke hva aktøren vet* (Giddens 1995:49). Forenklet vil det si at praktisk bevissthet går ut på hva aktøren gjør og ikke hva aktøren sier. Den diskursive bevisstheten omfatter *former for erindring som aktøren kan uttrykke verbalt* (Giddens 1995:49). Enkelt sagt innebærer det aktørens indre og uttrykte språk. Det grunnleggende sikkerhetssystemet *innebærer former for erindring aktøren ikke direkte har tilgang til på grunn av en negativ blokkering* (Giddens 1995:44). Forenklet betyr det at aktøren kontrollerer engstelse og redsel uten å ta dette fullstendig innover seg. Disse tre konseptene utgjør "selvet" hos aktører i ulike situasjoner. For eksempel er selvet forskjellig hos aktøren under sjakkspill og vedhogst, selv om aktøren er den samme. Alle praktiske og diskursive handlinger skjer som tilsiktede, utilsiktede eller motiverte handlinger basert på makt (Giddens 1995:6).

Satt i sammenheng med hydrologien i Arkadia og de ulike flomnivåene gir Giddens konsepter en klar idé om ulike aktørers handlingsmønster og mentalitet i Arkadia. På flomnivå 1, det vil si den årlige flommen, vil den praktiske bevisstheten innebære at vannet sanses og at mange aktører handler i forhold til rutiner. Ettersom det finnes svært mange aktører med mange forskjellige oppgaver, finnes det naturlig nok også mange forskjellige former for utført praktisk bevissthet. Det må regnes med at enkelte aktører med håndverkskvalifikasjoner rutinemessig undersøker eventuelle flomverk. Andre igjen er helt uberørt av vannmassene og holder på med andre sysler andre steder. Mange aktører undersøker avlingene og kanskje gjennomføres vanning ved hjelp av kanaler.

Ved en diskursiv bevissthet diskuterer aktørene vannmassene. Sannsynligvis kommer innspill om "årets flom" i forhold til tidligere år. Ettersom en flom både kan være ødeleggende og fruktbar må det regnes med at flommen opptar mange, særlig fordi

vannet er avgjørende for avlingene senere samme år. For eksempel vil noen være lettet, andre bryr seg lite og andre igjen er kanskje spydige eller ironiske til oppstyret. Noen benytter makt for å hevde seg økonomisk på grunnlag av nye posisjoner i lys av årets flom. Andre utfører former for rituell praksis ved templene eller i basilikaen på grunn av den årlige flommen. Måneden mai er for eksempel den eneste av representasjonene av månedene i basilikaen der det står en ekstra påskrift; ”Vakker årstid” (Orlandos 1973:82), et uttrykk for de arkadiske aktørenes respekt for månedens sårbarhet og mulige fruktbarhet for lang tid fremover det året. Det avhenger av at flommen er moderat, det vil si på nivå 1. Det kan også være aktører som har opplevd eller hørt om flom på nivå 2, det vil si 50-års flom, og som minner andre på hva som kunne skjedd i år eller som har forberedt seg psykisk og fysisk på en betydelig vanskeligere situasjon enn det som var tilfelle dette året. Variasjonene er store, og av eksemplene ovenfor finnes både tilsiktede, utilsiktede og motiverte handlinger basert på makt. Når det gjelder det grunnleggende sikkerhetssystemet så er det liten grunn til engstelse eller redsel hos kompetente aktører ved en årlig flom. Ettersom det grunnleggende sikkerhetssystemet ikke uttrykkes diskursivt eller praktisk synes ikke det underbevisste i det hele tatt under flomnivå 1 slik Giddens’ struktureringsteori bygges opp. Dette modifiseres noe senere under presentasjonen av Lacans konsepter.

På flomnivå 2 oversvømmes store arealer som normalt ikke ville blitt berørt av en årlig flom. Det kan dreie seg om åkre, men også hus og gårder. Befolkningen vil i det store og hele reagere helt annerledes enn under nivå 1. Ved praktisk bevissthet gjennomføres endel oppgaver som vanlig, men de fleste aktørene må snu på sine vante rutiner og utføre en annen type praktisk bevissthet. Det kan dreie seg om å komme seg vekk fra vannet, eller forsøke å forflytte seg til et sted for å få bedre oversikt over omfanget av flommen. Den diskursive bevisstheten aktiveres på et høyt nivå og opptar alle kompetente aktører. Det må forventes friske meningsutvekslinger overfor andre aktører med makt innen administrasjonen. Det kan tenkes at enkelte utnytter situasjonen til sin fordel, mens andre igjen finner et samhold innad eller på tvers av slektsbånd og andre sosiale relasjoner. Avlinger går tapt og mange må se for seg en trist tid fremover med begrensede ressurser. Det grunnleggende sikkerhetssystemet settes på prøve, men Giddens skriver ikke noe om hvordan traumatiserte aktører vil handle. Giddens’ struktureringsteori omhandler sosiologi i et

moderne, vestlig samfunn. På dette punktet ser ikke Giddens' ut til å kunne bidra med noe vesentlig, noe som også var årsak til at Lacans konsepter ble inkludert i den teoretiske overbygningen av en mentalitetshistorie. Muligheten for en kollektivt traumatisert befolkning diskuteres mer inngående under operasjonaliseringen av Lacans konsepter.

Flomnivå 3 kan man knytte til en mytisk dimensjon. Hvis den virkelig forekommer må store deler av aktørene ha blitt traumatisert på grunn av de voldsomme kreftene. Videre må avlingene være totalskadet med fare for sult og sykdommer. Hvilke praktiske og diskursive handlinger som iverksettes og hvordan det grunnleggende sikkerhetssystemet virker er vanskelig å forestille seg, men kan forklares av aktører og profesjonelle kriseteam som har vært i lignende situasjoner. Giddens' struktureringsteori er lite egnet til å forklare de sosiale situasjonene ved slike forhold.

Ovenfor er aktørenes handlingsmønster i forbindelse med flomnivå 1, 2 og 3 beskrevet og eksemplifisert gjennom mulige handlinger. Videre, på et nivå utover aktøren finnes *strukturerende prinsipper*. Strukturerende prinsipper forstås som *organisasjonsprinsipper som tillater gjenkjennelig og konform utstrekning i tid og rom på bakgrunn av eksisterende sosiale integrasjonsmekanismer* (Giddens 1995:181). Det kan dreie seg om felles praksis, slekt og sanksjoner utført av grupper. Giddens definerer tre samfunnsformer som bygges opp av strukturerende prinsipper. Den første formen defineres som et stammesamfunn eller en muntlig kultur der de strukturerende prinsippene defineres av tradisjon i form av felles praksis, slekt eller sanksjoner utført av grupper. Det sosiale og et system fusjoneres og avhenger av at nærheten til andre aktører er stor. Denne samfunnsformen passe ikke særlig godt overens med antikkens komplekse samfunnsform i Arkadia og benyttes heller ikke her for å vise hvordan strukturerende prinsipper virker. I stedet benyttes de to neste samfunnsformene slik de defineres av Giddens. Det understrekes at alle de strukturerende prinsippene i det muntlige samfunnet videreføres eller modifiseres i neste nivå. De neste nivåene innebærer et større skille mellom sosial og systemintegrasjon.

Samfunnsform nummer to defineres som et klassesamfunn relatert till urbane områder i forbindelse med den omkringliggende landsbygda. Giddens forstår byen som en

lagringsenhet for administrative ressurser (1995:183). Forskjellene mellom by og landsbygd innebærer et skille mellom sosial og systemintegrasjon. Praksis og slektsrelasjoner er fortsatt viktige elementer slik det var i det muntlige samfunnet. Et av de strukturerende prinsippene er militærmakt med kontroll over områder der den direkte, administrative kontrollen er svak. De institusjonaliserte sfærene mellom det offentlige, politikk, økonomisk uavhengighet og regler knyttet til lov og avstraffelse er ikke klart atskilt. Det finnes også former for symbolsk koordinering. I Arkadia er bruken av det greske alfabetet et godt eksempel. Den tredje samfunnsformen omfatter den moderne kapitalismen, men Giddens definisjoner på denne samfunnsformen passer også for antikkens. Dette gjelder særlig *overvåkning*, det vil si *koding av informasjon som regnes som relevant for administreringen av en underlagt befolkning samt direkte overvåkning av offentlige administratorer* (Giddens 1995:183). De styrende instansene varierer i antikken med alt fra tyranner til demokratier, men alle ser ut til å involvere en administrasjon som både overvåker og overvåkes. Den greske antikken omfatter likevel langt færre mennesker enn det som forstås med en moderne stat. I Tegea bodde det ikke flere enn 15 000-30 000 innbyggere, noe som også gjør det lettere å overvåke befolkningen. Ut fra det som står ovenfor kan flere strukturerende prinsipper sammenfattes for antikkens Arkadia i en tabell. Det legges til at de strukturerende prinsippene fra det muntlige samfunnet ikke forsvinner, men enten akkumuleres eller omformes i det klassesdelte samfunnet og den moderne kapitalismens samfunn.

Muntlig samfunn	Klassedelt samfunn	Moderne kapitalisme
Felles praksis	Administrative ressurser	Overvåkning
Slekt	Militærmakt	
Sanksjoner	Det offentlige	
	Politikk	
	Økonomisk uavhengighet	
	Lov og rett	

Tabell 3: Giddens' samfunnsformer og strukturerende prinsipper

Hvordan vil de strukturerende prinsippene virke innfor flomnivå 1, 2 og 3? De strukturerende prinsippene regnes som stabile over tid. Det innebærer en form for motstandsdyktighet overfor eksterne påtrykk, for eksempel fra en flom. De

strukturerende prinsippene er også motstandsdyktige overfor aktørenes handlinger. Den årlige flommen representert gjennom flomnivå 1 innebærer på ingen måte noen utfordring for de strukturerende prinsippene. Det er heller slik at stabile og gjentatte hendelser er med på å opprettholde de strukturerende prinsippene, slik som flomnivå 1. Det understrekes at det er aktørenes atferd som opprettholder strukturerende prinsipper og ikke naturfenomener, selv om det materielle knyttes nært opp til aktøren.

På flomnivå 2 er situasjonen annerledes. Alle de strukturerende prinsippene aktiviseres direkte i forhold til flommen og det må forventes at aktører direkte anklager ansvarlige aktører hvis noe går galt. Det er for eksempel sannsynlig at politikere anklages hvis diker ryker. I henhold til Giddens er likevel de strukturerende prinsippene svært motstandsdyktige og de vil alle bestå som stabile samfunnselementer. Ved flomnivå 3 utfordres de strukturerende prinsippene til det ytterste, men så lenge det finnes muligheter for gjenværende aktører til å bygge opp private og offentlige bygninger og dyrke frem nye avlinger skal de strukturerende prinsippene opprettholdes også ved en slik ”mytisk” flom.

De strukturerende prinsippene er en ledende og statisk del av samfunnsformen, mens *strukturerende egenskaper* er mindre og enklere. Giddens (1995:191) sier at de strukturerende egenskapene er middelet som gjør endring mellom aktøren og strukturerende prinsipper mulig, samtidig som de kan opprettholde et stabilt samfunn. De strukturerende egenskapene står billedlig sett mellom de strukturerende prinsippene på den ene siden og aktøren på den andre. For å finne strukturerende egenskaper ser det ut til at de både må kunne identifiseres hos det strukturerende prinsippet og aktøren. Dette fordi strukturens dualitet defineres av at struktur både er medium og utfall av det som gjentagende organiseres (Giddens 1995:374). Tidligere ble konkurranse og vinning benyttet som et *mulig* eksempel på en strukturerende egenskap mellom krigeren (aktør) og det militære (strukturerende prinsipp). Finnes det så strukturerende egenskaper knyttet til flom som både involverer et strukturerende prinsipp og en aktør? I antikken knyttes vannet også til en religiøs sfære slik det er vist i myten om Auge, Illiaden og Basilikaen med elvepersonifikasjonene. Enkelte aktører gjennomfører ritualer knyttet til ønske om fruktbart land i forhold til vannet, disse aktørene regnes for ”prester”. Det vil si

magistrater med liturgiske funksjoner på linje med magistrater innen jus, finans og det militære (Bruit Zaidman og Schmitt Pantel 1997:49). De liturgiske funksjonene behøver ikke identifiseres, det viktige er at aktører gjennomfører ritualer og at ritualene knyttes til vannet. På den måten er enkelte aktører både del av strukturerende prinsipper knyttet til det offentlig/religiøse, men de handler også som aktører der den strukturerende egenskapen kjennetegnes ved noe som kan benevnes ”fred og fruktbarhet”. Den strukturerende egenskapen virker både for aktøren og stabiliteten ved det strukturerende prinsippet ved flomnivå 1. Dette illustreres i tabell 4.

Strukturerende prinsipp	Strukturerende egenskap	Aktør
Offentlig/religiøs sfære	”Fred og fruktbarhet”	Magistrat/liturg
Flomnivå 1=ok	Flomnivå 1=ok	Flomnivå 1=ok

Tabell 4: Forholdet mellom strukturerende prinsipp, strukturerende egenskap og aktør

Det skal ikke være grunn til misnøye på flomnivå 1. Dette indikeres i tabellen med ”Flomnivå 1=ok”. På flomnivå 2 er det mindre grad av ”fred og fruktbarhet”, ettersom deler av avlingene er ødelagt samtidig som det er skader på gårder og hus og befolkningen. Den strukturerende egenskapen viser seg nå som ustabil og kan kanskje påvirke og forandre et strukturerende prinsipp. Samtidig kan den strukturerende egenskapen virke konserverende. Det vil si at den strukturerende egenskapen ikke svekkes, men tvert i mot styrkes ettersom det er enda viktigere enn før å opprettholde ”fred og fruktbarhet” på et ideelt nivå, nå som aktørene vet hva hun/han ellers skulle stå overfor. På flomnivå 3 vil noe av det samme skje, kanskje med enda mer ”pietistisk” eller ”eksistensiell” tilnærming til den strukturerende egenskapen.

Når det gjelder det foranderlige ved en strukturerende egenskap så menes det at den strukturerende egenskapen kan endre eller transformere strukturerende prinsipper. For eksempel kan det religiøse skilles fra offentlige og økonomiske strukturerende prinsipper, men det *må* ikke skje. Det er ingenting som tyder på at naturfenomener er utløsende årsaker til at strukturerende egenskaper forandrer strukturerende prinsipper, men de strukturerende egenskapene kan settes på prøve ved spesielle naturfenomener, som for eksempel flom. Samtidig er det ikke slik at aktørene løsriver seg fra materialitet. For aktørene i Arkadia må nødvendigvis også landskapet virke inn på den kompetente aktøren. For å finne ut hvorfor den strukturerende egenskapen virker

konserverende i Arkadia må det finnes frem til forhold som viser dette, men det ligger utenfor avhandlingens ramme.

Hovedproblemet med Giddens' struktureringsteori slik det vises i den preliminnære analysen ovenfor er at det ikke tas hensyn til muligheten for en kollektivt traumatisert befolkning i en arkeologisk analyse. Med det menes at det ikke finnes et begrepsapparat til å forklare hva som skjer med en kollektivt traumatisert befolkning, eller hva det vil si å være traumatisert. Her kan Lacans konsepter vise seg nyttige. Lacan viser også til mer subtile mekanismer hos aktøren enn det Giddens' grunnleggende sikkerhetssystem gjør. For eksempel mener Lacan at det underbevisste også virker inn på aktørenes hverdag, noe Giddens struktureringsteori ikke ser ut til å åpne for.

Operasjonalisering av Lacans konsepter

Lacans konsepter gjengis i en kortfattet versjon for deretter å prøves mot flomnivåene i Arkadia. Årsaken er at det lettere vises skiller mellom Lacan og Giddens for på denne måten å bidra til en utfyllende mentalitetshistorie. Først gjengis Lacans tidlige konsepter fra kapittel 5.2. Lacan hevder at aktøren ikke forholder seg til seg selv direkte, men formidlet. Videre, aktøren forholder seg til selvet gjennom det mentale bildets register og språkets register (Haugsgjerd 1989:82). Dette tilsvarer Giddens diskursive og praktiske bevissthet. Aktørens skille mellom seg selv som subjekt og objekter skjer i spillstadiet som barn (Haugsgjerd 1989:99) Videre mener Lacan at spaltingen i spillstadiet ikke kan oppheves helt, men representerer en mangel i aktørens tilværelse. Dette poenget passer ikke med Giddens' struktureringsteori. Hvis Lacan har rett betyr det at det underbevisste i større grad er med aktøren i de daglige sysler og på en måte gjør aktøren *paranoid* i betydningen; ”engstelig”. Lacan mener at objektene lades med verdi på grunnlag av andres begjær overfor objektene. Objektene er ikke viktige i seg selv, men viktige som symbolske enheter innen et byttesystem (Haugsgjerd 1989:99). Om Lacans konsepter om objektene følges, kan flomnivå 1 illustrere hva som menes. Den årlige flommen, det vil si vannet i elvene, fremstår som et objekt. Objektet, altså vannet, lades med verdi på grunn av andre aktørers begjær overfor vannet. Den enkelte aktør som opplever flommen for første gang, sannsynligvis som barn, vil etter Lacans konsept forholde seg til vannet gjennom det mentale bildet og språkets register og derigjennom vannet som begjæres av andre

aktører. Med begjær menes altså at vannet lades med symbolsk verdi av aktører. Vannet som H₂O er ikke interessant for aktøren, vannet er interessant ettersom de andre viser symbolsk interesse overfor vannet. Den symbolske verdien som vises varierer, men det kan for eksempel dreie seg om aktørenes interesse for vannets livgivende egenskaper for avlinger, noe barnet med sitt nye register raskt oppfatter. Begjæret som begrep er ikke interessant for Giddens, men kan hos Lacan bidra til å forstå grunnleggende begrep som for eksempel sjalusi. Lacan nyanserer sine ideer i mer komplekse former fra tiden etter 1953 og det er grunn til å se nærmere på hva Lacan mener.

Noen av de mest kjente begrepene fra Lacan dreier seg om den *Imaginære*, den *Symbolske* og den *Reelle* orden (Lacan [1953] 1966:237-323; Haugsgjerd 1989:104). I den Reelle orden finnes virkeligheten forut for den Imaginære orden, det vil si 1 til 6 måneder. Det Reelle er ikke bearbeidet. Det Reelle ligger forut for det menneskelige. Aktøren skiller ikke mellom subjekter og objekter på dette stadiet. I det Reelle er det en mangel og et behov som har en forbindelse til det Symbolske. Med den Imaginære orden menes at aktøren forholder seg til verden billedmessig og innbilt. Dette tilsvarer det mentale bildets register som beskrevet ovenfor. Det Imaginære hever seg over kaos og en fragmentert kropp, men vil alltid forsøke å være herre og ikke slave i betydningen være et subjekt og ikke bli objektivert. I det imaginære finnes begjæret. Lacan tilskriver den Imaginære orden hos aktøren i en alder mellom 6 og 18 måneder.

Den Symbolske orden inntreffer når aktøren begynner å snakke. Aktøren innvies i og underkastes språket. Det Symbolske dreier seg om skiller, om tale og underordningen i en sosial og språklig verden av lover og reguleringer. Den Symbolske orden tilsvarer Giddens' diskursive bevissthet. Til tross for likheten så skiller Lacans konsept om det Symbolske seg ut. Lacan mener at språket utfyller en mangel i væren, med andre ord er språket et forsøk på å slukke et begjær ved å fylle et tomrom gjennom en driftstilfredsstillelse.

Det finnes ytterligere noen konsepter som må forklares. Om begrepet "behov" sier Lacan at det er et skille mellom *behovet*, *begjæret* og *kravet*. Behovet hører sammen med det Reelle og ligger forut for speilstadiet. Behovet krever tilfredsstillelse i form av spenningsreduksjon. I møte med det Imaginære kommer begjæret og er knyttet til

ubevisste fantasier. Ettersom aktøren skilles fra objekter oppleves begjæret som en mangel ved subjektet, en mangel som ikke kan oppfylles. Kravet henger sammen med det Symbolske og er et språklig uttrykt krav som heller ikke kan oppfylles. Begrepet behov kan sammenfattes i en tabell.

Behov	Begjær	Krav
Det Reelle	Det Imaginære	Det Symbolske
Spenningsreduksjon	Ubevisste fantasier	Språket

Tabell 5: Om begrepet "Behov"

Før Lacans nye konsepter operasjonaliseres i forhold til vannet i Arkadia må *Objekt a* forklares. Objekt a står for to ting hos Lacan (Haugsgjerd 1989:116). For det første den opprinnelige mangelen som kun kan tenkes mytisk ettersom den verken skjer i det Symbolske eller det Imaginære. Denne mangelen står utenfor det som kan sanses ettersom det ville innebære involvering av det Imaginære. Objekt a kan heller ikke benevnes ettersom det ville involvert språket. Hvordan skal man da vite at objekt a i det hele tatt finnes? Objekt a kan sammenlignes med sorte hull i universet. De kan ikke ses eller måles, men for å få fysikkens regnestykker til å gå opp vet man at de er der. Noe av det samme gjelder objekt a, ettersom aktøren slutter å være ett med alle objekter i speilstadiet, det vil si at i møte med det Imaginære, mister aktøren "Noe". Videre står objekt a for de imaginære erstatningene for denne mangelen. Med det mens at aktøren symboliserer objekt a når objekt a sanses i det Imaginære. Objekt a går også derfor tilbake mot det Reelle ettersom det her oppstod en splitting mellom aktøren og objektene.

Hvordan skal så Lacans konsepter om det Reelle, det Imaginære, det Symbolske, "behovet" og *objekt a* operasjonaliseres sett i forhold til flomnivå 1, 2 og 3 i antikkens Arkadia? Med utgangspunkt i flomnivå 1 vil en aktør som ikke har kommet lenger enn til det Reelle ikke kunne sies å ha et forhold til vannet. Dels fordi aktøren ikke sanser forskjell mellom seg selv og objekter. Dernest fordi objekt a ikke kan benevnes i det Reelle. Det eneste viktige for aktøren er spenningsreduksjon, det vil si *behovet*, jamfør tabell 6. Aktører på dette planet, det vil si det Reelle, er vanligvis ikke mer enn fra ett til seks måneder. Det dreier seg med andre ord om en liten gruppe spedbarn som ikke har et forhold til flomnivå 1 i antikkens Arkadia.

Hvordan er det så med det Imaginære? Flomnivå 1 sanses i likhet med andre objekter. Begjæret og de ubevisste fantasiene hører inn under det Imaginære. Vannet og de fruktbare følgene av vannet sanses av aktører og enkelte aktører reagerer i forhold til drømmer og ubevisste fantasier, for eksempel gjennom en ikke-språklig uttrykt seksualitet eller aggresjon. Assosiasjonsrekkene i de ubevisste fantasiene ligger på et abstrakt, flytende, surrealistisk og kontrastfylt plan. Begjæret kan ikke tilfredsstilles på noe vis, aktøren blir så og si aldri ”mett” på ubevisste fantasier, for eksempel ved å slutte å drømme. Flomnivå 1 kan inngå i de ubevisste fantasiene, men det kan ikke uttrykkes hva de ubevisste fantasiene kan gå ut på, med mindre metaforer og bilder benyttes gjennom språket. I det språklig uttrykte *kravet* i forhold til det Symbolske og vannet i flomnivå 1, gjenkjennes Giddens’ aktører fra den diskursive bevissthet. Det synes som Lacans, det Symbolske, også omfatter Giddens praktiske bevissthet ettersom bevegelse filtreres gjennom et indre eller ytre språk. Med det menes at også bevegelse knyttes til symbolering. Kravet vises av aktørene på flomnivå 1 på samme måte som i eksemplene nevnt i forbindelse med operasjonaliseringen av Giddens’ struktureringsteori.

På flomnivå 2 og 3 virker aktøren på et lignende sett som ved flomnivå 1, men med noen vesentlige forskjeller. Lacans modell som ble benyttet i fig 5.7 illustrerer disse forskjellene. Den gang var ikke tegnet i midten, ”J”, viktig. ”J” står for *Jouissance*, det vil si *nyttelse*. Nyttelse er ikke ment bokstavlig, men defineres som et traumatisk møte forut for det Imaginære og det Symbolske. Det vil si aktørens første møte i det Reelle (Zizek 1992:135).

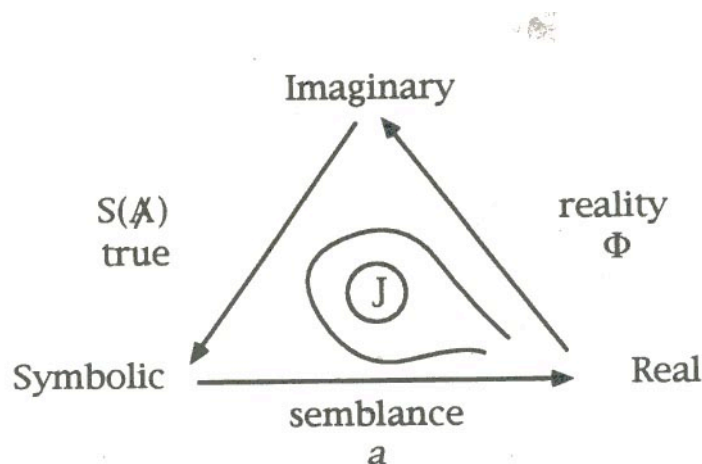


Fig 6.3. Den traumatiske flommen som ”Jouissance”

Når flommen antar dramatiske, ødeleggende og farlige dimensjoner virker flommen som "Jouissance". Flommen truer alle og de tre objektene på hver side av rektangelet representerer tre måter å skape distanse mot det traumatiske i flommens ødeleggende krefter. Aktørens forsvarsmekanismer prøves til det ytterste. I det Reelle i spenningsreduksjon ved et behov (Stor Phi), i det Imaginære ved ubevisste fantasier gjennom begjæret (S og utkrysset A) og til slutt i det Symbolske ved det språklig uttrykte kravet (objekt a).

Om Auge som en representasjon av vannet i Arkadia virker som objektet for de ubevisste fantasiene, så er objekt a en prosess mot symbolering. Denne prosessen peker mot det Reelle. Med det menes at objekt a er et hull i det Reelle som forsøkes fylt med myten om Auge. Selv under flomnivå 1, vil aktøren på et vis sanse det Reelle, men myten om Auge som objekt a domestiserer det Reelle som er vannets potensielle, ødeleggende kraft. På denne måten er aktørens underbevisste aktiv hele tiden og tilsynelatende ordnede forhold dekker over potensielle traumer.

Den preliminære analysen – Survey og Annales

Operasjonaliseringen av Giddens' struktureringsteori og Lacans konsepter skjer ved hjelp av empiri med et hydrologisk fokus som benyttes innen *The Norwegian Arcadia Survey*. Den preliminære analysen behandler flere kjennetegn som er sentrale for surveyprosjektenes forhold til Annales. Disse virkemidlene summeres opp som følger.

Det lange løp og landskapet er viktig ettersom de hypotetiske flomsituasjonene forutsetter landskapet sett under ett over lang tid. Det lange løp var et perspektiv surveyarkeologene både var enige om at var interessant og som kunne operasjonaliseres. Den preliminære analysen skiller seg ikke ut fra andre surveyundersøkelser på dette punktet. *Konjunkturerne* ble ansett som interessant av de fleste surveyarkeologene. 50-års flommene passer med dette nivået slik det fremstår hos Annales, selv om arkeologene for en stor del oppgraderte konjunkturer til å gjelde "flere hundre år". Dette punktet skiller seg noe fra andre surveyarkeologer, men ikke vesentlig. *Den hendelsesbaserte historien* er forsøkt ivaretatt ved illustreringen av årlige flomfenomener samtidig som ulike aktørers reaksjoner ligger nær opp til et handlingsnivå. De ulike eksemplene på handlinger er også hypotetiske, men regnes

som sannsynlige. Med det menes at aktørene handler innenfor rammene av hva som er mulig sett fra Giddens' og Lacans side. Billedlig sett kan den hendelsesbaserte historien sammenlignes med et skuespill, slik sosiologen Erving Goffman (1974) gjør i sine metaforer. Aktørene handler innenfor teoretiske konsepter basert på hypotetiske flomsituasjoner og handler deretter. Det er altså sosiologiske og psykologiske regler for "skuespillet" som gjelder og ikke dramaturgi.

Det hendelsesbaserte nivået avfeies av samtlige surveyarkeologer som umulig å rekonstruere på grunnlag av gjenstander funnet i pløyselaget. Surveyarkeologene gjør en feil når fokuset bare ligger på gjenstandene ettersom de selv definerer sitt eget fag med uttrykk som "interaksjonen mellom menneske og landskap". Gjenstander funnet i pløyselaget er en viktig del av de metodiske sidene ved faget, men diskvalifiserer ikke bruken av flere kilder. Dessuten, i operasjonaliseringen av de teoretiske konseptene benyttes distribusjonen av funn i pløyselaget som vist ved indikasjonene på befolkningstomme områder ved Athena Alea. Det hevdes derfor at det er fullt mulig å tolke det hendelsesbaserte innen surveyprosjekt.

Mentalitetshistorie handler ikke bare om begrep som kollektive tankesystemer, tro eller ideologi. Til det er tematikken for komplisert som vist ved Giddens og Lacan. Men mentalitetshistorie handler om slike temaer også. I operasjonaliseringen av Giddens' struktureringsteori og Lacans konsepter har det vært diskutert emner som tangerer en slik "klassisk" mentalitetshistorie, slik som i forholdet mellom hydrologien og religion. Mentalitetshistoriske undersøkelser er en mulighet ved surveyprosjekt dersom teoretiske modeller benyttes aktivt sammen med empiri fra så mange kilder som mulig, deriblant funn i pløyselaget. I operasjonaliseringen ble flere fagdisipliner kombinert i tverrfaglige analyser, et annet kjennetegn ved Annales. Tverrfaglighet ble av surveyarkeologene ansett som viktig og den preliminære analysen skiller seg ikke fra survey på dette punktet.

Operasjonaliseringen av mentalitetshistorie skiller seg ut fra Annales og surveyprosjekt på grunn av vektleggingen av teoretiske modeller. Det skal legges til at det hele tiden er et mål for Annales å diskutere alle aspekter ved menneskets historie. I den preliminære analysen er det tatt hensyn til dette ettersom de teoretiske konseptene forholder seg til mange ulike aktører. For eksempel er spedbarn inkludert i

et av eksemplene under Lacans konsept om det Reelle. I sum er surveyprosjektenes målsettinger om å inkludere Annales ivaretatt i den preliminnære analysen samtidig som virkemiddelet, det teoretiske grunnarbeidet, er radikalt annerledes enn det som er vanlig ved surveyprosjekt.

6.3 Hvordan lage kosmos av åkerkaos? – konklusjon

I oppgaven er det først lagt vekt på hva som kjennetegner surveyarkeologi og fagets samhörighet med Annales i dagens situasjon. Dette har foregått ved gjennomgåelse av fagtradisjonen og sentrale begreper. Det er også redegjort for metodiske forhold ved surveyarkeologi. Videre, antologien *The Annales School and Archaeology* (Bintliff 1995) og monografien *A Greek Countryside. The Southern Argolid from Prehistory to the Present Day* (Jameson et al 1994), ble underlagt en tekstanalyse for å finne eventuelle svakheter i forholdet mellom målsettingene og måtene målsettingene kunne gjennomføres på. Flere selvmotsigelser ble påpekt i denne sammenhengen. Det ble også avdekket mangler i arkeologenes tekster i forhold til begreper eller metoder innen Annales. I kapittel 5 ble det lagt vekt på å opprette teoretiske konsepter som kunne virke innen mentalitetshistorie. Mentalitetshistorie er et sentralt begrep innen Annales og interessant for surveyarkeologi, samtidig som begrepet ikke ble ansett for å være gjennomførbart ved surveyprosjekt.

Etter den faghistoriske og tekstkritiske gjennomgangen av survey og Annales ble et fremtidig perspektiv innen surveyarkeologi med vekt på mentalitetshistorie undersøkt. Et teoretisk perspektiv ble benyttet med Anthony Giddens' struktureringsteori sammen med Jacques Lacans konsepter. Den teoretiske overbygningen er ment å virke som et fundament for undersøkelser av alle historiske aspekter ved mennesket. Videre ble det vist at begrepet "mentalitetshistorie" er et ytterst komplekst begrep sett fra et sosiologisk og psykologisk synspunkt.

Den teoretiske overbygningen ble så konkretisert gjennom en preliminær analyse, etter først å ha redegjort for *The Norwegian Arcadia Survey* og hydrologien i området for surveyundersøkelsen, i den hensikt å finne empiri som kunne benyttes i en operasjonalisering av de teoretiske konseptene. Det ble på bakgrunn av hydrologien satt frem tre påstander om flomnivåer i området basert på presentasjonen av empiri.

De viktigste sidene av de teoretiske konseptene ble gjennomgått i en konkretisering av mentalitetshistorie knyttet opp til de ulike flomnivåene. Giddens' struktureringsteori manglet et begrepsapparat for å kunne forklare hva som skjer med en kollektivt traumatisert befolkning. I den situasjonen ble Lacans begreper ansett for operasjonelle. Det ble også vist at Giddens' grunnleggende sikkerhetssystem i det daglige er mer aktiv hos aktøren som vist ved objekt *a* i kravet, eksemplifisert ved hjelp av myten om Auge. Til slutt ble den preliminnære syntesen sammenlignet med surveyarkeologi og sentrale begrep innen Annales. I den preliminnære analysen sannsynliggjøres en operasjonalisering av sentrale begrep innen Annales som surveyarkeologene er opptatt av. Det vil si det lange løp, konjunkturer, hendelsene, interaksjonen mellom menneske og landskap, tverrfaglighet samt mentalitetshistorie.

Det blir aldri nok teori og fakta for mentalitetshistoriske undersøkelser, kanskje fordi "kunnskapstørst" virker som Lacans konsept; *objekt a*. Det er ikke mulig å oppnå en driftstilfredsstillelse på denne måten. Arkeologenes forskningsområde kan sammenlignes med en traumatisk flom som truer med å oppsluke alt. Bare gjennom videre historiske undersøkelser er det mulig å holde hodet over vannet. Med det menes at arkeologene "overlever" ved å sortere, ordne og tolke forhistorien. Dette kan sammenlignes med en arkeologisk kosmogoni. Sigmund Freud skriver noe som kan passe på denne benevnningen av arkeologenes oppgaver: "[...] beretningene om de tidligere tider er som en gravstein over den historiske sannheten, som til evig tid ligger gjemt i jordens skjød. Bare gjennom psykologisk innlevelse og dristige kombinasjoner kan vi rekonstruere fortiden" (fra Brøgger 2004:254).

Litteraturliste

Alcock, S. E

1993 *Graecia Capta. The Landscapes of Roman Greece*. University Press, Cambridge

Alcock, S.E og Cherry, J.F

2004 *Introduction* i Side-by-Side Survey. Comparative Regional Studies in the Mediterranean World, red S.E Alcock og J.F Cherry, Oxbow Books, s 1-13

Ammerman, A. J og Bonardi, S

1981 Recent developments in the study of neolithic settlement in Calabria, i *Archaeology and Italian Society*, red G. Barker og R. Hodges, British Archaeological Reports, International Series 102, Oxford, s 335-342

Ammermann, A.J og Shaffer, G.D

1981 Neolithic settlement patterns in Calabria, i *Current Anthropology* 22, s 430-440

Bailyn, B

1951 Braudel's Geohistory – a Reconsideration, i *Journal of Economic History*, nr 11, s 277-282

Barker, G

1991 Approaches to archaeological survey. I *Roman Landscapes*, red G. Barker og J. Lloyd. London: British School to Rome, s1-9

Barker, G

1995 *A Mediterranean Valley. Landscape Archaeology and Annales History in the Biferno Valley*, Leicester University Press, London

Barker, G og Hodges, R.A

1981 *Archaeology and Italian Society*, i British Archaeological Reports, International Series 102, Oxford

Barker, G., Coccia, S., Jones, D.A., og Sitzia, J

1986 The Montarrenti survey, 1985: problems of integrating archaeological, environmental and historical data, i *Archaeologia Medievale* 13, s 291-320

Barker, G

1995 Two Italys, one valley: an Annaliste perspective, i *Archaeology and the Annales School*, red J. Bintliff, Leicester Press, s34-56

Berard, V

1892 *Tégée et la Tégéatide*, BCH 17, s529-549

Binford, L.H

1964 A consideration of archaeological research design, i *American Antiquity* 29, s 425-441

Bintliff, J.L og Snodgrass, A.M
1988 Off-site pottery distributions: a regional and inter-regional perspective, i *Current Anthropology* 29, s 506-513

Bintliff, J
1995a *The Annales School and Archaeology*, Leicester University Press

Bintliff, J
1995b The contribution of an Annaliste/structural history approach to archaeology i *The Annales School and Archaeology*, red J. Bintliff, Leicester University Press, s1-34

Bintliff, J
2000 Beyond dots on the map: future directions for surface artefact survey in Greece, i *The Future of Surface Artefact Survey in Europe*, red J.L. Bintliff, M. Kuna og N. Venclová, Sheffield Academic Press, s3-20

Blok, A
1981 Rams and Billy-Goats: A Key to the Mediterranean Code of Honour, i *Man* nr. 16, s 427-440

Bonatti, E
1961 I sedimenti del Lago di Monterosi, i *Experientia* 17 (252), s 1-4

Bonatti, E
1963 Stratigrafia pollinica dei sedimenti postglaciali de Baccano, lago craterico del Lazio, i *Atti della Società Toscana di Scienze Naturali*, Serie A nr. 70, s 40-48

Bonatti, E
1970 Pollen sequence in the lake sediments, Ianula: an account of the history and development of the Lago de Monterosi, Latium, i *Transactions of the American Philosophical Society* nr 60, s 26-31

Bourdieu, Pierre
1977 Outline of a Theory of Practice, i *Cambridge studies in social and cultural anthropology*, 16, University Press, Cambridge

Braudel, F
1949 *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II* (andre utgave 1966, engelsk oversettelse 2 bøker, London 1972-1973)

Braudel, F
1979 *Civilisation matérielle, économie et capitalisme. XV-XVIII siècle*, A. Colin, Paris

Braudel, F
1980 *On History*, Chicago

Bruit Zaidman, L og Schmitt Pantel, P

1997 *Religion in the Ancient Greek City*, oversatt av P. Cartledge, University Press, Cambridge

Brøgger, J.S

2004 *Folk uten land. Europeiske skjebner*, Damm og Søn

Burke, P

1990 *The French Historical Revolution. The Annales School, 1929-89*, Polity Press

Callmer, C

1943 *Studien zur Geschichte Arkadiens. Bis zur Gründung des Arkadischen Bundes*, Lund

Cornell, P og Fahlander, F

2002 Social praktik och stumma monument. Introduktion til mikroarkeologi, i *Gotarc series C*, No. 46, Gøteborg

Cherry, J.F

1983 Frogs round the pond: perspectives on current archaeological survey projects in the Mediterranean region. I *Archaeological Survey in the Mediterranean Area*, BAR International Series 155, Red D. R Keller og D.W Rupp, Oxford, s375-416

Cherry, J.F., Shennan, S

1978 Sampling cultural systems: some perspectives on the application of probabilistic regional sampling in Britain, i *Sampling in Contemporary British Archaeology*, red J.F Cherry, C.S Gamble og S.J Shennan, British Archaeological Reports, British Series 50, Oxford, s 17-48

Clarke, D.L

1968 *Analytical Archaeology*, Methuen, London

Dugas, C

1921 Le sanctuaire d'Alea Athena a Tégée. *Bulletin Correspondence Hellenique* 45, s335-435

Fahlander, F

2003 The Materiality of Serial Practice. A microarchaeology of Burial, i *Gotarc Series B*, No. 23, Gøteborg

Febvre, L

1953 *Combats pour l'histoire*, Paris.

Fink, C

1989 *Marc Bloch*, Cambridge

Foley, R

1981 a Off-site archaeology: an alternative approach to the short-sited, i *Pattern of the Past: Studies in Honour of David Clarke*, red I. Hodder, G. Isaac og N. Hammond, Cambridge University Press, s 157-183

- Foley, R
1981 b *Off-Site Archaeology and Human Adaptions in Eastern Africa*, British Archaeological Reports, International Series 97
- Foucault, M
2003 *The Archaeology of Knowledge*, Routledge
- Frank, A.H.E
1969 Pollen Stratigraphy form the Lake of Vico (central Italy), i *Palaeogeography, Palaeoclimatology and Palaeoecology* 6, s 67-85
- Galloway, P
1990 *Conjoncture and longue dureé: ethnohistory and anthropology in the Southeast*, manuskript hos forfatter.
- Giddens, A
1995 *The Constitution of Society. Outline of the Theory of Structuration*, Polity Press, Cambridge
- Ginzburg, C
1976 *Il formaggio e i verni*
- Goffman, E
1974 Vårt rollespill til daglig: en studie i hverdagslivets dramatikk, *Perspektivbøkene*, 47, Dreyer, Oslo
- Hagget, P
1965 *Locational Analysis in Human Geography*, London Arnold
- Hanson, V.D
1983 *Warfare and Agriculture in Classical Greece*, Giardini Editori E Stampori in Pisa
- Haugsgjerd, S
1989 Jacques Lacan och psykoanalysen, i *Fyra Röster om Jacques Lacan*, red Iréne Matthis, Natur och KulturStockholm
- Hexeter, J.H
1972 Fernand Braudel and the Monde Braudellien, i *Journal of Modern History* 44, s480-539
- Hodder, I
1986 *Reading the Past*, University Press, Cambridge
- Hodder, I og Malone, C
1984 Intensive survey of prehistoric sites in the Stilo region, Calbria, i *Proceedings of the Prehistoric Society* 50, s 121-150.
- Horden, P og Purcell, N

2001 *The Corrupting Sea. A Study of Mediterranean History*, Blackwell Publishers, Oxford

How, W.W og Wells, J
1912 *A Commentary on Herodotus*, Oxford

Jameson, M.H, Runnels, C.N og van Andel, T.H
1994 *A Greek Countryside. The Southern Argolid from Prehistory to the Present Day*, Stanford University Press

Jones, R
1995 Archaeology, the longue durée and the limits of the Roman Empire, i *Archaeology and the Annales School*, red J. Bintliff, Leicester University Press, s93-107

Jones, S
1997 *The archaeology of ethnicity: constructing identities in the past and present*, Routledge, London

Judson, S
1963 Erosion and deposition of Italian stream valleys during historic time, i *Science* 140 (3569), s 898-899

Keller, D.R og Rupp, D.W
1983 *Archaeological Survey in the Mediterranean Area*, i British Archaeological Reports, International Series 155, Oxford

Lacan, J
1966 *Écrits*, Éditions de Seuil, Paris

Lacan, J
1977 *The Four Fundamental Concepts of Psycho-Analysis*, London

Latour, B
2002 *Aramis or the Love of Technology*, Harvard University Press

Leuilliot, P
1973 Aux origines des Annales, *Mélanges Braudel*, 2, Toulouse, s 317-324

Le Goff, J
1999 *Saint Francois d'Assise* (Engelsk oversettelse: Saint Francis of Assisi Routledge 2004)

Le Roy Ladurie, E
1972 The event and the long term in social history: the case of the Chouan uprising, gjentrykk i *The Territory of the Historian*, red E. Le Roy Ladurie, Harvester Press, Brighton, s111-131

Le Roy Ladurie, E

- 1975 *Montaillou Village Occitan* (Engelsk oversettelse: *Montaillou*, London 1978)
- Le Roy Ladurie, E
1979 *Carnival, a People's Uprising at the Romans, 1579-1580*, Braziller, New York
- Leroi-Gourhan, A
1964 *Le Geste et la Parole*, Paris: Albin Michel
- Lloyd, J.A og Barker, G
1981 Rural settlement in Roman Molise: problems of archaeological survey, i *Archaeology and Italian Society*, British Archaeological Reports, International Series 102, red G. Barker og R. Hodges, Oxford, s 289-304
- Maguire, H
1987 *Earth and ocean: the terrestrial world in early Byzantine art*, Pennsylvania State University Press
- Mayer-Oakes, W.J og Nash, R.J
Archaeological research design – a critique. Paper presented at the 63rd annual meeting of the American Anthropological Association, 21 November 1964.
- Millet, M
1991 Pottery: population or supply patterns? The Ager Tarraconensis approach, i *Roman Landscapes, Archaeological Survey in the Mediterranean Region*, red G. Barker og J. Lloyd, Archaeological Monographs of the British School at Rome, s 18-26
- Mosley, M.E og Mackey, C
1972 Peruvian settlement pattern studies and small site archaeology, i *American Antiquity* 37, s 67-81
- Mueller, J.W
1975 *Sampling in Archaeology*, Arizona University Press
- Olandos, A.K
1973 *Palaiochristianika kai byzantina mnemeia Tegeas-Nykliou*, i *Archeion ton byzantion mnemeion tes Hellados*, vol 12, s12-81
- Peebles, C.S
1995 Annalists, hermeneutics and positivists: squaring circles or dissolving problems, i *Archaeology and the Annales School*, red J. Bintliff, Leicester University Press, s108-124
- Peristyani, J.G
1965 *Honour and Shame: The Values of Mediterranean Society*, London
- Plog, F
1979 Alternative models of prehistoric change, i *Transformations. Mathematical Approaches to Culture Change*, red C. Renfrew og K.L Cooke, New York, Academic Press, s 221-236

- Plog, S
1976 Relative efficiencies of sampling techniques for archaeological surveys, i *The Early Mesoamerican Village*, red K.V Flannery, New York, Academic Press, s 136-158
- Plog, S., Plog, F., og Wait, W
1978 Decision-making in modern surveys, i *Advances in Archaeological Method and Theory 1*, red M.B Schiffer, New York, Academic Press, s 383-432
- Potter, T.W
1979 *The Changing Landscape of South Etruria*, Elek London
- Pretzler, M
1999 Myth and History at Tegea – Local Tradition and Community Identity, i *Defining Ancient Arkadia*, red T.H Nielsen og J. Roy, *Acts of the Copenhagen Polis Centre vol. 6*, København, s89-129
- Pritchett, W.K
1965 *Studies in Ancient Greek Topography*, Classical studies, vol 1, Berkely
- Roudinesco, E
1990 *Jacques Lacan & Co: a history of psychoanalysis in France, 1925-1985*, oversatt av Jeffrey Mehlman, University of Chicago Press, Chicago
- Runnels, C. N og van Andel, T.H
1987 *Beyond the Acropolis: a rural Greek past*. Stanford University Press
- Renfrew, C og Wagstaff, M
1982 *An Island Polity: The Archaeology of Exploitation in Melos*, Cambridge
- Saussure, F
1916 *Cours de linguistique générale*, oversatt av R. Harris, La Salle, IL: Open Court
1992
- Schiffer, M.B, A.P Sullivan og T.C Klinger
1978 The design of archaeological surveys, i *World Archaeology* 10, s1-28
- Shackel, P.A
1993 *American Antiquity*, vol 58, nr 4, s790-791
- Sherratt, A
1992 What can archaeologists learn from Annalistes?, i *Archaeology, Annales and Ethnohistory*, red A.B Knapp, *New Directions in Archaeology*, Cambridge
- Snodgrass, A
2002 Structural history and classical archaeology, i *Archaeology and the Annales School*, red J. Bintliff, Leicester University Press, s57-72

- Stoianovitch, T
1976 *French Historical Method: The Annales Paradigm*, Cornell University Press, Ithaca, NY
- Trigger, B.G
2000 *A History of Archaeological Thought*, Cambridge University Press
- Vallat, J.P
1995 The place and role of the Annales school in the Roman rural economy, i *Archaeology and the Annales School*, red J. Bintliff, Leicester University Press, s73-92
- Van Andel, T og Runnels, C
1988 *Beyond the Acropolis: the Archaeology of the Greek Countryside*, Stanford University Press
- Voyatzis, M.E
1990 *The Early Sanctuary of Athena Alea at Tegea and Other Archaic Sanctuaries in Arcadia* (SIMA.PB 97), Göteborg
- Vita-Finzi, C
1969 *The Mediterranean Valleys*, Cambridge University Press
- Voyatzis, M.E
1999 The Role of Temple Building in Consolidating Arcadian Communities, i *Defining Ancient Arcadia*, red T.H Nielsen og J. Roy, *Acts of the Copenhagen Polis Centre vol. 6*, København, s130-168
- Ward-Perkins, J.B
1962 Etruscan Towns, Roman Roads and Medieval villages: the historical geography of southern Etruria. *Geographical Journal* 128, s 289-405
- Ward-Perkins, J.B
1964 *Landscape and History in Central Italy*. Oxford
- Ward-Perkins, J.B., A. Kahane og L. Murray-Threipland
1968 The Ager Veientanus north and east of Veii. *Papers of the British School at Rome* 36. s1-218
- Zizek, S
1992 *Looking Awry. An Introduction to Jacques Lacan through Popular Culture*, MIT Press, London
- Ødegård, K

2005 The Topography of Ancient Tegea: New Discoveries and Old Problems, i
Ancient Arcadia, red E. Østby, *Papers from the Norwegian Institute at Athens vol 8*,
Athen, til publisering

Østby, E., Luce, J-M., Nordquist, G.C., Tarditi, C. og Voyatzis, M.E
1994 The Sanctuary of Athena Alea at Tegea: First Preliminary Report, *Opuscula
Atheniensia* 20, s 693-702